

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma Jiří Douglas Sternberg (1888 – 1965) jsem vypracovala samostatně s použitím archivních materiálů a titulů uvedených v závěrečném seznamu pramenů a literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Český Budějovicích 25. 4 2008

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOSOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

Jiřina Zemanová

JIŘÍ DOUGLAS STERNBERG

(1888 – 1965)

Vedoucí diplomové práce
Mgr. Zdeněk Bezečný, Ph.D.

České Budějovice 2008

Poděkování:

Za pomoc při sepisování této práce děkuji především panu Zdenku Sternbergovi za poskytnuté rozhovory i za půjčení některých dokumentů, důležitých pro sepsání této práce a stejně tak Správě hradu Český Šternberk, především Mgr. Haně Hořejší a pí. Zuzaně Míkové. Dále děkuji všem zaměstnancům archivů, ve kterých mi bylo umožněno bádát za jejich trpělivost a shovívavost. A v neposlední řadě patří dík i mému konzultantovi Mgr. Zdeňku Bezecnému, Ph.D.

Abstract

This diploma thesis attempts to introduce Jiří Douglas Sternberg (1888 – 1965) in the relationship with the time where he lived as well as the social class to which he belonged. He was a descendant of a Czech aristocratic family, which had its roots at least in the mid 13th century. Members of his family always had outstanding positions in the Czech state, both in politics and culture, and at the turn of the 19th century they had a strong position at the imperial court. However, turns of historical events in the first half of the 20th century significantly changed not only the life of Sternberg family, but also lives of aristocracy as such. The first major turning point came with the establishment of the Czechoslovak Republic and passing of its first laws, especially the Landed Property Reform Act. Aristocracy was this way almost excluded from social life, but it still kept its exceptional position and traditional lifestyle. Changes of attitudes were did not come until the era of national depression after the year 1938, when aristocracy expressed its loyalty and support to the republic. Nevertheless, sympathies towards aristocracy ended with the year 1948, when the aristocracy possessions were finally confiscated and aristocrats were expelled to the very edge of the society.

OBSAH

1. ÚVOD.....	1
1. 1. Pojmy a pravopis.....	2
1. 2. Prameny a literatura.....	2
1. 2. 1. Prameny.....	2
1. 2. 2. Literatura.....	4
2. ARISTOKRACIE V ČESKOSLOVENSKU 1918 – 1948.....	6
2. 1. První republika a pozemková reforma	6
2. 2. Šlechta česká a německá. Krize Československa.....	9
3. DĚTSTVÍ, VÝCHOVA A VZDĚLÁNÍ JIŘÍHO DOUGLASE STERNBERGA (1888 – 1914).....	16
3. 1. Výchova a vzdělání.....	17
3. 2. Zábava a společnost.....	21
3. 3. Jiří Douglas jako sběratel: Třicetiletá válka v soudobých obrazech.	24
4. PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA (1914 – 1918).....	27
4.1. Sarajevský atentát a dvorská společnost.....	27
4.2. Velká válka.....	31
5. RODINNÝ ŽIVOT (1918 – 1938).....	36
5.1. Sňatek.....	37
5.2. Rodina.....	41
5.3. Pozemková reforma a správa majetku.....	46
5. 4. Čejkovice a Parkhotel.....	48
6. POD VNUCENOU SPRÁVOU (1938 – 1945).....	51
7. REVIZE POZEMKOVÉ REFORMY A STÁTNÍ SPRÁVA (1945 – 1965).....	60
7.1. Emigrace.....	63
7.2. Státním správcem.....	65
8. SOUČASNOST.....	69
9. ZÁVĚR.....	72
10. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY.....	75
10.1. Prameny.....	75
10. 2. Literatura.....	75
11. PŘÍLOHY.....	77

1. Úvod

Jiří Douglas Sternberg pochází z velmi staré české šlechtické rodiny, jejíž kořeny sahají nejméně do poloviny 13. století. Již v té době patřila do jejího erbů zlatá hvězda v modrém poli, od níž se odvozuje i název samotného rodu a také rodového sídla Český Šternberk. Řada předků Jiřího Douglase zastávala významné posty v politice i v kultuře. Již ve středověku se rod dělil do několika linií, z nichž do 2. poloviny 19. století přežila linie konopištská a častolovická. I v 19. století si Sternbergové zachovali své významné postavení. Svě pevné místo zaujímali i v přísně hierarchizované společnosti šlechticů; díky svému starobylému původu patřili k tzv. první společnosti, jež tvořila vrchol tohoto společenství.

Jiří Douglas Sternberg žil v letech 1888 – 1965. Dějinné zvraty tohoto období významně ovlivnily život jeho rodiny i celé společenské vrstvy, ke které náležel. V období rakousko-uherské monarchie šlo o elitní vrstvu společnosti se značným vlivem, v období první republiky byla jako pozůstatek monarchie zatlačována mimo společnost. Teprve v době, kdy republika procházela krizí, se objevovaly náznaky, že se šlechta vrátí do života společnosti. Po druhé světové válce však došlo k dalším zvrátům, v jejichž důsledku byla šlechta znovu vytlačována ze společnosti, tentokrát až na samý okraj. Všechny tyto události se výrazně promítly i do života Jiřího Douglase Sternberga, který na sklonku svého života jako státem ustanovený správce dohlížel na svůj vlastní majetek.

Předkládaná práce se snaží představit Jiřího Douglase Sternberga na pozadí zmíněných událostí. Nesnaží se o podrobný výklad událostí daného období, hlavní mezníky jsou pouze naznačeny. Podrobněji se práce zabývá především pozemkovou reformou, která měla na život šlechty, a tedy i na život Jiřího Douglase, výrazný vliv – jejím prováděním byl ohrožen samotný základ životního stylu šlechty. Důraz je kladen zejména na životní osudy Jiřího Douglase, z toho důvodu se také zaměřuji především na vývoj panství Český Šternberk. To mělo pro Sternbergů zvláštní význam – hrad byl rodovým sídlem, místem, které jim patřilo téměř bez přerušení až do 20. století. Stal se také sídlem Jiřího Douglase a jeho rodiny poté, co se oženil; odtud Jiří Douglas spravoval svůj ostatní majetek, zde trávil se svou rodinou většinu roku.

1. 1. Pojmy a pravopis

Název rodu Sternbergů byl odvozen již ve 13. století od erbovního znamení rodu – zlaté osmicípé hvězdy v modrém poli, podle legendy se prý jednalo dokonce o hvězdu betlémskou. Původně šlo o název sídla, které nechal postavit na skále v blízkosti řeky Sázavy nedaleko od své původní tvrze rod Divišovců. Dávat německé názvy městům, sídlům apod. nebylo tehdy ničím neobvyklým, a tak tedy vznikl spojením slov „Stern“ a „Berg“ název pro hrad i rod, který se v něm usídlil. Během následujících staletí byl ovšem název hradu počeštěn a dodnes se mu říká (Český) Šternberk. To se ovšem netýká jmen členů rodu. Během staletí sice došlo k určitým proměnám, avšak potomci rodu se dodnes píší „Sternberg.“ Z toho vycházím i ve své práci. Pokud se mluví o některém z členů rodu, jméno je vždy psáno v původní německé verzi, v ostatních případech jsem použila verzi českou.

Tato práce se zaměřuje především na období první republiky. Jedním z prvních zákonů nového státu byly zrušeny šlechtické tituly, řády i výsady a jejich užívání bylo trestáno pokutou. V období Protektorátu byly tituly šlechtě navraceny, ale po skončení druhé světové války se stát znovu vrátil k prvorepublikovým zákonům. Z toho vychází i má práce; proto jsou všichni zmiňovaní šlechtici uváděni bez titulů.

1. 2. Prameny a literatura

1. 2. 1. Prameny

Při shromažďování podkladů se objevil jeden zásadní problém – absence pramenů osobní povahy Jiřího Douglase. Po dlouhém pátrání se podařilo objevit několik dopisů v rámci Rodinného archivu Mensdorffů-Pouilly ve Státní oblastním archivu v Zámrsku. Jde o korespondenci s některými z členů rodiny Jiřího ženy Kunhuty, roz. Mensdorff-Pouilly. Převážná většina dopisů spadá do období 20. let 20. století, tedy období kolem jejich sňatku, jenž se odehrál 6. dubna 1921 v Chotělicích u Nového Bydžova.

Součástí fondu je i korespondence jeho ženy Kunhuty různým členům rodiny Mensdorff-Pouilly z období let 1913 – 1945. Nejobsáhlejší je korespondence s matkou Annou, roz. Westphalen zu Fürstenberg (1869 – 1948). Kunhuta si s matkou psala i několikrát týdně, a tak je tento soubor detailním zdrojem informací o

její rodině ve zmiňovaném období. V roce 1945 korespondence ustala – po skončení druhé světové války byli Mensdorffové-Pouilly jakožto němečtí občané odvedeni do internačního tábora a po propuštění se Kunhutini rodiče a sestra Viktorie přestěhovali na Český Šternberk. Dopisy obsahují převážně informace o běžném životě. Kunhuta popisuje svá jednotlivá těhotenství, vývoj dětí, jejich školní i jiné úspěchy, nemoci, objevují se zmínky o společenských událostech, úpravách domu, služebnictvu apod. Zřídka se zmiňuje o názoru na současnou společenskou situaci; pokud ano, pak především ve vztahu k manželovi a jeho pracovním povinnostem. Ačkoli úskaltí korespondence jakožto historického pramene spočívá v určité sebestylizaci pisatele, můžeme říci, že Kunhutiny dopisy jsou velmi bezprostřední (nevyhýbá se ani nelichotivému vyjádření vůči některým osobám i v případě, že se jedná o někoho z rodiny), jen intimnější otázky jsou zmiňovány v náznacích nebo vůbec.

Z osobních pramenů Jiřího Douglase byly pro tuto práci využity také jeho zážitky z první světové války. Nejde o bezprostřední deník psaný v průběhu světové války, ale o dílo sepsané v letech 1919 – 1920 nazvaný „*Meine Erlebnisse im Grossen Kriege 1914 – 1918.*“ Jde o obsáhlý spis ve formě deníku (rukopis 1028 stran, strojový přepis 566 stran) sestavený na základě osobních vzpomínek Jiřího Douglase, korespondence s matkou a vojenského deníku 5. švadrony, jež mu zapůjčila matka jeho bývalého rytmistra.¹

Jiřímu Douglasovi se podařilo velmi přesně sepsat nejen pohyb svého oddílu, ale vystihl i atmosféru doby a nezdržuje se ani osobních komentářů jak vůči jednotlivým osobám, tak vůči některým událostem. Své zážitky začal popisovat již od červnových dnů roku 1914, kdy se v Sarajevu odehrál atentát na následníka trůnu a je tu tedy obsažena i reakce na tuto událost a relativně podrobný popis smuteční slavnosti konané ve vídeňském Hofburgu. Tento popis má svůj význam i pro vylíčení obrazu soudobé dvorské společnosti a její vnitřní hierarchie. Spis je proto nejen významným pramenem pro vojenské historiky, ale ve spojení s dalšími prameny i pro ty, kteří se zabývají dvorskou společností před pádem rakousko-uherské monarchie. Dílo je bohužel v soukromých rukou a jeho majitel si přeje zůstat v anonymitě.

Z důvodu naznačeného nedostatku osobních pramenů se základem práce staly osobní rozhovory se synem Jiřího Douglase Zdenkem Sternbergem, současným majitelem šternberského panství. Oficiální rozhovory se odehrály na podzim roku 2006. Pro tuto práci jsou cenné především jako zdroj základních

¹ Jiří D. Sternberg, *Meine Erlebnisse im Grossen Kriege 1914 – 1918*, v rukopise.

informací obohacený o různé zajímavé zážitky (opis rozhovoru viz příloha č. 2 a 3) Ačkoli Zdeněk Sternberg oslaví v letošním roce své 85. narozeniny, je stále vitálním člověkem s až neuvěřitelnou pamětí, která se zdaleka neomezuje jen na historii vlastního rodu. Velmi cennými se staly také neoficiální rozhovory či spíše rozmluvy při občasných setkáních na hradě Český Šternberk, které však nejsou nikde zaznamenány.

Nedostatek osobních pramenů částečně nahradily prameny úřední. V SOA Praha jde o fond Velkostatek Český Šternberk, kde se nacházejí prameny týkající se hospodářského chodu panství z let 1599 – 1950: kopíáře hospodářské korespondence, rozhodnutí týkající se pozemkové reformy, sbírky zákonů apod. V SOkA Benešov jde o prameny týkající se obecní správy, fondy Archiv obce Český Šternberk z let 1841 – 1948 a Místní národní výbor Český Šternberk z let 1948 – 1990. Fond MNV Český Šternberk je dodnes nezpracovaný a veřejnosti nepřístupný. Díky souhlasu Zdenka Sternberga jsem mohla nahlédnout do materiálů obsažených v tomto fondu, které se týkají jeho otce. Kromě různých zápisů ze schůzí MNV apod. je ve fondu obsažena také složka trestního spisu z roku 1959 s různými přílohami, jejíž součástí je i potvrzení o amnestii z roku 1960 a také rozsudek o zproštění viny a zrušení původního rozsudku z roku 1991. Vše se týká trestního stíhání proti Jiřímu Douglasovi, jeho sestře Terezii a švagrovi Františkovi Mensdorff-Pouilly, které proběhlo v roce 1959.

Posledním neméně významným zdrojem pramenů se stala kancelář správy hradu Český Šternberk. Mezi různými dokumenty se zde podařilo nalézt jednak katalog šternberské knihovny z roku 1976, jednak různé úřední dokumenty, které posloužily k dokreslení situace na Českém Šternberku především pro období po roce 1945.

1. 2. 2. Literatura

Kromě vedlejších zdrojů, jako jsou různé encyklopedie a přehledy, které pomohly dokreslit situaci a dobu, se primární literaturou staly různé studie a práce týkající se postavení a života šlechty v Rakousku-Uhersku, resp. v Čechách, po polovině 20. století. Většina těchto prací se však především zabývá situací v 19. století, případně na počátku století dvacátého. Zdá se, že období po vzniku první republiky zatím stojí ve stínu badatelského zájmu. Z českých historiků se

tomuto tématu věnuje Zdeněk Kárník v některých svých studiích a téma naznačuje i ve svém třísvazkovém díle *České země v éře První republiky*. Základním zdrojem informací mi však byla práce amerického historika Eagle Glassheima *Noble nationalists. The transformation of the Bohemian aristocracy*. Tato práce je založena na rozsáhlém výzkumu v Čechách a zahrnuje období let 1880 – 1948. Práce se zabývá postavením šlechty na pozadí dějinných událostí ve zmíněném období a ukazuje proměnu přístupu společnosti ke šlechtě a naopak. Z ostatních prací, věnujících se šlechtě na přelomu 19. století, jmenuji především práce Zdenka Bezeckého či Radmily Švaříčkové Slabákové, k primárním zdrojům lze přiřadit také dílo Jana Županiče *Nová šlechta rakouského císařství*, ve kterém se věnuje nejen nově nobilitované šlechtě, jak napovídá název, ale i celkové struktuře císařského dvora a šlechtické společnosti.

Dalším důležitým tématem sledovaného období se stala pozemková reforma, jež významně ovlivnila život šlechty. Ve svých dílech se jí zabývají především Vlastislav Lacina a Lubomír Slezák. Jejich díla se však věnují pozemkové reformě a jejímu dopadu jako hospodářskému jevu. Na dopad pozemkové reformy na šlechtu jako společenskou vrstvu se spíše zaměřuje již zmiňovaný Zdeněk Kárník.

Významným zdrojem informací byly výpovědi samotných šlechticů prezentované především v dílech Vladimíra Votýpky. Materiál pro své knihy sbíral Votýpka již od 70. let 20. století. Ve svých dílech popisuje historii jednotlivých rodů a jejich osudy po celé 20. století; v různých obdobích se setkával s českými šlechtici a mapoval jejich postoje k soudobému dění. Podobnému tématu se věnuje i Boris Dočekal, jeho výzkum však probíhal kratší dobu a soustřeďuje se především na mladší generaci aristokratů žijících v Čechách a jejich osudy po roce 1989.

2. Aristokracie v Československu 1918 – 1948

2. 1. První republika a pozemková reforma

Vznik nové republiky znamenal zásadní zlom v životě aristokracie. Již první vydané zákony ukázaly, jakým směrem se budou ubírat vztahy státu a šlechty. Jedním z prvních byl zákon o zrušení šlechtických titulů,² později zaútočil stát pozemkovou reformou i na pozemkový majetek aristokracie, který jí zajišťoval nejen hmotné zabezpečení, ale podstatným způsobem se podílel i na vytváření jejího tradičního způsobu života.³

Aristokracie také ztratila své tradiční uplatnění ve veřejném životě. V době rakousko-uherské monarchie tvořila významnou součást společenského i politického života společnosti, v rámci politiky byla oporou habsburské monarchie na úrovni říšské i zemské.⁴ Aristokraté zastávali funkce ve vládě a diplomatických službách a zachovávali si je i na zemských sněmech,⁵ stejně tak nacházeli uplatnění v armádě nebo církvi. Na konci 19. století tvořila šlechta více než 28% důstojnického sboru; nejvíce byli aristokraté zastoupeni u jezdeckta, nejméně u pěchoty. V rámci církve zastávali také především nejvyšší posty, např. místo pražského arcibiskupa.⁶

Národní a sociální revoluce, která probíhala po vzniku první republiky, se nesla ve znamení odmítání habsburské monarchie. Šlechta byla považována za symbol všeho starého, stala se společenským nepřítelem a terčem. Jako sociální vrstva měla být aristokracie odstraněna; v tomto směru národní revoluce svůj úkol splnila. Aristokraté byly vyřazeni z diplomatických služeb, armády, politických funkcí i církevních postů. Stát aristokracii sociálně, politicky i osobně degradoval.⁷ Zmizení aristokracie z politického světa přitom nezůstalo bez následků: společenské kontakty a postavení aristokratů byly důležitým prvkem pro navazování a udržování diplomatických kontaktů, o které svým přístupem nová republika přišla.

Po zrušení šlechtických titulů následovala pozemková reforma. Aristokracie byla největší vlastníkem půdy, proto se pozemková reforma opět týkala především jí. V majetku aristokracie bylo v té době 33% veškeré pozemkové držby

² Zákon 61/1918 Sb ze dne 10. 12. 1918 o zrušení šlechtických titulů, řádů a výsad; novelizace z 10. 4. 1920 určuje tresty za užívání titulů.

³ Zdeněk Bezečný, *Příliš uzavřená společnost*, České Budějovice 2005, s. 33.

⁴ Zdeněk Kárník, *Česká národní aristokracie ve 20. století jako sociální vrstva? Úloha první republiky ve formování národní identity české aristokracie*, in: Studie k sociálním dějinám 7, Opava 2001, s. 245.

⁵ Zdeněk Bezečný, *Příliš uzavřená společnost*, s. 28 – 29.

⁶ *Tamtéž*, s. 30 – 31.

⁷ Zdeněk Kárník, *Česká národní aristokracie*, s. 246 – 7.

v Československu.⁸ Záboru byly podrobeny všechny šlechtické velkostatky. Teprve tímto zásahem stát omezil hospodářskou a politickou moc aristokracie i její postavení ve společnosti vůbec. Tím, že zaútočil na pozemkový majetek aristokracie, zaútočil i na její tradiční způsob života. Šlechta tak skutečně zmizela z veřejného života; tímto zásahem si republika v řadách aristokracie, především té německy orientované, vytvořila velkého nepřítele.⁹

Vznik pozemkové reformy byl provázen dlouhými debatami především o její formě, rozsahu a o tom, jak se získanou půdou naložit. V konečné podobě šlo o zákon, který byl „zákonem rámcovým a proklamativním. Nikoliv zákonem, který provádění pozemkové reformy zajišťoval.“¹⁰ Zajištění pozemkové reformy určovaly zákony, které byly přijaty později. Dalo by se říci, že předvojem pozemkové reformy byl zákon o obstarání velkostatků, přijatý již 9. listopadu 1918, který zakazoval zcizení statků zapsaných v zemských deskách.¹¹ Vycházelo se z předpokladu, že aristokracie se bude snažit rozprodáním majetku příbuzenstvu nebo nastrčeným osobám vyhnout pozemkové reformě.

Na základě zákona z 11. června 1919 byl k realizaci reformy vytvořen Státní pozemkový úřad (dále SPÚ) který získal široké pravomoci: měl právo rozhodovat o vyloučení ze záboru, o vyvlastnění půdy pod zákonem určenou výměru, právo ponechat velkostatkářům více půdy, než bylo zákonem určeno, stanovit výši náhrady, rozdělovat zabranou půdu a rozhodovat o výši přídělu. SPÚ byl podřízen přímo ministerské radě, jeho prezident a dva náměstkové byli jmenováni prezidentem republiky.¹² Podle záborového zákona se zabíral všechen pozemkový majetek větší než 150 ha zemědělské a 250 ha veškeré půdy. „Záborem se pozemkový majetek nevyvlastňoval, pouze jím nabýval československý stát právo zabraný pozemkový majetek přejímati a přidělovati přidělcům. Se zabraným majetkem nemohl majitel volně disponovati. Každému majiteli zabraného pozemkového majetku povoloval zákon propustit ze záboru 150 ha zemědělské a 250 ha veškeré půdy.“¹³ Samotná praxe zabírání majetku však byla jiná. Při záboru bylo možno využít určité benevolence na základě §11 a §14 záborového zákona. §11 umožňoval, že Státní

⁸ Zdeněk Bezečný, *Příliš uzavřená společnost*, s. 31.

⁹ Zdeněk Kárník, *České země v éře První republiky (1918 – 1938). Díl I. Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 – 1929)*, Praha 2003, s. 489.

¹⁰ Vlastislav Lacina, *Boj o uzákonění pozemkové reformy v letech 1918 – 1919*, in: Sborník k dějinám 19. a 20. století, Praha 1978, s. 134.

¹¹ Zdeněk Kárník, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl I.*, s. 455.

¹² *Tamtéž*, s. 458.

¹³ Vlastislav Lacina, *Boj o uzákonění pozemkové reformy v letech 1918-1919*, s. 134.

pozemkový úřad mohl ze záboru propustit i více půdy (až do 500 ha) a §14 naopak dovoloval vyvlastnit při nedostatku půdy i pozemkový majetek o nižší výměře než byla požadovaná norma.¹⁴ V praxi se pak §14 nepoužíval, naopak §11 se často zneužíval. Dne 30. ledna 1920 byl schválen zákon přídělový, který dále upravoval rozdělení zabraného majetku a §20 tohoto zákona umožňoval další úlevu pro majitele velkostatků. Ve specifických případech (péče o památkové objekty, zachování krajinářsky významných parků, obor apod.) bylo možno propustit ze záboru i pozemek větší než 500 ha.¹⁵

Do pozemkové reformy bylo zahrnuto přibližně 30% veškeré půdy Českých zemí.¹⁶ Šlo celkem o 4 066 221 ha půdy, z čehož 1 312 721 ha tvořila půda zemědělská. Díky již zmíněným možnostem (§11 a §14 záborového zákona, §20 přídělového zákona) však nebyl tento potenciál zcela využit. Ve skutečnosti bylo velkostatkářům odňato jen 1 800 782 ha půdy¹⁷ a z této rozlohy bylo drobným přídělcům na vesnici přiděleno jen 624 257 ha.¹⁸ Další část půdy byla odprodána samotnými velkostatkáři, nebo byly podle přídělového zákona vytvořeny tzv. zbytkové statky či velkostatky, které nebyly rozparcelovány, ale přidělovány celé.

Pozemková reforma byla samozřejmě velkostatkáři kritizována, jak z politického hlediska, tak z hlediska její formy a provedení. Zdůrazňovali také nezastupitelnou roli velkostatku pro zásobování obyvatelstva a šíření hospodářského pokroku. Velká pozornost se také věnovala náhradám za odebranou půdu. Podle náhradového zákona z 8. dubna 1920 se při prodeji hospodářských celků přes 100 hektarů výměry měla za zabraný majetek – s výjimkou majetku bývalé panovnické rodiny – poskytovat náhrada podle cen půdy z let 1913 – 1915. U majetků přes 1000 ha se náhrada snižovala o jednu desetinu za každých 100 ha výměry navíc, ale nejvíce o 30% z celkové náhrady. Místo toho velkostatkáři požadovali, aby za velký pozemkový majetek byla hrazena tzv. cena obecná v době převzetí a na základě individuálního odhadu. Současně žádali, aby v případě, že cena nebude zaplácena hotově, byla vyplácena v obligacích zúročitelných 4%. Pro velkostatkáře byl samozřejmě tento druhý způsob finančního vyrovnání výhodnější, protože umožňoval nejrůznějšími machinacemi vyšroubovat ceny na takovou úroveň, že by je

¹⁴ *Tamtéž.*

¹⁵ Zdeněk Kárník, *Česká národní aristokracie...*, s. 247.

¹⁶ *Tamtéž*, s. 245.

¹⁷ *Tamtéž*, s. 471.

¹⁸ Zdeněk Kárník, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl I.*, s. 470 – 471.

ani stát, ani noví nabyvatelé z řad rolníků nemohli zaplatit.¹⁹ Tento návrh nebyl samozřejmě přijat a náhrady se vyplácely podle již zmíněného náhradového zákona z dubna 1920.

2. 2. Šlechta česká a německá. Krize Československa

Otázka národnosti aristokracie žijící v českých zemích není jednoduchá. Neexistuje snad jediný rod, který by ve svém rodokmenu nenalezl předky alespoň dvou či tří národností. Šlechtici sami se považovali spíše za zemské vlastence než vlastence ve smyslu národním. *„Většinou se cítil aristokrat vázán nejen rodinnou tradicí a službou vlastnímu králi, nýbrž i národně chápanou zemí, ve které se nacházely jeho statky, či přesněji, poutala ho národnost jeho poddaných, nyní jeho zaměstnanců.“*²⁰ Aristokracie žijící v Rakousko-Uhersku byla loajální především císaři a monarchii, a pokud bychom mluvili o národnosti, byli Rakušany. A mnoho z nich se jimi cítilo být i po vzniku první republiky. Pro aristokraty byla velice důležitá otázka legitimacy československého státu. *„Cítili se vázání přísahou a poddaností rodu Habsburků jako českých králů, resp. tradici oddanosti českému již středověkému státu. Tu čest i povinnost nemohli porušit, pakliže nebyly k dispozici důvody, jež by staré přísahy stíraly.“*²¹ Po válce nezanikly ani monarchistické myšlenky, i když v Československu nebyly tak silné jako ve Vídni. Přesto aristokracie dál sledovala osudy posledních císařů a jejich rodin. Výmluvné jsou zmínky v dopisech mladé Kunhuty Mensdorff-Pouilly; to ovšem souviselo i s tím, že dvě z jejích sester byly součástí dvora císařovny Zity a doprovázely císařský pár i do exilu – Marie Rosina byla Zitinou dvorní dámou a Viktorie druhou vychovatelkou císařských dětí.²²

Již v 19. století, kdy se začaly vyostřovat národností spory Čechů a Němců, se šlechta začala rozdělovat na českou a německou. Dál se ale všichni cítili být Rakušany a vztahy zůstávaly internacionální. Po vzniku republiky byla všechna aristokracie považována za habsburskou a tedy německou. Národní revoluce se nesla pod heslem „Odčičujeme Bílou horu!“ Ta byla vybrána jako osudový okamžik české historie, který uvedl český národ do habsburského područí a vypudil ze země

¹⁹ Lubomír Slezák, *Tvůrci kritikové a odpůrci pozemkové reformy*, in: *Moderní dějiny I*, Praha 1993, s. 201 – 202., s. 201 – 204.

²⁰ Zdeněk Kárník, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl III. O přežití a o život (1936 – 1938)*, Praha 2003, s. 579.

²¹ *Tamtéž*, s. 580.

²² Štěpán Gilar, *Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice*, Zámorsk 2000, s. IV.

původní českou aristokracii. Nejradikálnější hlasy volaly po absolutní nápravě poměrů před bitvou na Bílé hoře. Řada právníků a historiků (jedním z největších odpůrců současného postoje byl Josef Pekař) však toto řešení zavrhla.

Aristokracie byla stále internacionální a její rozdělení na českou a německou se začalo postupně projevovat až po uskutečnění pozemkové reformy a především ve 30. letech 20. století. Protišlechtické zaměření nové republiky a jejího zákonodárství se samotné aristokracii samozřejmě nezamlouvalo. Přestože se zpočátku snažila ve službách republiky nějak uplatnit a někteří šlechtici vyjádřili loajalitu novému státu již v roce 1918, jejich situace se tím nijak nezměnila.

Na obranu svého majetku a svých práv po zavedení pozemkové reformy vytvořili velkostatkáři organizace, které měly hájit jejich zájmy. Již tady se začíná projevovat národnostní dělení. Většina česky orientované šlechty se hlásila ke Svazu československých velkostatkářů (dále SČV), většina německy smýšlející aristokracie k Verband der deutschen Grossgrundbesitzer (dále Verband). Ani jedna z organizací nebyla výlučně aristokratická, ale aristokraté většinou kontrolovali jejich vedení. V čele SČV stál delší dobu Ervín Nádherný z Borutína,²³ významné postavení v čele Verbandu měl Wilhelm von Medinger a Eugen Ledebur-Wichel.²⁴

SČV vznikl v roce 1919²⁵ v Praze a podle svých stanov bylo jeho hlavním úkolem „*hájit společné zájmy velkostatku a působiti k splnění hospodářských, sociálních a kulturních úkolů, které naše doba v zájmu veřejném velkostatkům ukládá. Činnost politická je vyloučena.*“²⁶ Na počátku měl SČV celkem 249 členů, v následujících letech se počet navyšoval až na 292 členů,²⁷ ale po roce 1923 začal klesat. Velkostatkáři odstupovali od členství především díky jistému rozčarování po prvních provedených záborech. Pravděpodobně předpokládali, že SČV bude mít na provádění pozemkové reformy větší vliv.²⁸ Své zapříčinila také hospodářská krize 30. let a v roce 1937 poklesl počet členů na 210. SČV zanikl v roce 1943 „*Likvidačním výnosem o zrušení Svazu československých velkostatkářů*“ ze 4. února.²⁹

²³ Zdeněk Kárník, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl III.*, s. 577.

²⁴ Eagle Glassheim, *Noble nationalists. The transformation of the Bohemian aristocracy*, Cambridge-London 2005, s. 102.

²⁵ Jaroslav Honc, *Svaz československých velkostatkářů 1919 – 1943*, Praha 1975, s. 5.

²⁶ NA, fond Svaz československých velkostatkářů, Stanovy Svazu československých velkostatkářů, i. č. 52, kart.1.

²⁷ Eagle Glassheim, *Noble nationalists...*, s. 87.

²⁸ Jaroslav Honc, *Svaz československých velkostatkářů...*, s. 7.

²⁹ *Tamtéž*, s. 15.

SČV upřednostňoval politiku loajality a spolupráce s československým státem v domnění, že jim tento přístup přinese shovívavost vůči jeho členům. Jedním z jeho hlavních argumentů proti provádění pozemkové reformy bylo tvrzení o snížení produktivity statků, pokud budou rozdrobeny na menší části, což ve svém důsledku bude mít negativní dopad i na ekonomiku státu. Někteří aristokraté kromě spolupráce se SČV spoléhali i na osobní žádosti určené prezidentu republiky nebo Státnímu pozemkovému úřadu. Ani argumenty SČV, ani osobní žádosti však neměly příliš velký význam. Projevy loajality naopak vyvolaly otázku upřímnosti aristokracie při národnostním sebeurčení. Jak se nakonec ukázalo, oportunismus vždy nemusí vyvolávat neupřímnost. Řada těchto aristokratů zůstala loajální Československu po celé meziválečné období a přidala se k iniciativě aristokracie v letech 1938 a 1939.³⁰

Stejně tak Verband byl založen v roce 1919³¹ a měl zastávat stejnou funkci jako SČV. Jeho členy byli především německy smýšlející velkostatkáři. Argumenty proti pozemkové reformě byly vesměs podobné jako argumenty SČV: ohrožení ekonomiky státu, dopad na zaměstnance velkostatků a také finanční aspekt – minimální náhrady za zabraný majetek se podle nich téměř stavěly na roveň krádeži a celá situace ubližovala i mezinárodnímu postavení Československa. Po roce 1922 (tehdy se začalo s masivním zábohem lesního majetku) k těmto argumentům přidal Verband ještě jeden – národnostní otázku.³² Německy orientovaní velkostatkáři se cítili být postiženi pozemkovou reformou více než ostatní, ačkoliv tato tvrzení neměla reálný základ. „*Národní charakter pozemkové reformy tkvěl v tom, že oné nečeské (většinou německy orientované) aristokracie bylo víc, či přesněji, že vlastnila zhruba dvě třetiny pozemků velkostatků.*“³³ Přesto vedly tyto pocity k tomu, že se Verband snažil otázku záboru pozemků svých členů zinternacionalizovat a spojil její řešení s otázkou sudetských Němců.

Pohraniční oblasti Sudet patřily k územím obydlených především Němci a právě na ně dolehla ve 30. letech hospodářská krize nejvíce. Sudety byly zaměřeny především na exportní odvětví průmyslu (např. sklářství a textilní průmysl) a právě export byl hospodářskou krizí značně omezen a vzpamatovával se velmi pomalu. Nejhlubší propad mezi vnitrozemím a pohraničím se projevil v polovině 30. let. Nespokojenost obyvatel se naplno ukázala při volbách v roce 1935 vítězstvím

³⁰ Eagle Glassheim, *Noble nationalists...*, s. 98.

³¹ *Tamtéž*, s. 86.

³² *Tamtéž*, s. 104 – 105.

³³ Zdeněk Kárník, *Česká národní aristokracie...*, s. 249.

Henleinovy Sudetendeutsche Partei (dále SdP). Šlo o fašistickou stranu, která se později spojila s Hitlerovou Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (dále NSDAP). Oficiálním cílem SdP bylo dosáhnout plné autonomie Němců v rámci Československa. Tento požadavek se postupně proměnil i v požadavek teritoriální. Podle jejích představ měla vzniknout teritoriálně autonomní oblast, do které by československý stát neměl právo zasahovat, ale na druhé straně byla požadována spoluúčast sudetoněmecké autonomní reprezentace.³⁴ Nešlo o první požadavek podobného druhu – hned na začátku své existence se Československo muselo vypořádat s vytvořením „Deutschböhmen“ (oblast severních Čech a severní Moravy), které se měly stát součástí Německa.³⁵

Německy orientovaná šlechta se pravděpodobně angažovala v obou případech. Zatímco v prvním případě je její účast nejasná,³⁶ ve 30. letech už není pochyb. Požadavky SdP, která se stále více přikláněla k Hitlerově NSDAP, se stále stupňovaly a později již bylo patrné, že jde podstatě jen o „hru nervů“. Na stranu nacistů se přidala i řada proněmeckých aristokratů; jejich role se projevila i v průběhu tzv. Runcimanovy mise. Britská mise měla být pokusem o záchranu situace a o zprostředkování jednání mezi SdP a československou vládou. Proběhla na podzim roku 1938 a v jejím čele stál sir Walter Runciman. SdP se postarala o to, aby téměř každý ze šesti víkendů, které v Československu strávil, prožil jako host některého z aristokratů. K sympatizantům SdP patřil např. Max von Hohelohe, Alfons Clary Aldringen, Josef a Friedrich Westphalen či Oldřich Kinský; Max von Hohenlohe dokonce sloužil jako prostředník mezi Henleinem a účastníky mise.³⁷ Teprve během posledního víkendu měl Runciman možnost setkat se s aristokraty, kteří s SdP nesympatizovali. Tato mise nakonec skončila bezvýsledně a následující události dospěly až k vypuknutí druhé světové války.

³⁴ Vojtěch Mencl, *Křížovatky 20. století: Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*, Praha 1990, s. 93.

³⁵ Eagle Glassheim, *Noble nationalists...*, s. 77.

³⁶ *Tamtéž*, s. 78.

³⁷ *Tamtéž*, s. 178 – 179.

2. 3. Šlechtická iniciativa 1938 a 1939

Pročeská aristokracie se naproti tomu snažila v krizovém období republiky vyjádřit podporu a loajalitu státu. Ve 30. letech se také zvolna začal měnit obecný názor na aristokracii. S postupující pozemkovou reformou už se nezdála být hrozbou pro nový stát a lidé k ní byli méně nepřátelští. Znovu se také začalo uvažovat o využití některých aristokratů v diplomacii. Aristokraté si stále uchovávali své mezinárodní vztahy. „*Although Czech nobles had lost their titles, (...) they had not lost their influence abroad.*“³⁸ Spoléhalo se především na mladší generaci aristokratů. Kancléř prezidenta republiky Přemysl Šámal dokonce pověřil v roce 1934 Františka Schwarzenberga (1913 – 1992) sestavením seznamu aristokratů narozených po roce 1900 s informací o jejich vzdělání. Ukázalo se, že ze 114 osob navštěvovalo 40 české školy. Ačkoli se českým patriotem mohl stát i ten, který navštěvoval školy německé a naopak, navštěvování českých škol už je známkou určitých sympatií.³⁹ Česká aristokracie se tak postupně znovu v pozitivním smyslu dostávala do povědomí obyvatelstva. „*(...) the Czech nobility was an important symbol of the continuity of Czech statehood within Bohemia's traditional borders.*“⁴⁰ Svůj postoj vyjádřila *šlechta* i v době největší krize československého státu. Poprvé 17. září 1938, podruhé o rok později. Ve světle těchto událostí byl všeobecný postoj vůči šlechtě stále příznivější. V Lidových novinách se dokonce objevovala tvrzení v tom smyslu, že zrušení šlechtických titulů a vůbec protišlechtický postoj první republiky byl omylem a objevovaly se hlasy, které tvrdily, že šlechta byla vždy podporovatelem jednoty českých zemí.⁴¹

V září roku 1938 vrcholila jednání mezi Hitlerem a západními mocnostmi o oblasti Sudet. Hitler požadoval odstoupení všech oblastí z 50% obývaných Němci,⁴² s čímž nakonec Velká Británie také souhlasila. V Československu se naopak zvedla vlna odporu, došlo ke změně vlády a byla vyhlášena mobilizace. Přesto byly nakonec Hitlerovy požadavky přijaty a 29. září byla v Mnichově podepsána dohoda. Již 17. září se na Pražský Hrad dostavila delegace 12 zástupců starých českých rodů, kteří přišli vyjádřit svůj postoj k probíhající události a celistvosti státu. Text prohlášení, které bylo předneseno prezidentu Benešovi, sestavil Karel VI. Schwarzenberg a četl jej František Kinský. „*Věrnost k Českému státu, který naši předkové pomáhali*

³⁸ *Tamtéž*, s. 134.

³⁹ *Tamtéž*, s. 132 – 135.

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 156.

⁴¹ *Tamtéž*, s. 155 – 156.

⁴² Zdeněk Kárník, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl III.*, s. 581.

*budovat a po tisíc let udržet, je pro nás povinností tak samozřejmou, že jsme se rozmýšleli ji výslovně zdůraznit. Považujeme za svou povinnost uchovat dědictví svých otců. (...) Vyslovujeme víru v lepší budoucnost, ujišťujeme, že jsme si vědomi svých zděděných povinností k vlasti a ke státu, který byl domovem našich předků a jehož stará práva jsme vždy chtěli a i dnes chceme hájit.*⁴³ Ačkoli první republika zpočátku šlechtě příliš nepřála, neodradilo ji to od toho, aby svou zemi podpořila v době, kdy šlo o její existenci. Aristokraté tímto prohlášením vyjádřili především věrnost své zemi. Prohlášením také znovu potvrzovali své výlučné postavení ve společnosti po letech, kdy byli odsunuti na její okraj.⁴⁴ Ve víru událostí však prohlášení téměř zaniklo, ani tisk se o něj příliš nezajímal.

Druhé prohlášení, tentokrát v podobě dopisu, se zrodilo o rok později. Sepsal ho František Schwarzenberg. Motivováno bylo donucováním české šlechty k tomu, aby se přihlásila k německé národnosti.⁴⁵ V prohlášení se píše o tom, že šlechta vždy stála stranou národnostních sporů. Kromě starobyklých rodů se v Čechách začaly usazovat další rody, které, ačkoli jiných národností, časem splynuly s domácí aristokracií a jejich „... *různý původ nemůže ničeho změnit na jejich nepopíratelné příslušnosti k české národní pospolitosti.*“ Stejně tak se ale mezi původně českými rody našly takové, které se začaly hlásit k národnosti německé. Obě skupiny by podle proklamace měly žít v zemi v přátelské shodě. Nakonec signatáři dopisu vyjadřují svou chuť a odhodlanost pomoci a být oporou československému státu v jakékoli době. „*Vycházejíce z přesvědčení o jednotě našeho národa ve všech složkách a zejména o tom, že potomci někdejších spolutvůrců a nositelů české státnosti ještě mohou svému národu a své vlasti za všech poměrů platně posloužiti, chceme se vždy a za všech okolností hlásiti k českému národu.*“⁴⁶ Tentokrát se pod prohlášení nepodepsali jen zástupci, ale ještě mnozí další, kteří se odmítali hlásit jako Němci. Ani v tomto případě se prohlášení nedostalo větší pozornosti. Jeho text nebyl nikde publikován, ani se o něm neobjevila zmínka v rozhlase.⁴⁷ Projev loajality a podpory československému státu měl pro mnohé signatáře prohlášení neblahé následky: na majetek většiny z nich byla během druhé světové války uvalena

⁴³ Byli to Karel Schwarzenberg, Jan z Lobkowicz, Zdeněk Radslav Kinský, František Kinský, Zdeněk Kolovrat, Rudolf Czernin, Leopold Sternberg, W. Colloredo-Mansfeld, Karel Parish, Jindřich Dobrzenský, Hugo Strachwitz a Karel Belcredi. Vladimír Škutina, *Český šlechtic František Schwarzenberg*, Praha 1990, s. 253.

⁴⁴ Glassheim, *Noble nationalists...*, s. 151.

⁴⁵ Zdeněk Kárník, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl III.*, s. 585.

⁴⁶ Vladimír Škutina, *Český šlechtic...*, s. 254 – 255.

⁴⁷ Vladimír Votýpka, *Příběhy české šlechty*, Praha – Litomyšl 2002, s.221.

vnucená správa, někteří byli podrobni výslechům, pronásledování, byli vězněni apod.

Bezprostřední vývoj po válce naznačoval, že dojde k nápravě poměrů. Likvidací vnucené správy byl majetek navrácen zpět a naopak byli stíháni ti, kteří sympatizovali s nacisty. Došlo k hromadnému odsunu Němců a jejich majetek byl konfiskován. Po politických zvratech v únoru 1948 se situace opět radikálně změnila. Znovu docházelo ke konfiskacím, pronásledování, věznění... Šlechta byla opět vytlačena ze společnosti, tentokrát až na dno. Mnozí nejen z řad aristokracie proto raději emigrovali a hledali své uplatnění jinde. Ti, co zůstali, byli znovu vyhnáni ze svých domovů a pronásledováni. „Nevhodný původ“ je omezoval v osobním i profesním životě.

Eagle Glassheim mluví ve své knize o konci aristokracie v Čechách. „*The revolution from 1945 to 1948 finally destroyed the Bohemian nobility as a class.*“⁴⁸ Aristokracie tentokrát přišla o veškerý svůj majetek, ať už zůstala v Československu nebo emigrovala. Tím ztratila jeden ze základních atributů svého výlučného postavení. Ztráta majetku znemožnila udržovat si tradiční životní styl. Jako sociální vrstva se svými typickými atributy tedy šlechta vymizela.

⁴⁸ Glassheim, *Noble nationalists...*, s. 225.

3. Dětství, výchova a vzdělání Jiřího Douglase Sternberga (1888 – 1914)

1. května roku 1884 se ve Vídni slavila svatba Filipa Sternberga (1852 – 1924) a Karoliny, roz. Thurn-Valsassina-Como-Vercelli (1863 – 1944). Svatba byla zcela jistě velkou událostí. Filip pocházel ze starobylého českého rodu Sternbergů s kořeny sahajícími nejméně do poloviny dvanáctého století a jeho předkové vždy zastávali významné postavení, ať už v oblasti politiky, vědy či kultury. Ani Karolina nezůstávala se svým původem pozadu. Její matka, Gabriela Palffy-Daun, pocházela ze starého uherského rodu Palffyů a po otci byla potomkem starého italského rodu Thurnů. V českých zemích se linie Thurn-Valsassina-Como-Vercelli, žijící původně v Korutanech a Kraňsku, usadila v 16. století. K významným členům této rodové linie patřil i proslulý Jindřich Matyáš z Thurnu, jenž se proslavil při povstání českých stavů na počátku 17. století. V Čechách se pak tato rodová větev objevila až ve druhé polovině 19. století, kdy Vincent Thurn-Valsassina-Como-Vercelli (1866 – 1928) zakoupil západočeské zámky Valeč a Libkovice.⁴⁹

Již v následujícím roce, přesněji 22. října 1885, se narodil Karolině a Filipovi první syn.⁵⁰ Jako budoucí dědic rodového majetku dostal jméno Zdeněk, které se v rodokmenu Sternbergů objevuje již od počátku⁵¹ a dalo by se říci, že je jménem rodovým. Nikdo tehdy nemohl vědět, že Zdeněk se nikdy hlavou rodu Sternbergů nestane. Ve 14 letech onemocněl kloubovým revmatismem a zemřel na selhání srdce. Druhý syn se narodil o tři roky později, 10. prosince 1888 v Praze. Pro něj vybrali jméno po příbuzných jeho matky Karoliny. Pokřtěn byl v Praze v chrámu svatého Mikuláše na Malé Straně jmény Jiří Douglas. První jméno získal po otci své matky a jméno Douglas, v českých zemích poněkud exotické, získal od manžela jedné ze svých tet. Tou tetou byla sestra jeho matky Marie Gabriela, jež si vzala za manžela původem skotského hraběte Huga O'Donnella von Tyrconell, který zastupoval Karolinina otce při křtu (Jiří Thurn-Valsassina-Como-Vercelli v té době již 9 let nežil). Později se Filipovi a Karolině narodily ještě dvě dcery: Marie Gabriela roku 1890 a Terezie roku 1902.

Za své sídlo si Filip Sternberg vybral zámek a panství Jemniště, které v roce 1868 koupil jeho otec Zdeněk. Filip byl sice druhorozeným synem, ale jeho starší bratr Alois zůstal svobodný a bezdětný, a tak se stal budoucím dědicem právě on. Na

⁴⁹ Petr Mašek, *Od věží k troskám*, in: Sanquis 20, Praha 2002, s. 66.

⁵⁰ Vladimír Pouzar (ed.), *Almanach českých šlechtických rodů*, Praha 2000, s. 390.

⁵¹ Prvním známým předkem byl Zdeslav z Divišova.

Jemništi pobývala rodina jen v letních a podzimních měsících, zimu trávil ve Vídni, kde Sternbergové vlastnili palác v Ungarngasse č. 45.⁵² Kromě tohoto paláce jim patřil ještě další nemovitý majetek, především činžovní domy,⁵³ které ovšem Jiří Douglas po roce 1918 prodal.

3. 1. Výchova a vzdělání

Výchova Jiřího Douglase probíhala tak, jak bylo obvyklé i v jiných šlechtických rodinách. O nejmenší děti se zpravidla starala chůva a se soustavnou výchovou se začínalo mezi třetím a šestým rokem věku dítěte.⁵⁴ Stejně jako mnoho jeho vrstevníků měl Jiří Douglas vlastního domácího učitele, školu nenavštěvoval, ale skládal tam vždy závěrečné zkoušky. Díky tomu, že rodina trávila zimní období ve Vídni, byl jedním z jeho domácích učitelů i baron Emmerich Mattencloit. Baron Mattencloit byl vedle Georga Wallise druhým vychovatelem budoucího císaře Karla I. (1887 – 1922). Podle slov Zdenka Sternberga, syna Jiřího Douglase, vyučoval baron Mattencloit střídavě budoucího císaře a malého Sternberga a díky tomu, že děti byly téměř stejného věku, se nezdálo, že v době zimního pobytu Sternbergů ve Vídni se vyučování obou chlapců spojilo a probíhalo ve vídeňském Schönbrunnu. Zdeněk Sternberg dokonce vzpomíná na občasnou korespondenci, kterou prý jeho otec vedl s budoucím císařem, bohužel se však nedochovala.⁵⁵

O samotné výchově a vyučování Jiřího Douglase toho víme velice málo, ale z výše zmíněného vztahu s budoucím císařem Karlem můžeme usuzovat, že příliš nevybočovala z dobových zvyklostí. K běžným předmětům patřilo samozřejmě čtení, psaní, historie, náboženství, přírodovědné obory a dbalo se i na fyzickou zdatnost. Velký důraz byl přitom kladen na výuku cizích jazyků. Kromě českého a německého jazyka Jiří Douglas zcela určitě ovládal i francouzštinu a angličtinu; francouzština se mu stala druhým mateřským jazykem. Francouzsky mluvil Jiří Douglas se svou matkou a svými sestrami pravděpodobně téměř celý život. Nemale problémy jim to pak přineslo za druhé světové války: protože spolu mluvili francouzsky i telefonicky, byli udáni a museli pak podstoupit i výslechy na gestapu. Pravděpodobně někdo z ústředny je obvinil, že konspirují proti říši.⁵⁶ Anglický jazyk naproti tomu patřil

⁵² Palác je v současnosti majetkem italského státu.

⁵³ SOA Praha, VS Český Šternberk, Seznamy majetku nemovitého a práv s nemovitostí spojených, i. č. 376, kart. 34.

⁵⁴ Zdeněk Bezečný, *Příliš uzavřená společnost...*, s. 82.

⁵⁵ Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

⁵⁶ Tamtéž.

k výukovým předmětům především ve Vídni, kde se Jiří Douglas třikrát týdně scházel se synem anglikánského biskupa. Společně anglicky konverzovali při procházkách Vídní. S otcem a ostatními mluvil Jiří Douglas německy, přesněji řečeno, jak říká Zdeněk Sternberg, měli vlastní „slang“ smíchaný z češtiny, němčiny i francouzštiny, kterému téměř nikdo nerozuměl a způsoboval nedorozumění i s domácími učiteli. Teprve během druhé světové války a hlavně po ní se začalo v rodině mluvit výlučně česky.⁵⁷

Domácí vyučování neznamenovalo žádné volnější podmínky nebo úlevu, spíše naopak. Mladík byl stále pod dohledem, pozornost jeho učitele byla soustředěna jen na něj. Každý den měl svůj pevný řád. Např. František Schwarzenberg vzpomíná, že vstával v 7 hodin ráno, v půl osmé byla snídaně a v 8 hodin se začínalo s učením. Další části dne pak plynuly podle náplně výuky, pořadu jídel apod. a ve čtvrt na devět se chodilo spát.⁵⁸ Zkoušky se skládaly na konci roku. Ani tehdy si nemohl mladý aristokrat „dopřát“ úlevu v podobě protekce. Právě naopak: „*zařadilo by ho to automaticky do kategorie méně schopných.*“ Tato slova sice řekl Zdeněk Sternberg ve vztahu ke své osobě,⁵⁹ ale zcela jistě platila i pro mnohé jiné. Být nejstarším šlechtickým synem, neslo mnohé povinnosti a závazky. Nejstarší syn „*měl podle šlechtického kodexu zaručit nejen pokračování rodu, ale i pokračování rodových hodnot.*“⁶⁰

Jiří Douglas byl studentem úspěšným. V jednom z dopisů pro Filipa Sternberga se objevuje poznámka: „*(...) die glückliche bestandene Prüfung Georges hat mich sehr gefreut.*“⁶¹ Za úspěšné dokončení studií mu otec věnoval zahraniční cestu. Cestování patřilo ke vzdělání mladého šlechtice již od dávných dob. Pozůstatkem těchto tzv. kavalírských cest se v 19. století staly cesty mladých šlechticů např. do Itálie, Francie či Anglie. Zřídka se stávalo, že se ve středu zájmu mladého aristokrata objevila i nějaká vzdálená, exotická země⁶² jako v případě Jiřího

⁵⁷ Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

⁵⁸ Vladimír Škutina, *Český šlechtic...*, s. 18 – 21.

⁵⁹ Vladimír Votýpka, *Příběhy české šlechty...*, s. 376.

⁶⁰ Radmila Slabáková, *Emoce, city a výchova v rodině Mensdorff-Pouilly: od „zburžoazňování“ k „aristokratizaci“ u rakousko-české aristokracie v 19. století*, in: Studie k sociálním dějinám 7, Opava 2001, s. 37.

⁶¹ Dopis z 10. 7. 1902, autor neznámý, SOA Praha, RA Šternberků, Český Šternberk, Osobní písemnosti Filipa Sternberga, i. č. 373, kart. 31.

⁶² Zdeněk Bezečný, *Příliš uzavřená společnost...*, s. 104.

Douglase. V roce 1907, poté, co jako privatista odmaturoval, se vydal společně se svým přítelem Otakarem Czerninem⁶³ na cestu do Indie.

Proč zrovna do Indie, to se kvůli nedostatku pramenů bohužel nepodařilo zjistit. Podle slov Zdenka Sternberga Jiří Douglas nebyl vášnivým cestovatelem. Z jeho delších zahraničních cest uvádí Zdeněk Sternberg jen Afriku a některé cesty po Evropě. Co se týká cesty do Indie, sehrál svou roli nejspíš pocit exotiky – Indie je exotickou zemí i z dnešního pohledu, ačkoli je již relativně snadno dosažitelná. V roce 1907, kdy se na svou výpravu vydal Jiří Douglas, byla již sama cesta do tak vzdálené země nebezpečným dobrodružstvím. Jediným přijatelným způsobem, jak se dostat tak daleko, bylo použít loď. Vyrazili tedy pravděpodobně z Benátek přes Středozemní moře, Suezský průplav a dál Indickým oceánem až ke břehům Indie. Následující tři až čtyři týdny strávili Jiří Douglas a Otakar Czernin převážně v Indii a na Srí Lance. Pobyt v cizích krajích jim usnadnily doporučující dopisy od anglického velvyslance ve Vídni a dalších významných osob. Náplní jejich cesty bylo nejspíš především poznávání cizích krajů a také lov. Dodnes jsou jediným dokladem o této cestě Jiřího Douglase jen vzpomínky jeho nejbližších a také tři trofeje vystavené v expozici hradu Český Šternberk: dvě hlavy prasat bradavičnatých a krokodýl. Z Indie pak Jiří Douglas odcestoval sám, Otakar Czernin v exotických krajích ještě nějakou dobu zůstal. Jednou z kuriózních vzpomínek na pobyt v Indii je popis „klimatizačního zařízení“: Jiří Douglas bydlel v jakémsi paláci ve skvostně zařízeném pokoji. Na jeho stropě byl připevněn velký vějíř, který způsoboval příjemný vánek. Jakožto zvědavý mladík se vydal hledat jeho zdroj a v zastrčené chodbě objevil mladého Indu, který seděl na zemi a provázkem ovládal vějíř v jeho pokoji. Podobný chlapec prý seděl u každého pokoje.⁶⁴

Po návratu domů nastoupil Jiří Douglas na Hochschule für Bodenkultur ve Vídni, kde se věnoval studiu zemědělského a lesnického inženýrství. Tato univerzita, založená roku 1872, existuje ve Vídni dodnes. V době, kdy ji navštěvoval Jiří Douglas, byly na univerzitě otevřeny tři obory: zemědělský, lesnický a krajinářská tvorba. V roce 1905 byla ustavena délka všech oborů na 8 semestrů a povinností bylo složit tři státní zkoušky. Od roku 1906 měla univerzita právo promocií.⁶⁵ Podle slov jeho syna Jiří Douglas školu absolvoval, prostudoval všechny ročníky, ale

⁶³ Pravděpodobně se jedná o Otakara Czernia (*26. 9. 1872 v Dymokurech, †4. 4. 1932 ve Vídni), který zastával v letech 1916 – 18 funkci ministra zahraničí. Bohužel ani v jeho pozůstalosti, uložené v Národním archivu v Praze, se nenacházejí žádné materiály připomínající podniknutou cestu.

⁶⁴ Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

⁶⁵ www.boku.ac.at/geschichte0.html

závěrečné zkoušky nesložil. Jiří Douglas sám ale při soudním výslechu v roce 1958 uvádí, že na vysoké škole studoval „asi jeden rok.“⁶⁶ Proč tedy školu nedokončil, zůstává nejasné. Výběr školy podobného zaměření byl pro Jiřího Douglase celkem přirozený vzhledem k tomu, že se měl v brzké době ujmout správy panství. Jiří Douglas netoužil po úřednické, politické či vojenské kariéře⁶⁷; po smrti jeho staršího bratra, který, jak již bylo řečeno, zemřel ve 14 letech na kloubní revmatismus, se stal budoucím dědicem rodového panství a tímto směrem se zaměřila také jeho výchova. V roce 1907 se však stalo něco, co ovlivnilo jeho další život a přerozdělení rodového majetku. Kromě toho, že toho roku podnikl cestu do Indie, zemřel také jeho strýc Alois Sternberg (1850 – 1907), pán na panství Český Šternberk a Radnice a majitel řady činžovních domů ve Vídni. Filip Sternberg, otec Jiřího Douglase, vlastnil panství Jemniště a Postupice. Alois Sternberg proto odkázal majetek svému synovci Jiřímu Douglasovi – byl bezdětný, a tak se podobný vývoj dal očekávat. Jiří Douglas se tak stal ve svých devatenácti letech majitelem rodového sídla Český Šternberk a panství Radnice. O jeho správu se začal starat kolem roku 1910.⁶⁸

Někdy v době mezi ukončením středoškolských studií a začátkem studií vysokoškolských nastoupil také Jiří Douglas vojenskou jednoroční prezenční službu a po roce byl vyřazen jako poručík u 13. pluku dragounů „Savoyenritter“ (podle prince Evžena Savojského). Takový postup nebyl ničím neobvyklým – vojenská služba, dosažení důstojnické hodnosti a vůbec vztah k armádě byly pro šlechtice samozřejmostí.⁶⁹ Příslušnost Jiřího Douglase k tomuto pluku dodnes připomíná obraz v expozici hradu Český Šternberk, který maloval jeho otec Filip Sternberg⁷⁰. Na obraze je scéna po vítězné bitvě u Bělehradu v roce 1717.

Dokladů o tom, jak vypadala výchova Jiřího Douglase, skutečně není mnoho. Je ale pravděpodobné, že stejné či podobné zvyklosti a zásady, které byly vštěpovány jemu, se snažil sám uplatnit při výchově vlastních dětí. Určitý obrázek o

⁶⁶ Vyšetřovací spis, SOkA Benešov, Místní národní výbor Český Šternberk, neuspořádáno.

⁶⁷ Neangažoval se ani v žádných politických organizacích. Podle svých slov při výslechu byl jen krátce členem Československé strany lidové a později se na krátkou dobu dostal i do vedoucí pozice ve Svazu československých velkostatkářů.

⁶⁸ Vyšetřovací spis, SOkA Benešov.

⁶⁹ Zdeněk Bezečný, *Šlechtic ve velké válce*, in: Česká společnost a první světová válka. Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích dne 20. listopadu 1998, České Budějovice 1999, s. 29.

⁷⁰ Filip Sternberg (1852 – 1924), stejně jako jeho bratr Alois (1850 – 1907), byl skvělým malířem-amatérem. Jedním z jejich učitelů kreslení byl mladý Mikoláš Aleš, který si při studiích na Akademii v Praze přivydělával vyučováním. Obrazy obou bratrů je možné vidět v expozici hradu Český Šternberk. Jde o několik větších pláten Filipa Sternberga, od Aloise Sternberga jsou to především menší obrázky se scénami z Velké pardubické.

těchto zásadách si tedy můžeme udělat ze slov Zdenka Sternberga: „Bylo nás celkem a dosud je devět sourozenců, a ten řád tady na Českém Šternberku byl poměrně přísný, byli jsme dost přísně, křesťansky – na to se kladl velký důraz – vychování. Samozřejmě, že byli všelijací ti domácí učitelé a dětská sestra, která se starala o ty malé děti. Vzpomínám si, že otec měl takové zásady, které nám velmi často vštěpoval, zejména mně, protože já jsem těch synů byl nejstarší, a už v té době jsem jaksi chápal, že jednou se asi budu muset na jeho místě toho tady všeho ujmout, i když ta situace se pak vyvíjela zcela jinak. Otec vždycky říkal, že existují jednak normy zákonné, které upravují vztahy ve společnosti mezi lidmi, a na druhé straně je obrovský prostor ještě takové té mravnosti, etiky, toho slušného chování. A vždycky to uváděl na příkladu, že křesťanská mravouka uvádí sedm hlavních hříchů: pýcha, lakomství, smilstvo, závist, nestřídmost, hněv a lenost, a všechny tyto neřesti vlastně nejsou v trestním řádu světské legislativy. Ale kdybychom je nedodržovali, tak nejsme slušní lidé. Takže byl veliký důraz při výchově, abychom se řídili těmito pravidly.“⁷¹

3. 2. Zábava a společnost

Společenský život šlechty měl svůj pevný řád. Řídil se každoročně opakovanými událostmi, které tvořily pevný bod v pomyslném kalendáři společenských akcí. Řada šlechtických rodů vlastnila paláce a domy ve Vídni, kam se vždy sjížděly na zimní společenskou sezónu, a ti, kdo ve Vídni žádný majetek neměli, přebývali u svých příbuzných nebo si nějaký dům či palác pronajali. Samozřejmě, že společenská sezóna probíhala i v Praze. Dokonce prý snesla i srovnání s Vídni, alespoň co do počtu příležitostí ke společenským zábavám, ale k dokonalosti jí chyběl císařský dvůr. Jeho blízkost zaručovala rychlejší informace, ať už z oblasti politiky, diplomacie nebo společnosti.⁷²

Řada šlechticů měla u dvora také své povinnosti, které vyplývaly z funkcí, které jim byly udělovány, ačkoli na sklonku monarchie šlo spíše už jen o funkce symbolické. Sám Jiří Douglas zastával stejně jako jeho otec funkci komořího a jeho matka byla palácovou dámou.⁷³ Ačkoli šlo v tomto období skutečně jen o funkce

⁷¹ Český Šternberk je v dobrých rukou, Deník Metro ze dne 3. 6. 2003, s. 9.

⁷² Zdeněk Bezečný, *Příliš uzavřená společnost...*, s. 112.

⁷³ Pro získání titulu c. a k. komořího bylo důležité prokázat bezchybný šlechtický původ, dostatečný majetek, bezchybné morální a politické chování, rakouské nebo uherské občanství a dosažení minimálně 24 let. Odznakem komořího byl zlatý klíč a zvláštní uniforma. K jejich povinnostem patřila

symbolické, stále měly na císařském dvoře svůj význam a určovaly hierarchii uvnitř dvorské společnosti.

Udělování hodností a titulů se na rakouském dvoře řídilo hodnostním řádem, jehož základy byly staré několik století. Tento řád byl kodifikován jako „Hodnostní uspořádání u dvora jeho c. a k. Apoštolského Veličenstva“ nejvyšším rozhodnutím císaře z 23. ledna 1873.⁷⁴ Řád vyjadřoval neměnnost rakouských tradic, osoby nešlechtického původu neměly na císařském dvoře místo. Neurození se mohli ke dvoru dostat jen po zisku titulu, který je k tomu opravňoval. Nejvyšší společnost je však do svého středu nikdy nepustila.

Skutečné dvorské úřady, z jejichž držby vyplývala reálná moc, byly na císařském dvoře čtyři. Obsazovali je pouze příslušníci nejvyšší šlechty, kteří si tím udrželi vliv a politickou moc až do zániku monarchie. Nejvlivnější osobou císařského dvora byl nejvyšší hofmistr. Dalo by se říci, že se staral o chod téměř celého císařského dvora; do jeho pravomoci spadaly otázky dvorského ceremoniálu, cesty císařského dvora, stejně jako otázky uniforem, dvorská prádelna či kapela apod. Ostatní úřady již nebyly spojeny s takovým vlivem. Nejvyšší dvorský maršálek měl na starosti právní záležitosti císařského dvora, nejvyšší komoří spravoval habsbursko-lotrinský rodový poklad a nejvyšší štolba pečoval o císařské koně a dopravní prostředky.⁷⁵ V ostatních případech šlo spíše o funkce čestné. Byl to post tajného rady, komořího, pážete, stolníka či palácové dámy. Příslušníci tzv. druhé společnosti směli dosáhnout jen na tyto dvě posledně zmíněné funkce – pouze u nich nebylo nutné dokazovat svůj bezchybný původ.⁷⁶

Pro mnoho šlechticů bylo tedy i povinností trávit alespoň část společenské sezóny ve Vídni. Nejvýznamnějšími dvorskými plesy byly „Ball bei Hof“ a „Hofball“, který byl ovšem přístupný jen té nejvybranější společnosti. Další společenské akce organizovali šlechtici sami. Sezóna byla plná plesů, divadelních představení, koncertů, společenských obědů, večeří... Pořádala se také společenská setkání v podobě salonů. Svůj největší rozkvět měly v té době salony za sebou. K těm nejvýznamnějším z 2. poloviny 18. a 1. poloviny 19. století patřily např. salon

přítomnost na všech dvorských slavnostech a ceremoniích. Pro získání titulu palácové dámy nebylo sice nutné prokázat starobylost rodu, ale společnost palácových dam byla uvnitř přísně hierarchizovaná. To zajišťovalo dominantní postavení členkám starých šlechtických rodů. Hodnost byla udělována jen vdaným ženám nebo vdovám a umožňovala přístup ke dvoru. Jan Županič, *Nová šlechta rakouského císařství*, Praha 2006, s. 31 – 32.

⁷⁴ Jan Županič, *Nová šlechta...*, s. 32.

⁷⁵ *Tamtéž*, s. 25 – 26.

⁷⁶ *Tamtéž*, s. 31.

Františka Sternberga-Manderscheida či Karla Egona Fürstenberga.⁷⁷ Z činnosti salonů tohoto období vzešla řada uměleckých a učených společností. Na konci 19. století se změnila i zábava ve šlechtických salonech, šlo spíše o společenskou konverzaci doprovázenou hudební, případně divadelní produkcí, kterou nezřídka provozovali sami aristokraté. Podobná setkání se odehrávala i ve šternberském paláci v Ungarngasse č. 45. Salon vedla střídavě Karolina Sternbergová, matka Jiřího Douglase, se sestřenicí svého muže, Rosou von Croy. V jejich salonu prý nešlo jen o společenskou konverzaci, ale dámy zvaly i univerzitní profesory a jiné učence, pořádaly přednášky apod.

Na jaře se rodiny stěhovaly zpět na svá venkovská sídla. Nastal čas sportu, výletů a na podzim čas honů. Podzimní hony byly *„jednou z nejvýznamnějších událostí, místem setkávání s příbuznými, politických i hospodářských jednání, ale i prostou zábavou.“*⁷⁸ Sternbergové trávili toto období na svém panství Jemniště. Ačkoli Jiří Douglas prý nebyl vášnivým lovcem, honů se jistě zúčastňoval. Ze štítků dodnes dochovaných trofejí na zámku Český Šternberk můžeme usuzovat, že se účastnil honů především na panstvích vlastních, případně na panstvích svých příbuzných, např. na Jemništi, Konopišti, v Zásmukách nebo v Častolovicích.

Kromě lovu patřila k tradičním aristokratickým zábavám také jízda na koni. Velkým milovníkem koní byl otec Jiřího Douglase, Filip Sternberg. Jeho záliba se spojila i s uměleckým talentem a koně se stali snad jeho nejoblíbenějším malířským tématem. Nezůstalo však jen u malování. Byl také výborným jezdcem a společně s dalšími patří k okruhu těch, kteří se zasloužili o založení Velké pardubické. Její první dostih se běžel 5. listopadu 1874 a s jejím vznikem jsou spojena především jména hraběte Maxe Ugarta, prince Emila Fürstenberga a Oktaviána Kinského. Velká pardubická se tak od svého vzniku zařadila mezi oblíbené a sledované zábavy ve světě aristokracie.

Lov, jízdu na koni či šerm nepovažovali mnozí aristokraté ani tak za sport jako za součást svého životního stylu. Nepatřily k zábavám, ale spíše k výchově snad každého mladého šlechtice. Na přelomu 19. a 20. století se k těmto tradičním disciplínám začaly připojovat i další, moderní sporty. Velmi oblíbeným se stal např. automobilismus. Propadla mu řada mladíků a některým z nich se také stal

⁷⁷ Zdeněk Bezecný, *Příliš uzavřená společnost...*, s. 111.

⁷⁸ *Tamtéž*, s. 120.

osudným.⁷⁹ Jiří Douglas této vášni pravděpodobně nepropadl. Automobil si sice pořídil ve 20. letech 20. století, a byla to taková událost, že se o ní zmiňuje i jeho žena v dopisech své matce, ale neznamenal pro něj zdroj zábavy, využíval ho často v pracovních záležitostech. Z nových sportů ho určitě zaujal například tenis. V korespondenci jeho ženy se objevuje řada zmínek o tenisových kláních, která se odehrávala na Jemništi mezi Jiřím Douglasem a jeho příbuznými. Tenis si dokonce oblíbil natolik, že později dojednal tenisového trenéra i pro své děti. Z Březiny, kde trávil Jiří Douglas se svou rodinou obvykle léto, píše jeho žena Kunhuta 15. 8. 1939 své matce: „Georg hat für die beiden Großen einen Tennistrener genomenn der tägliche für eine Stunde aus Rokycan kommt(...)“.⁸⁰

3. 3. Jiří Douglas jako sběratel: Třicetiletá válka v soudobých obrazech

Třicetiletá válka v soudobých obrazech je název katalogu ke sbírce rytin umístěné v Českém Šternberku. Tato sbírka patří dodnes k největším svého druhu. Jde o ucelený soubor grafických listů, z nichž pouze tři nespádají do autorem vytyčeného období, tedy období třicetileté války. Zahrnuje obrazy bitev, obléhání měst, pevností apod., vyobrazení politických a náboženských událostí, portréty významných osobností, pamflety, propagandistické letáky apod. Sběratelství patřilo k vášním mnoha šlechticů i nešlechticů. Předmětem jejich zájmu byly především umělecké předměty různého druhu. Sám Jiří Douglas se vyznává v úvodu ke katalogu ke zmíněné sbírce ze své sběratelské vášně. Zmíněné rytiny však nebyly jedinou věcí, která poutala jeho pozornost. Mimo jiné byl například velkým obdivovatelem Vermeera van Delft a nechal si namalovat kopie některých jeho obrazů. Stejně tak se sběratelská vášeň se dotkla i dalších členů jeho rodiny. Dodnes existuje např. část sbírky stříbrných miniatur patřících jeho matce či sbírka dýmek jeho otce a Jiřího manželka se ve svých dopisech rodině zase zmiňuje o známkách, které sbíraly jeho děti.

Podtitul zmíněného katalogu zní: *Studie a katalog ke sbírce grafik z doby třicetileté války na hradu Českém Šternberku n. Sáz.* Jde o rozsáhlé dvousvazkové dílo, které vznikalo v letech 1958 – 1959. V úvodní studii vysvětluje Jiří Douglas své

⁷⁹ Například Jiří Lobkowicz zemřel v roce 1935 při mezinárodních závodech v Berlíně. Eagle Glassheim, *Noble nationalists...*, s. 125.

⁸⁰ Dopis z 15. srpna 1939, SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i. č. 326, kart. 19.

pohnutky. Sbíрка „Vznikla z nutných předpokladů, které necht' shovívavý čtenář nepřičte mým zásluhám: znalost historického námětu, kterou jsem se snažil osvojit pečlivým studiem, dostatek odborné příruční literatury a konečně vytrvalost, živená oním sběratelským zájmem o věc.“⁸¹

Svou sbírku nashromáždil Jiří Douglas nákupem jednotlivých listů z různých knižních a uměleckých antikvariátů. Podle jeho vlastních slov nebyl v Praze vhodný trh a tak jde převážně o rakouské a německé antikvariáty, např. Gillhofer & Ranschburg, S. Kende a Artaria ve Vídni, Rosenthal v Mnichově, May v Berlíně či Helbig ve Stuttgartu. Kupní cena se pohybovala mezi deseti až patnácti korunami za list, u některých exemplářů byla i vyšší. Vznikala v letech 1908 – 1914 a stala se jeho celoživotní zálibou. V úvodní studii odpovídá i na otázku, proč ho zaujala právě tato doba: „Období třicetileté války mne upoutalo obzvláště, poněvadž v době vzniku sbírky byly důsledky oněch osudných dějinných událostí 17. století stále aktuální a moderní české dějepisectví odhalovalo zcela nové perspektivy na toto údobí.“ Jak se dál zmiňuje v úvodu ke katalogu, těmito „novými perspektivami“ myslí pohled na národnostní postoje Albrechta z Valdštejna, který se sám „považoval za příslušníka českého národa a vidí svůj osud úzce spjatý se svou vlastí.“ Monotematicnost sbírky omlouvá významem období třicetileté války „pro vývoj světových dějin,“ svou sbírkou však umožňuje „bezprostřední, vizuální poznání složité historické látky se všemi zpleťtými souvislostmi.“⁸²

Téměř všechny listy byly zarámovány a opatřeny štítky se základními informacemi. K identifikaci a evidenci jednotlivých listů používal především Drugulinova katalogu⁸³ a Bibliografie české historie od Čeňka Zírba (obě díla, stejně jako množství děl o období třicetileté války, jsou dodnes součástí šternberské knihovny).⁸⁴ Výsledky jeho pečlivého studia se naplno projevíly při sepisování katalogu. Každý list je pečlivě popsán: nejprve je doslova citován vysvětlující text, označený uvozovkami a signatura malíře, rytce, příp. tiskaře nebo nakladatele, pokud je na tisku uvedena. Následuje doslovný český překlad a věcný popis listu, po

⁸¹ Jiří Douglas Sternberg, *Třicetiletá válka v soudobých obrazech. Studie a katalog ke sbírce grafik z doby třicetileté války na hradu Českém Šternberku n. Sáz.*, s. 6.

⁸² *Tamtéž*, s. 3 – 5.

⁸³ Atlas historique Drugulin. Catalogue d'une précieuse collection de feuilles volantes, estampes allégoriques et satyriques, livres d'entrées etc. Pour servir à l'histoire publique et intime de tous les pays pendant les quatres dernières seécles en vente aux prix marqués chez W. Drugulin, Leipziger Kunst-comptoir 1867. V tomto katalogu je uvedeno celkem 6351 listů, z nichž připadá na dobu třicetileté války 943.

⁸⁴ M. Šimáková, *Lokální a inventární katalog zámecké knihovny v Českém Šternberku*, Praha 1976, s. 71 a 186.

něm poznámka, zda byl list identifikován, a to podle jaké odborné literatury. Dále jsou uvedeny rozměry obrazu, popř. celého listu v centimetrech. Popis každé grafiky je uzavřen stručným historickým komentářem a obvykle i podrobnějším líčením zobrazené události. Pokud jde o portrét, je popis zakončen stručným životopisem zobrazeného. Katalog je uzavřen přehledným seznamem všech mědirytců, malířů, tiskařů, nakladatelů, básníků, geometrů apod. a přehledem použitých pramenů.

Sbírka obsahuje především soudobá díla zpravidla doplněná vysvětlujícím textem a věcnými či topografickými legendami. Autenticita a přesnost tisků zajímaly Jiřího Douglase natolik, že sám podnikl menší experiment. Pořídil si moderní mapu území bojiště u Jankova v měřítku 1:25 000 a fotografické reprodukce všech prospektů bitvy. Na koni se pak vypravil na bojiště a celý prostor se svými materiály prostudoval a porovnával s plány bitvy. Shodu však nenalezl.⁸⁵

⁸⁵ Jiří Douglas Sternberg, *Třicetiletá válka v soudobých obrazech*, s. 24.

4. První světová válka (1914 – 1918)

Do začátku 20. století vstupovalo Rakousko-Uhersko oslabené jednak vojenskými neúspěchy, jež znamenaly ztrátu vlivu v Itálii a Německu, jednak národnostními spory jednotlivých států monarchie. Svou zahraničněpolitickou pozornost směřovalo do oblasti Balkánského poloostrova. Již v roce 1908 anektovalo za podpory Německa Bosnu a Hercegovinu a vzhledem k dalším událostem, osvobozovacím bojům jednotlivých národů v této oblasti, pořádalo čas od času na anektovaném území bojová cvičení. Cvičení, která proběhla v červnu 1914, byla naplánována již na podzim roku 1913 arcivévodou Františkem Ferdinandem, který se jich sám zúčastnil. Bohužel se z nich už nikdy nevrátil a jeho smrt se stala záminkou pro vypuknutí první světové války. Její hlavní příčinou byly mocenské spory mocností o moc a vliv na jednotlivých územích.

4.1. Sarajevský atentát a dvorská společnost

28. června 1914 při průjezdu Sarajevem byl na arcivévodu spáchán dvojitý atentát. První útok se nezdařil, hozený granát byl z auta vymrštěn, ještě než vybuchl.⁸⁶ Přesto František Ferdinand pokračoval dál. Smrtelným se mu stal až výstřel srbského studenta Gavrila Principa. V autě s seděla i jeho manželka Žofie, která byla rovněž zasažena a svým zraněním podlehla na místě, František Ferdinand zemřel po 15 minutách.

Smuteční rozloučení se zemřelým následníkem a jeho chotí se odehrálo 3. července 1914 v kapli v Hofburgu. Shromáždili se v ní „*členové císařského domu, dvorní hodnostáři, tajní radové, zástupci cizích panovníků, diplomatický sbor a mnohé celebrity.*“⁸⁷ Smuteční slavnost organizoval nejvyšší hofmistr kníže Montenuovo. Svým přístupem a organizací pohřbu jasně vyjádřil problematičké postavení Františka Ferdinanda a jeho choti u vídeňského dvora. Jejich morganatický sňatek by za normálních okolností pravděpodobně znamenal vyloučení obou nejen z dvorské společnosti, ale i vyloučení Františka Ferdinanda z císařského domu, stejně jako byl pro nevhodný sňatek vyobcován Františkův bratr Ferdinand Karel.⁸⁸ Pro habsbursko-lotrinský rod totiž ze zákona platila zásada rovnorodosti,

⁸⁶ Jan Galandauer, *Fratišek Ferdinand D'Este*, Praha 1993, s. 213.

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 231.

⁸⁸ *Tamtéž*, s. 234.

potvrzená Císařským rakouským rodinným řádem v roce 1839.⁸⁹ Situaci však zkomplikoval „nedostatek následníků“ na rakouský trůn. Arcivévoda Maxmilián byl zavražděn v roce 1867 v Mexiku a císařův syn Rudolf spáchal sebevraždu v roce 1889. Následníkem se tedy stal arcivévoda František Ferdinand, jehož vyvolenou se ovšem byla hraběnka Žofie Chotková, která habsburské zásadě rovnorodosti nevyhovovala. Císař dal svolení ke sňatku až po velmi dlouhé době, ale i tak musel František Ferdinand podepsat slavnostní prohlášení, ve kterém musel souhlasit s tím, že ani jeho choti, ani jejich budoucím potomkům nenáleží práva a pocty, které by náležely manželkám rovnorodým, a že jeho potomci nebudou mít žádný nárok na následnictví trůnu, protože vzejdou z manželství nerovnorodého. Svatební obřad byl velice skromný.⁹⁰

Tato „skvrna“ na postavení Františka Ferdinanda byla jasně naznačena i během pohřbu. Žofiina rakev byla položena o 30 cm níže než rakev Ferdinandova a byly na ni položeny černé rukavičky – znamení, že byla jen dvorní dámou.⁹¹ Naproti tomu na rakev Františka Ferdinanda byla položena poduška s drahokamy posázenými korunkami.⁹² Arcivévodovi nebyly poskytnuty ani náležitě vojenské pocty, musely by tak totiž být poskytnuty i jeho ženě, „*což považoval kníže Montenuovo za neslučitelné s nezvratitelnými zásadami existujícími na nejvyšším dvoře.*“ Kníže Montenuovo se také snažil zabránit nositelům dvorských titulů tajný rada a komoří, aby se smuteční slavnosti zúčastnili. To se mu ovšem nepodařilo. Ačkoli František Ferdinand nebyl příliš oblíbený, byl také členem císařského domu a následníkem trůnu.

V hloučku šlechticů mačkajících se v temné předsíni kaple stál i mladý Jiří Douglas Sternberg se svým otcem Filipem. Své zážitky popisuje ve svém válečném deníku. Pro množství smutečních hostů byl prostor kaple příliš malý, a tak se prý tísnil v předsíni, kde stáli na špičkách a nakukovali do spoře osvětlené kaple. Většina přítomných byla udivena a snad i nemile překvapena jednoduchostí celého obřadu. Dokonce se spekulovalo nad tím, proč tomu tak je. J. Galandauer ve své knize o Františku Ferdinandovi mluví o tom, že šlo především o důsledek arcivévodova morganatického sňatku. S Montenuovovým konáním prý vyjádřil svůj souhlas i sám císař.⁹³ Jiří Douglas, jakožto současník, spekuluje i nad dalšími

⁸⁹ Jan Županič, *Nová šlechta...*, s. 20.

⁹⁰ Jan Galandauer, *František Ferdinand D'Este...*, s. 67 – 68.

⁹¹ *Tamtéž*, s. 231.

⁹² Libor Nedorost, *Češi v 1. světové válce. Mým národům*, Praha 2006, s. 39.

⁹³ Jan Galandauer, *František Ferdinand D'Este...*, s. 232 – 233.

možnostmi. Jednak zvažuje otázku určité pomsty knížete Montenuovy a dvorské kamarily, která neměla s arcivévodou příliš přátelské vztahy, jednak zmiňuje možnost určité opatrnosti. Již tehdy se zvažovala hrozba budoucí války, a tak prý byl obřad zbaven pompy, aby se neprovokovalo.⁹⁴

Mezi přítomnými se rozšířila myšlenka vzdát Františku Ferdinandovi poslední poctu tím, že se hosté večer znovu sejdou a doprovodí obě rakve na Západní nádraží, odkud pojedou smuteční vlak na místo posledního odpočinku do Artstettenu, kde nechal arcivévoda pro sebe a svou rodinu postavit hrobku.⁹⁵ Chtěli tak vyjádřit svou oddanost a snad i nespokojenost nad průběhem smuteční slavnosti. Podle slov Jiřího Dougalse se sešlo asi 30 – 40 pánů, z nichž někteří pokračovali se smutečním vlakem do Artstettenu, kde se zúčastnili uložení zesnulých. Jiří Douglas ale dál nepokračoval, vrátil se se svým otcem domů. Pohřeb Františka Ferdinanda byl vůbec první příležitostí, při které vystupoval v hodnosti komořího, která mu byla krátce předtím udělena.⁹⁶ Tato hodnost patřila k řadě čestných funkcí u císařského dvora, jejichž kořeny sahaly až do středověku. Jen z titulu těchto funkcí však takoví hodnostáři neměli reálný vliv ani moc na císařském dvoře. Pro získání některých z nich už v 19. století ani nebylo třeba mít šlechtický původ, a tak se jimi do určité míry otevírala cesta ke společenskému vzestupu i neurozeným.⁹⁷ Skutečně jen do určité míry. Dvorská společnost byla přísně hierarchizovaná. Byla uzavřeným světem s vlastními pravidly. Důkazem toho je i výše zmiňovaný přístup k poslednímu rozloučení s arcivévodou Františkem Ferdinandem a jeho chotí. Ani po smrti nezapomínala dvorská společnost na to, „kdo kam patří.“

Základní rozdíl byl již v pojmech *přístup ke dvoru* a *příslušnost k dvorské společnosti*. Přístup ke dvoru měli různí úředníci, ministři, diplomaté, vojenští hodnostáři, ale příslušnost k dvorské společnosti byla zcela výlučnou záležitostí. Aby člověk mohl patřit k této skupině, musel mít prokazatelný původ ze 16 šlechtických předků, rakouské nebo uherské občanství, věk alespoň 24 let, bezchybné morální a politické jednání a majetek odpovídající svému postavení. Nedůležitější byl ale bezchybný původ. Určité prohřešky na pověsti nebo majetku se daly prominout, ale prohřešky na původu nikoli. Zásady rovnosti platily ze zákona jen pro habsbursko-lotrinský rod, pro všechny ostatní platila bez rozdílu stavu rovnost před zákonem.⁹⁸

⁹⁴ Jiří D. Sternberg, *Meine Erlebnisse...*, s.7.

⁹⁵ Jan Galandauer, *František Ferdinand D'Este...*, s. 234.

⁹⁶ Jiří D. Sternberg, *Meine Erlebnisse...*, s. 9 – 10.

⁹⁷ Jan Županič, *Nová šlechta...*, s. 28.

⁹⁸ *Tamtéž*, s. 24.

Šlechta však tento stav neakceptovala a udržovala si tak svou výlučnost a společenské postavení. „*Manželství takových osob bylo určitou garancí jména, cti a symbolického kapitálu nejen jejich rodin, ale také celé aristokratické společnosti.*“⁹⁹ Zásady rovnorodosti v otázce sňatků se dodržovaly ještě v první polovině 20. století. Ten, kdo tyto zásady nerespektoval, byl vyloučen ze společnosti. O tom, jak trpké a ponižující to bylo, se přesvědčila např. rodina Georga Hoyose, Bertha Suttnerová, roz. Kinská, i již zmiňovaný arcivévoda František Ferdinand a další.

Podle původu se šlechta dělila na tzv. *první a druhou společnost*. Určujícím aspektem pro příslušnost k první společnosti byl původ minimálně ze 16 šlechtických předků, nečítáno ale počet šlechtických předků vyšší. V celé monarchii náleželo k této společnosti přibližně 470 rodin. Na nejvyšším místě stály bývalé říšské knížecí rody. Ty tvořily tzv. vysokou šlechtu. Šlo jen o několik desítek rodů, jejichž výlučnost prohloubila v roce 1900 revize habsburského rodinného řádu z roku 1839, která z těchto rodin učinila možné partnery příslušníků rakouské panovnické dynastie.¹⁰⁰

Zbytek aristokracie žijící v monarchii tvořil tzv. druhou společnost, která nebyla ohraničena zdola ani shora. I tato skupina se dále dělila. Nižší vrstva této skupiny již byla přístupnější i vůči nově nobilitovaným, jejichž počet se během 19. století začal radikálně zvyšovat. Mezi léty 1904 – 1918 došlo k více než pěti tisícům nobilitacím. Většinu nově nobilitovaných tvořili důstojníci a úředníci, ale lze mezi nimi nalézt i významné umělce, vědce, univerzitní profesory, obchodníky a průmyslníky.¹⁰¹ Nobilitace pro ně byla znakem společenského vzestupu, ale šlechtická obec je spíše zavrhovala a i když postupem času získávala nově nobilitovaná šlechta stále větší vliv na chod samotné monarchie, přístup k vysokému postavení u dvora jim byl stále odepřen. Upřednostňování staré aristokracie nepředstavovalo jen lpění na tradicích. „*Rakouský císař si za své dvorské hodnostáře záměrně a zcela logicky vybíral osoby, pro které panovnická moc z boží milosti představovala nezpochybnitelný základ státní moci.*“¹⁰²

Sternbergové patřili k první společnosti a významné posty u dvora zastávali již od dávných dob. Na přelomu 19. a 20. století to byla již zmiňovaná funkce komořího, která byla udělena Jiřímu Douglasovi stejně jako kdysi jeho otci – na rozdíl od něho se ale Filip angažoval i v politice, byl poslancem říšského sněmu. Skutečně

⁹⁹ *Tamtéž*, s. 20.

¹⁰⁰ *Tamtéž*, s. 16 – 17.

¹⁰¹ Zdeněk Bezcený, *Příliš uzavřená společnost...*, s. 24 – 25.

¹⁰² Jan Županič, *Nová šlechta...*, s. 15.

vyhlášeným politikem pocházejícím z rodu Sternbergů byl ovšem Vojtěch Václav Sternberg (1868 – 1930) z častolovické linie. Měl velmi dobrodružnou povahu, kterou projevoval i při zasedáních říšského parlamentu, kam byl dvakrát zvolen. Jiří Douglas sám o politickou kariéru nikdy neusiloval a kromě krátkého členství v Československé straně lidové za první republiky se nikdy v žádné politické straně neangažoval. Funkce komořího ale jasně vymezovala jeho postavení u dvora. Z čestných funkcí byla druhou nejvyšší, hned po funkci tajného rady, a již její udělení bylo jistým důkazem o jeho dokonalém původu.

4.2. Velká válka

Po pohřbu Františka Ferdinanda odjel Jiří Douglas se svým otcem zpátky domů na Jemniště. Ačkoli cestou vlakem potkal známého důstojníka, který již mluvil o hrozbě války, prožil další dny se svou rodinou v klidu a bez starostí. Ještě před 10. červencem odjeli na Březinu, kde očekávali návštěvu belgického sekretáře u vídeňského dvora, pana de Reymond. Jeho žena, komtesa de St. Gyle, zrovna pobývala ve Františkových Lázních, a tak využili pozvání Jiřího matky a užívali letních dní. Život se vrátil do starých kolejí. *„Das Leben in Březina nahm mit diesen Gästen seinen gewöhnlichen Gang eines Landaufenthaltes mit Spazierfahrten, Tennisspiel etc.“*¹⁰³

Hosté odjeli ještě před oznámením ultimáta, o kterém se Jiří Douglas dozvěděl až z novin. Ale ani tehdy nevěnoval zprávě valnou pozornost, protože měl v té době starosti se stavbou elektrárny v Darové-Břasech. Vyhlášení války ho proto zaskočilo. 26. července 1914 ráno k němu do pokoje vstoupil sluha, v rukou večerní zvláštní vydání novin a řekl: *„Pane hrabě, je válka!“*¹⁰⁴ Jiří Douglas zůstal navrch klidný, ale uvnitř byl rozrušen. Odpoledne si pak poslechli zprávu o mobilizaci spolu s místními na návsi, kde ji za zvuků bubnu vyhlašoval místní policista. Zpočátku se prý utěšovali myšlenkou, že mobilizace ještě neznamená válku a pokud by k ní přeci jen došlo, nebude jistě trvat dlouho. Ale jak napsal sám Jiří Douglas *„(...)doch war bei solchen Argumenten eher der Wunsch Vater des Gedankes.“*¹⁰⁵ Hned druhý den dostal Jiří Douglas povolávací rozkaz ke svému pluku, a ještě téhož dne se vydal na cestu. Právě proto, že se předpokládal brzký konec války, nebylo ani loučení s rodinou příliš

¹⁰³ Jiří D. Sternberg, *Meine Erlebnisse...*, s. 10.

¹⁰⁴ *Tamtéž*, s. 11.

¹⁰⁵ *Tamtéž*, s. 13.

vypjaté. Prvním místem, kde se ujal svých povinností, byly Libochovice, kde zařizoval odvod koní. Výkupní cena koní byla mezi 700 – 900 korunami podle toho, k jakému účelu byl kůň vhodný. Nezřídka se tak stávalo, že se proto dostával do vypjatých situací, vždy se ale snažil najít nějaké vyhovující řešení. Výkupní cena byla nízká a pro mnohé lidi byl kůň nezbytným prostředkem k výdělku.¹⁰⁶

31. července podnikl spolu s dalšími menší výlet po libochovickém panství Herbersteinů. Jejich správce se tím chtěl odvděčit za shovívavost při odvodu herbersteinských koní. Po návratu je večer zastihla zpráva o všeobecné mobilizaci, která vzbudila velký rozruch. Práce v Libochovicích brzy na to skončila a 3. srpna se Jiří Douglas vydal ke svému pluku do Postoloprta, kde zůstal až do odchodu na frontu. Čas tam byl vyplněn především výcvikem a ve volných chvílích užíval společnosti v důstojnickém klubu, navštěvoval městské lázně apod. Přijela ho také navštívit matka se setrou Elou (Marie Gabriela), ale nálada už nebyla moc veselá. Není divu, ačkoli se zatím nevědělo přesné datum, probíhaly již přípravy k odchodu na frontu. Kurióznějším zážitkem byla účast Jiřího Douglase na pitvě jednoho z koní. Zážitek to sice nebyl nejpříjemnější, hlavně co se zápachu týče, ale alespoň byl osvobozen od výcviku. Prožil tu také jakýsi románek, který by se pravděpodobně stal zcela bezvýznamným, kdyby díky nedostatečnému poštovnímu spojení nezpůsobil jeho rodičům starosti.

Příkaz k odchodu na frontu přišel 28. září večer. Hned druhý den se začalo s přípravami a 2. října se za velkého hlaholu již opilých vojáků dal transport do pohybu. Transport mířil na východ. 4. října dorazili do Tarnowa a pak pokračovali pěšky dál a začali se seznamovat s realitou války. Z dálky slyšeli hukl boje, ubytování bylo nevalné, potkávali transporty zajatců, raněných... Po několikadenním pochodu dorazili k regimentu, který tou dobou sídlil u obce Nowosielec.¹⁰⁷

Jiří Douglas strávil na východní frontě celou dobu svého pobytu ve válce. Jeho pluk patřil k 10. divizi a pohyboval se především v oblasti Haliče, kde Jiří Douglas zůstal až do doby, kdy byl uzavřen tzv. brestlitevský mír (3. 3. 1918). Zpočátku šlo v této oblasti především o to, zatlačit ruskou armádu, která rychle postoupila až na území Slovenska, zpět, což se v součinnosti s německou armádou zpočátku dařilo. Během následujícího roku byli Rusové vytlačeni i z oblasti Polska, Litvy a části Lotyšska. V dalším roce se ale situace obrátila a Rusové postoupili zpět až do oblasti

¹⁰⁶ *Tamtéž*, s. 19.

¹⁰⁷ *Tamtéž*, s. 59.

Bukoviny a Haliče. Východní fronta se nakonec rozpadla v důsledku Říjnové revoluce v Rusku. 3. března byla v Brestu podepsána mírová dohoda a německé a rakousko-uherské armády byly přesunuty na jiná bojiště.

V průběhu trvání války dostal Jiří několikrát dovolenou, kterou strávil převážně u své rodiny v Jemništi. Doma byl dokonce i o Vánocích v roce 1915. Ostatní Vánoce ale trávil na bojišti. Například v roce 1916 byl o svátcích společně s řadou dalších důstojníků v kasinu. Měli dokonce vánoční stromek i s malou nadílkou, z gramofonu zněla „Stille Nacht“ a v noci se konala půlnoční mše. K večeři bylo vepřové a nechybělo ani šampaňské.¹⁰⁸

Méně poetické je líčení střetů, kterými Jiří Douglas prošel. Celá válka se postupně přesunovala do zákopů a od roku 1915 se k masovým útokům začal využívat i plyn (poprvé 22. 4 1915 u Ypres). *„Als ich mich nun in der Finsternis in den Kampfgraben begab, hörte ich plötzlich von rechts her das metallische Klingen der Eisentraversen, die in den Gräben eingebaut waren, um durch Anschlagen das Warnsignal eines Gasangriffes zu geben. (...) Die Russen hatten aus ihrer Stellungen zu uns Chlorgas geblasen und diesen Giftangriff durch starkes Artilleriefeuer zu maskieren versucht, wobei sie auch Chlorgasgranaten auf uns feuerten.“*¹⁰⁹ Tento útok se odehrál 27. března 1917 v oblasti Jajno. Takové útoky nebyly ničím neobvyklým, Jiří Douglas však zůstal po celou dobu svého působení na frontě bez vážnějších zranění.

Již v roce 1917 se Jiří Douglas pokoušel dosáhnout svého propuštění. Konec války se stále neblížil a Jiří Douglas začínal klesat na mysli. Připadal si jako uvězněný. *„Mein Zustand lässt sich schwer beschreiben und möchte ich ihn am ehesten mit jenem eines Eingekerkerten vergleichen. (...) Und der Krieg wollte immer noch kein Ende nehmen.“*¹¹⁰ Jistě nebyl jediný, komu se válka zdála dlouhá. Německý plán tzv. bleskové války ztroskotat již v začátku a původní očekávání, že se vojáci vrátí *„dříve, než dozrají švestky“*¹¹¹, se také nesplnilo. Naopak, válka se stále více protahovala. Mnozí vojáci začali klesat na mysli a původní nadšení za zcela vytratilo. Jiří Douglas to znovu vyjádřil i v souvislosti se svým dekorováním za zásluhy. Během války byl dekorován dvakrát: poprvé v květnu 1915 získal bronzové

¹⁰⁸ *Tamtéž*, s. 506.

¹⁰⁹ *Tamtéž*, s. 528.

¹¹⁰ *Tamtéž*, s. 551.

¹¹¹ Kol., *Dějiny země koruny české II.*, Praha-Litomyšl 1998, s. 140.

Signum Laudis,¹¹² podruhé v říjnu 1917 získal Signum Laudis stříbrné. Ale Jiří Douglas z vyznamenání příliš nadšen nebyl. *„Meine Freude über diese Dekoration war jedoch nicht mehr die gleiche, wie jene, als ich im Mai 1915 das bronzere Signum bekam, denn der Krieg dauerte schon zu lange und hatten die Dekorationen bereits den Charakter von Taxen, die einem nach einer gewissen Dienstzeit zukommen mussten.“*¹¹³

Nakonec se svého propuštění přece jen dočkal. V říjnu 1917 měl Jiří Douglas ještě dovolenou, ale v té době už věděl, že ho konečně propustí. Původně to bylo naplánováno na konec roku 1917, ale nakonec se řízení protáhlo až do května 1918. Když opouštěl frontu, jeho pluk se zrovna nacházel v oblasti Stochodu. Po rozpadu východní fronty a brestlitevském míru byl pluk poslán na italské bojiště na Piavě. To, že byl Jiří Douglas právě v této době propuštěn, bylo částečně asi i zásluhou jeho matky, jak říká Zdeněk Sternberg Také mu to pravděpodobně zachránilo život. Italská protiofenzíva v říjnu 1918 způsobila nejen kapitulaci Rakouska-Uherska, ale i velké ztráty na lidských životech. I když byl Jiří Douglas již doma, dál sledoval válečné dění. Jeho pluk měl na Piavě obrovské ztráty, padlo mnoho jeho kamarádů a přátel. Zbytek pluku pak ještě pokračoval do Albánie, kde zůstal až do konce války.

Rakousko-Uhersko zůstalo po válce na straně poražených. Monarchie se rozpadla a s ní zanikl i „kouzelný svět“ vídeňského dvora. Nástupnické státy jakoby se snažily zapudit vše, co mohlo monarchii připomínat. Ne všichni však byli zánikem monarchie nadšeni. *„Als ich am 28. Oktober 1918 morgens geweckt wurde und die Nachricht erfuhr „je mír!“ ebenso wie damals am 26. Juli 1914 die Worte „je válka!“ waren meine Gefühle damals wie heute identisch, nämlich keine Freude, nur Sorgen, denn beides war gleich arg, der Friede war die Bestätigung, der eingetretenen Katastrophe. Der Vielvölkerstaat war der Ideologie des Nationalismus mit seinen antagonistischen Tendenzen zum Opfer gefallen.“* Svůj *Deník* končí Jiří Douglas slovy: *„Gebe Gott, dass wir noch einmal bessere Zeiten erleben.“*

Válečný deník byl ukončen v lednu roku 1920. Situace po založení Československé republiky byla šlechtě velice nepříznivá. Protišlechtické nálady se začaly objevovat již dříve, ale po založení republiky uprostřed nacionalistických nálad

¹¹² Vojenská záslužná medaile založená roku 1860 Františkem Josefem I. jako vyznamenání pro důstojníky za záslužné činy ve válce i míru. Vyznamenání má dva stupně: při prvním udělení jde o bronzovou, při druhém udělení o stříbrnou medaili. Materiál bronz a stříbro však v průběhu I. sv. války vystřídal zinek, či tzv. válečný kov. I kvalita zpracování se v tomto období značně zhoršila. František Lobkowicz, *Encyklopedie řádů a vyznamenání*, Praha 1995, s. 132.

¹¹³ Jiří D. Sternberg, *Meine Erlebnisse...*, s. 562.

se šlechta stala symbolem všeho, co mělo být zavrženo. Snad právem v posledních odstavcích svých válečných zápisků Jiří Douglas přemýšlí nad tím, zda mělo všechno snažení a útrapy války smysl. „*Mehr Gemeinheit, Pietätlosigkeit, hemmungslose Brutalität, primitive Rache und Missgunst kann man sich nur schwer vorstellen.*“¹¹⁴

¹¹⁴ Jiří D. Sternberg, *Meine Erlebnisse...*, s. 565 – 566.

5. Rodinný život (1918 – 1938)

Založení Československé republiky zcela změnilo postavení aristokracie ve společnosti. V rakousko-uherské monarchii byla šlechta společenskou elitou a zastávala významné politické i společenské funkce. Se zrodem republiky přišla o své postavení i privilegia. Velký zásah do postavení aristokracie představovala pozemková reforma. Útokem na pozemkový majetek zaútočila republika i na její tradiční způsob života. Právě na něj bylo vázáno tradiční rozvržení času pravidelných společenských zábav a povinností. „*Šlechta měla být zrušena jako sociální vrstva, a tím mělo být znemožněno, aby hrála jakoukoli politickou roli.*“¹¹⁵ Šlechta skutečně zmizela z veřejného života. Ztratila své tradiční uplatnění v diplomacii, politice i vojenství. Někteří se snažili uplatnit v jiných oborech, např. finančnictví či právu, jiní se stáhli na svá panství. Pozemková reforma jejich majetek sice značně okleštila, ale i tak zbývala nemalá hospodářství (někdy až do výměry 500 ha). „*Museli se naučit řídit zemědělské (lesní, rybníkářské a jinak specializované) hospodářství, pokud to dříve nedělali, stát se provozovateli velkostatků, ne jen jejich majiteli.*“¹¹⁶ Díky tomu, že byla šlechtě zachována alespoň část jejího majetku, udržela si i svůj tradiční životní styl. Vídeň dál zůstávala společenským centrem. Cecilie Sternbergová vzpomíná, že i po svatbě¹¹⁷ „*jezdili do Vídně na Jubelwochen, kde se celý měsíc konaly tenisové a pólové turnaje a běželo se Vídeňské derby. Na to navazovalo Berlínské derby, pólo ve Frankfurtu, závody v Baden-Badenu a zimní cesty do Monte Carla nebo Cannes.*“ Od roku 1918 fungoval ve Vídni také elitní Jockey Club, jen pro „*erste Gesellschaft,*“ a stejně jako v dobách monarchie se pořádala řada dalších společenských akcí. Ani Praha se nedala zahanbit. Měla svůj „*Ressource,*“ který navštěvovala „*smetánka z české i německé aristokracie.*“¹¹⁸ Organizovaly se domácí plesy (např. u Schwarzenbergů) a šlechta stejně jako v období monarchie stále jen výjimečně navštěvovala společenské akce mimo vlastní okruh. Výjimkou byl snad jen ples sponzorovaný americkou ambasádou, kde se aristokraté setkávali i s diplomaty, politiky apod. Na jaře se společnost odstěhovala na svá letní sídla, pořádaly se různé

¹¹⁵ Zdeněk Kárník, *Česká národní aristokracie...*, s. 247.

¹¹⁶ *Tamtéž*, s. 248.

¹¹⁷ Sňatek Leopolda Sternberga a Cecilie Reventlow-Criminil se odehrál ve Vídni v roce 1928. Vladimír Pouzar, *Almanach*, s. 388.

¹¹⁸ Cecilia Sternbergová, *Cesta. Paměti české aristokratky*, Praha-Litomyšl 2002, s. 74 – 75.

akce a podzimní hony. „*Tennis and hunting weekends remained the staples of noble sociability.*“¹¹⁹

5.1. Sňatek

Ani v otázce sňatků se situace příliš nezměnila. Původ byl stále rozhodujícím aspektem. „*Samozřejmou součástí výchovy pokračovatele významného rodu bylo, že by si měl najít ženu jaksi přiměřeného původu.*“¹²⁰ Tradiční čas radovánek stále fungoval i jako sňatkový trh. Plesy a jiná společenská setkání sloužily mj. jako prostor pro seznamování mladých. Výběr partnera nebyl jen otázkou rozumové dohody rodičů, ale mládež sama měla množství příležitostí, jak se vzájemně seznámit, i když ani tehdy nebyl výběr zcela volný. Stále se dbalo na prostředí, ze kterého partner pocházel. „*Nerovnorodý sňatek byl pro historickou šlechtu nepřijatelný (...).*“¹²¹ Cecilie Sternbergová popisuje ve své knize počínání své babičky, Alice Hoyosové, která pořádala ve Vídni řadu společenských událostí, aby provdala své dcery. Nakonec se stala terčem posměchu celé (urozené) Vídně. O její dcery neměli urození příbuzní a přátelé jejího muže zájem – Georg Hoyos sice pocházel z vedlejší větve slavného rodu, ale ona sama urozeného původu nebyla a navíc ještě byla protestantkou.¹²²

Jak a kde se seznámil Jiří Douglas se svou budoucí manželkou, Kunhutou, Mensdorff-Pouilly, bohužel nevíme. V žádném z pramenů se nedochovala žádná zmínka a ani jejich syn, Zdeněk Sternberg, si není jistý. Pravděpodobně se seznámili právě při některé ze společenských událostí. Příležitostí nebylo málo. Jak bylo naznačeno již v předchozích kapitolách – Sternbergové byli velice společenští a Jiří Douglas sám se plně účastnil společenského života. Ani Mensdorffové jistě ve společenských zábavách nezaostávali.

Mensdorffové jsou původem francouzský rod, který se v Čechách usadil až v 18. století, kdy část rodu emigrovala do Rakouska. Sňatky byli spřízněni s řadou evropských šlechtických rodů. Kunhuta se narodila 11. 1. 1899 jako pátá z celkem jedenácti dětí Emanuela Mensdorff-Pouilly a Anny Marie, roz. Westphalen zu Fürstenberg.¹²³ V době první světové války studovala v Praze „Institut der englischen

¹¹⁹ Eagle Glassheim, *Noble nationalists*, s. 123 – 124. Tamtéž

¹²⁰ Boris Dočekal, *Osudy českých šlechticů*, Jihlava 2002, s. 23.

¹²¹ Zdeněk Bezecný, *Příliš uzavřená společnost*, s. 93.

¹²² Cecilia Sternbergová, *Cesta*, s. 64.

¹²³ Štěpán Gilar, *RA Mensdorffů-Pouilly-Chotělice*, s. II.

Fräulein.“¹²⁴ Ve stejné době byl Jiří Douglas na frontě, ale později měli jistě řadu příležitostí se setkat. Je také pravděpodobné, že se Jiří Douglas během války, pokud ne dříve, seznámil s jejím bratrem Fridrichem – oba sloužili u dragounů, ačkoli každý u jiného pluku. Jiří Douglas pravděpodobně několikrát byl na mensdorffském sídle v Chotělicích a právě Fridrichovi adresuje dopis z prosince 1920, ve kterém se vyznává z lásky ke Kunhutě a prosí ho o radu, jak dál jednat – „*Nun möchte ich Dich aber noch bitten ich in eine Sache anzuhören, die mir sehr am Herzen liegt (...)*“ – případně zda by nepromluvil o celé věci s rodiči.¹²⁵ Po návštěvě v Chotělicích se mu zdálo, že ani on není Kunhutě lhostejný: „*Ich glaube in meine Beobachtung nicht fehl zu gehen, wenn ich annehme, dass ich Ihr vielleicht nicht ganz gleichgültig bin.*“ A nebylo to jen zdání. O rok později psala Kunhuta své matce dopis s blahopřáním k Vánocům, ve kterém píše „*Vergangenes Jahr war ich mit meinen Gedanken hier bei Georg (...)*“.¹²⁶ Události pokračovaly celkem rychle. Snad ještě v prosinci 1920 nebo na počátku roku 1921 došlo k oficiálním námluvám a zasnoubení a 6. dubna 1921 se v Chotělicích slavila svatba. Záznam o ní se dochoval v matrice farnosti Smidary.¹²⁷ Ohlášky se konaly ve Smidarech a Postupicích 20. a 27. března a 3. dubna 1921, tj. na Květnou neděli, Hod Boží velikonoční a první neděli po Velikonocích. Snoubence oddal Josef Kovář, zámecký kaplan z Kostelce nad Orlicí, sídla hrabat Kinských. Za svědky jim byly z Jiřího strany Leopold Sternberg z Častolovic a Vincenc Thurn z Valče, z Kunhutiny strany Alfons Mensdorff-Pouilly z Boskovic a Otakar Westphalen zu Fürstenberg z Chlumu. Svatební cestu strávili pravděpodobně v Karlových Varech. Přímou zmínku nemáme, ale všechny Kunhutiny dopisy matce z období po sňatku do 18. dubna 1921 byly poslány právě z Karlových Varů. V dopise z 22. dubna píše, že z Karlových Varů odjeli 21. dubna.¹²⁸ Pravděpodobně tak spojili svatební cestu s léčebnými procedurami a snad i s návštěvou Thurnů na Valči. Ostatně pobyty v lázních patřili k oblíbeným aristokratickým radovánkám.

¹²⁴ Vysvědčení ze 7. července 1915, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, Školní vysvědčení Kunhuty Mensdorff-Pouilly, i. č. 51 kart.1.

¹²⁵ Dopis ze 3. prosince 1920, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Jiřího Douglase Sternberga Fridrichovi Mensdorff-Pouilly, i. č. 485, kart. 26.

¹²⁶ Dopis z 21. prosince 1921, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i. č. 326, kart. 19.

¹²⁷ SOA Zámorsk, Matrika oddaných farnosti Smidary 1890 – 1922, i. č. 6644.

¹²⁸ Dopis z 22. dubna 1921, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i. č. 326, kart. 19.

Po návratu byl mladý pár uvítán na Jemništi, celá rodina na ně čekala už na nádraží.¹²⁹ Na Jemništi strávili několik dní a pak už jeli rovnou na Český Šternberk, který se stal Kunhutiným novým domovem. Zpočátku se tam pravděpodobně necítila moc dobře. Píše matce, že si Český Šternberk nedokáže představit jako svůj domov, stýská se jí a ani vstup do nové rodiny nebyl úplně bez problémů¹³⁰. Nejspíš docházelo k drobným neshodám s Karolinou, Jiřího matkou. V jednom z dopisů se Kunhuta svěřuje matce: *„Ich habe nicht recht in die dortige Familie hineingefunden aber es ist recht schwer doch hilft mir Georg indem er nicht hier bei allem war geretet und besprochen wird mit keinem fiel was anfangs der Mutti nicht recht war aber sie hat sich daran gewöhnt.“*¹³¹ Při již zmíněném pobytu na Jemništi ji dokonce Karolina navštívila v pokoji a došlo k „vážnému“ rozhovoru. *„Sie hat mich auch einmal hier in meinem Zimmer (Papas anziehzimmer) besucht und mich gefragt ob ich Ihr den Georg nehmen will was ich natürlich verneinte ich mußte auch sie sprechen daß ich Georg immer gern haben werde und mit ihm auch manchmal von Sternberg herkommen werde.“*¹³²

Ale podobné pocity jsou jistě pochopitelné. Řada dívek, obzvláště v aristokratických kruzích, se vdávala i do zahraničí a nezdá se, že se do rodného domu již nikdy nevrátily. Opuštění rodného domu a vstup do nové rodiny je údělem většiny dívek dodnes. Kunhuta si „vynahrazovala“ stesk po domově častým dopisováním především s matkou, ale i dalšími členy rodiny a návštěvami. Ačkoli s rodiči se vídala méně, návštěvy sourozenců, především těch mladších, byly častější. Později následovaly i hojné návštěvy jejích vlastních dětí v Chotělicích.

V době, kdy se mladý pár nastěhoval do Českého Šternberka, byl hrad již dlouhá léta téměř neobývaný. Hrad byl sice v držení Sternbergů dlouhá staletí, byl rodovým sídlem, ale po vymření linie Holických ze Sternberga v roce 1712 po meči padl hrad do rukou řady jiných šlechtických rodů.¹³³ V roce 1841 vykoupil hrad a celé panství od Somsichů ze Saardu zpět dědeček Jiřího Douglase Zdeněk (1813 – 1900).¹³⁴ A protože na hradě nebydlel trvale, „zabydlel“ jen 3 místnosti a tak to zůstalo až do doby, kdy se na hrad nastěhoval jeho vnuk. Místnosti zařídil velmi

¹²⁹ Tamtéž, dopis z 25. dubna 1921.

¹³⁰ Tamtéž, dopis z 22. dubna 1921.

¹³¹ Tamtéž, dopis z 16. února 1921.

¹³² Tamtéž, dopis z dubna 1921.

¹³³ Hrad vlastnil postupně Maxmilián z Götzenau, Jan Čejka z Olbramovic, Hirschové ze Strenfeldu a Somsichové ze Saardu

¹³⁴ Zdeněk Sternberg patřil ke konopišťské linii rodu. Později koupil od knížete Windischgrätze také Jemniště.

spoře. Neměl prý příliš velký cit pro umění, byl spíše praktický, a tak nechal vyrobit u venkovského truhláře jen prostý dřevěný nábytek. V době, kdy se na hradě zařizoval Jiří Douglas se svou ženou, se do Českého Šternberka přestěhoval nějaký nábytek z Jemniště, z Březiny a stylové kusy nábytku především z Vídně; Jiří Douglas ve stejné době prodal nemovitosti, které tam vlastnil.¹³⁵ Postupně se tedy začaly zařizovat i další části hradu. Kunhuta se několikrát v dopisech matce a sestře Viktorii zmiňuje o úpravách, které se na hradě dějí. Během úprav a přemísťování nábytku objevili v jedné z místností také starý barokní oltář, a tak se zrodil nápad zřídit v oválné věži na jižní terase kapli.¹³⁶ „*Gestern Nachmitag unterhielten wir uns daít in einer alen Rumpelkammer herunzukamen und fanden wir bei der Gelegenheit einen sehr schönen alten Barokaltar mit Schnitzereien, die sehr gut erhalten sind. Wir kamen dadurch darauf mit der Zeit am Hof in den runden Turm eine Kapelle einzurichten...*“¹³⁷ Zařizování a výzdobě kaple se Kunhuta věnovala stejně jako jiným prostorám hradu. Kaple byla vybavena již zmíněným barokním oltářem a několika kostelními lavicemi a nad vchod byl umístěn gotický reliéf s Pannou Marií. Kaple byla zasvěcena svatému Jiří a k jejímu slavnostnímu vysvěcení došlo v roce 1923. Konaly se v ní pak i různé rodinné slavnosti, např. křty a první svaté přijímání Jiřího dětí. Např. přijímání Jiřího nejstarší dcery Anny v červnu 1932 bylo pro rodinu velkou událostí a Kunhuta vyzdobila kapli různými květinami.¹³⁸ Kaple byla pravděpodobně stejně jako původně užívaná kaple sv. Šebestiána přístupná i věřícím z okolí. V Kunhutinyých dopisech se najdou mnohé zmínky i o tom, že byla buď ona sama nebo i Jiří někomu za kmotra nebo že se v kapli konalo první svaté přijímání některého z dětí jejich zaměstnanců apod. Pokud se týká křtů malých Sternbergů, dodržoval se v rodině i ve 20. století jeden starý zvyk. Vždy, když šli křtít svého potomka, brali mu za kmotra nějakého chudáka. To je také důvod, proč jeden ze synů dostal jméno Kašpar: děti dostávaly většinou jména po svých příbuzných a předcích, když ale šli křtít malého, tehdy ještě bezejmenného, Kašpara, vzali sebou do kostela

¹³⁵ Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

¹³⁶ V té době byla přímo na hradě ještě kaple sv. Sebastiana ze 17. století. Ta sloužila i lidem z okolí, protože ve vesnici žádná kaple ani kostel nebyly. Velký rytířský sál, který ke kapli přiléhá byl pro tyto účely upraven, byly tam umístěny i kostelní lavice apod. Při úpravách, které nechal na hradě provádět Jiří Douglas, byl sál upraven do současné podoby rytířského sálu s portréty slavných císařských vojevůdců z doby třicetileté války; sloužil tedy dál jako soukromá, reprezentativní prostory, kde se občas konala rodinná setkání (např. o Vánocích). Vhodným prostorem pro kapli novou se ukázala původně obranná válcová věž na jižní terase hradu. Kaple byla vysvěcena v roce 1923.

¹³⁷ Dopis z 29. června 1921, SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i.č 326, kart. 19.

¹³⁸ Tamtéž, dopis ze 4. června 1932.

chudáka, kterého uviděli na kostelních schodech. Právě Ten byl nositelem jména Kašpar. To se rodičům asi zalíbilo, protože svého syna tak nechali pokřtít. Ale ani toto jméno není šternberské tradici úplně cizí – Kašpar Maria Sternberg (1761 – 1838) patří dodnes k významným postavám české historie.

5.2. Rodina

První potomek se Kunhutě a Jiřímu narodil v únoru 1922. Již v červnu 1921 píše Kunhuta své matce, jak se oba na své první dítě těší. „*Wir freuen uns schon so auf unser kleine Kindi und sprechen oft davon.*“¹³⁹ A v průběhu dalších měsíců matku pečlivě zpravuje o svém těhotenství, např. v srpnu 1928 se zmiňuje o prvních pohybech dítěte.¹⁴⁰ U většiny dopisů se objevuje i Jiřího příspěvek o jejím zdravotním stavu apod. Očekávání prvního potomka bylo pro oba velkou událostí. 10. února 1922 se jim narodila dcera Anna; jméno dostala pravděpodobně po své babičce, Kunhutě matce. Se stejným zaujetím, s jakým posílala Kunhuta zprávy o svém těhotenství, posílala i zprávy o vývoji malé Anny (Mädi), o tom jak roste, přibývá na váze apod. Vše se později opakovalo s příchodem ostatních dětí. Radost jistě dělaly i Jiřímu. Po narození další dcery v roce 1941 píše Kunhuta své matce: „*Georg hat auch sehr viel Freude an den kleinen Mädel und spricht immer wieder von ihr (...).*“¹⁴¹ To byl poslední potomek, který se Jiřímu a Kunhutě narodil. Jako dcera byla čtvrtou v pořadí, celkem však měli potomků devět.¹⁴² Prvorozený syn a tedy dědic se narodil 15. srpna 1923 a dostal jméno Zdeněk.

Výchova malých Sternbergů nijak nevybočovala z obvyklých tradic. Starost o nejmenší měla především matka. Jiří trávil většinu času správou panství, cestoval hlavně mezi Českým Šternberkem a Březinou, a po uzákonění pozemkové reformy se snažil zmírnit její dopad na svá panství. Kunhuta se několikrát zmiňuje o Jiřího starostech s „*Waldreform*“¹⁴³, o jeho cestách do Prahy nebo do Vlašimi k soudu apod. „*Morgen hat Georg auch die Bodenamtsverhandlung (...) das wird wieder ein Kampf werden (...).*“¹⁴⁴

¹³⁹ Tamtéž, dopis z 8. června 1921.

¹⁴⁰ Tamtéž, dopis z 25. dubna 1928.

¹⁴¹ Tamtéž, dopis ze 30. srpna 1941.

¹⁴² Byli to Anna *1922, Zdeněk *1923, Karolina *1924, Emanuel *1927, Filip *1929, Terezie *1934, Kašpar *1935, Jan Bosco *1936, Marie Viktorie *1941. Vladimír Pouzar, *Almanach*, s. 390 – 392.

¹⁴³ Dopis ze 13. února 1930, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i. č. 326, kart. 19.

¹⁴⁴ Tamtéž, dopis z 19. dubna 1931.

O tom, zda měla Kunhuta kojnou, nejsou jasné doklady. O kojení se vysloveně zmiňuje až v roce 1941. Jisté je, že děti měly chůvu a později také vychovatelku či vychovatele. V dopisech jsou ale většinou bezejmenní – Kunhuta se o nich většinou zmiňuje jen jako o „*Schwester*“, „*Fräulein*“ či „*Lehrer*.“ Poněkud odlišnější výchovu od ostatních měl nejstarší syn Zdeněk. Na jeho výchovu a vzdělání byl kladen větší důraz především z toho důvodu, že se měl stát dědicem a správcem majetku. Měl vlastního domácího učitele, stejně jako kdysi jeho otec, ale na rozdíl od něj začal do veřejné školy chodit již v době středoškolských studií. Ve čtrnácti letech začal studovat na Vančurově gymnáziu v Praze. V Praze také bydlel, ale do bytu na Újezdě k němu otec pro jistotu, snad aby „nezvlčil,“ nastěhoval ještě jeho strýce Friediho, bratra jeho matky. Nejstarší dcera Anna studovala také v Praze, v roce 1938 byla přihlášena na jednu z pražských škol, a zpočátku prý bydlela společně se Zdeňkem na Újezdě.¹⁴⁵ Ostatní děti snad měly ze začátku také jen vychovatele, ale později začaly navštěvovat obecnou školu v Ratajích nad Sázavou.

Život na Českém Šternberku byl velmi rušný. Jak vzpomíná Zdeněk Sternberg: „*Tenkrát býval hrad obydlený do poslední místnosti. Každou chvíli se narodilo nějaké dítě, byli jsme jako písťalky od varhan. S rodiči nás žilo devět sourozenců a k tomu spousta personálu – chůvy, uklízečky, sluhové, domácí učitelé. (...) Otec měl hodně práce s obhospodařováním lesů a polí. (...) Matka se zabývala výchovou dětí a byla jakousi, dnes by se řeklo, personální referentkou pro všechny, co pracovali přímo na hradě.*“¹⁴⁶ Stejně tak Kunhutiny dopisy jsou plné různých zážitků. Většinu roku trávila rodina na Českém Šternberku, ale na léto se vždy stěhovali na Březinu. Rodina se obvykle stěhovala s potřebným vybavením i služebnictvem, někdy dokonce přibalili i domácí mazlíčky, např. v roce 1934 si sebou děti vezly zajíce a morče: „*(...) kam das Lastenauto mit den Leuten und deine Gepack, Fuchi, der langhaarige Hase und das Meerschweinchen (...).*“¹⁴⁷ Kromě těchto mazlíčků se Kunhuta zmiňuje i o dalších, které v České Šternberku chovali, např. o kanárkovi¹⁴⁸ nebo o králících. Těm se věnovala hlavně dcera Karolina,

¹⁴⁵ Tamtéž, dopis z 9: října 1938.

¹⁴⁶ Boris Dočekal, *Osudy*, s. 67.

¹⁴⁷ Nedatovaný dopis, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i. č. 326 s. d., kart. 19.

¹⁴⁸ Dopis z 25. února 1941, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i. č. 326, kart. 19.

dokonce s nimi jezdila i na výstavy.¹⁴⁹ Když odjeli na Březinu, byl Český Šternberk uzavřen a zůstal jen správce.

Sem také spadají počátky provádění na hradě: byl sice pro veřejnost uzavřen, ale správce občas za úplatu provázel. Rodina to prý věděla, ale nemluvalo se o tom.¹⁵⁰ Kromě toho byla někdy povolena prohlídka některým školám nebo různým organizacím, které si ji předem dojednaly.¹⁵¹ Během druhé světové války bylo provádění zakázáno a uvalením vnucené správy a zapečetěním místností i znemožněno. Po válce prý prováděly děti Jiřího Douglase sami, bez vstupenek, jen u vchodu byla pokladnička na příspěvky na údržbu. Po vyvlastnění šternberského majetku byl hrad jako kulturní památka zpřístupněn veřejnosti.

Ani společenského života se rodina nezříkala. Společenské sezony se zúčastňovala především v Praze. Pořádaly se domácí plesy, chodilo se do divadla, na koncerty, začalo se chodit do kina. Kunhuta píše také o vzájemných návštěvách se známými, Czerniny, Kinskými, Kolowraty, Mladoty... Nejčastější ale byla setkání s Hrubými z Gelenj. Rodina Hrubých z Gelenj sídlila na zámku v Červených Pečkách a byla tedy blízkými sousedy. V Kunhutiných dopisech se zmínky o vzájemných setkáních objevují velice často. Rodiny měly děti ve stejném věku, jejichž přátelství později přerostla i v pevnější vztahy – v roce 1955 se Zdeněk Sterberg v Praze oženil s Alžbětou Hrubou z Gelenj a v roce 1960 se Bedřich Hrubý z Gelenj v Českém Šternberku oženil s Terezií Sternbergovou.¹⁵²

V dětství spolu děti Hrubých a Sternbergů trávili mnoho času. V zimě se chodilo bruslit, lyžovat, sáňkovat a navštěvovaly se i v době Vánočních svátků. Když byly děti starší, trávily spolu také Silvestrovské oslavy a období zimní společenské sezóny se společně vydávaly za zábavou. I pro děti se také pořádaly společenské zábavy („Kinderfest“). Kunhuta se mj. zmiňuje o dětské zábavě u Zdenka Kinského 26. 12. 1934, kde se kromě jejich dětí bavily i děti Czerninů, Lobkowiczů, Kolowratů, samozřejmě Kinských a další. V pozdním odpoledni zábava skončila, děti odvezli rodiče domů a večer se ještě vrátili ke Kinským na večeři.¹⁵³ V prosinci 1941 se konala dětská slavnost na Českém Šternberku. Rodiče pozvali dětem i kouzelníka

¹⁴⁹ Tamtéž, dopis ze 3. července 1940.

¹⁵⁰ *Český Šternberk je v dobrých rukou*, Deník Metro ze dne 3. 6. 2003, 8.

¹⁵¹ Dopisy z 30. dubna a 1. května 1929, SOA Praha, VS Český Šternberk, Národní správa 1948 – 1950, i. č. 539, kart. 156.

¹⁵² Vladimír Pouzar, *Almanach*, s. 352 – 353.

¹⁵³ Dopis z 27. prosince 1934, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdroff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i. č. 326, kart. 19.

(byl prý velmi šikovný) a děti pak tancovaly až do večera.¹⁵⁴ Na jaře a v létě (před odjezdem nebo po návratu Sternbergových z Březiny) se zase chodilo na výlety, nebo se třeba koupat do rybníka a když pak byli chlapci starší, chodili společně také na hony.

Podzimní hony se v Českém Šternberku konaly každý rok až do vyvlastnění majetku v roce 1949. Nejdříve to byl lov koroptví, v listopadu byl čtyřdenní lov zajíců a bažantů a poslední jednodenní hon se konal na Silvestra, kdy se opět lovili bažanti. Na Českém Šternberku se lovalo dokonce i za druhé světové války. Kunhuta se o jednom takovém protektorátním honu zmiňuje v dopise matce. Zastřelilo se tehdy 85 zajíců a 5 bažantů a honu se zúčastnil i vnučený správce (zastřelil 4 zajíce a 1 bažanta). Po honu ale všechnu ulovenou zvěř odvezli pryč. Jiří Douglas se honu pravděpodobně neúčastnil. Kunhuta píše, že mu bylo smutno, když slyšel střelbu. Nakonec spolu vzpomínali na hony, které se pořádaly ještě před příchodem Němců.¹⁵⁵

Nejčastější návštěvy a slavnosti se ovšem konaly v rodinném kruhu. Společenskými událostmi byly křtiny, zasnuby, svatby... To ovšem byly záležitosti spíše výjimečné. Kromě toho se Kunhuta několikrát do roka setkávala se svou rodinou v Chotělicích a někdy přijel někdo z rodiny za ní. Nezřídka se stávalo i to, že v Chotělicích trávily několik dní jen některé z jejích dětí. Objevují se také zmínky o návštěvách na Valči, kam často jezdíval především Jiří Douglas a později Zdeněk. Najdeme i zmínky o setkáních s Jiřího častolovickými příbuznými. Ta ovšem nebyla tak častá a Kunhutě jistě nepřinášela příliš radosti. Po jedné takové návštěvě se svěřuje v dopise sestře Viktorii: „*Heute Nachmittag kommt Leopold und Zezilia, ein sehr langweiliger Besuch.*“¹⁵⁶ Po další návštěvě došlo pravděpodobně i k roztržce s tchýní. „*In Častolovic war es sehr langweilich aber prächtig und prunkvoll. Dafür ist es jetzt hier mit der Mutter recht arg und schwer.*“¹⁵⁷ Každá z rodin měla jiný způsob života. Jiří Douglas vedl se svou rodinou na Českém Šternberku vcelku poklidný život oživený občasnými společenskými setkáními, Leopold a Cecilie žili mnohem bohatším společenským životem; Není tedy divu, že si příliš nerozuměli. Přesto se

¹⁵⁴ Dopis z roku 1941, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i. č. 326 s. d., kart. 19.

¹⁵⁵ Dopis z 2. prosince 1943, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i. č. 326, kart. 19.

¹⁵⁶ Dopis z 8. srpna 1934, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Viktorii Mensdorff-Pouilly, i. č. 655, kart. 29.

¹⁵⁷ Nedatovaný dopis, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i. č. 326 s. d., kart. 19.

měl stát Jiřího nejstarší syn Zdeněk Leopoldovým dědicem. Jiří Douglas měl dětí devět, ale Leopold jen jedno, dceru Dianu. V době studií v Praze Zdeněk dokonce pravidelně docházel do Leopoldova pražského bytu vždy jednou týdně na oběd. Další vývoj událostí ale vše změnil.

Nejčastěji setkání se odehrávala v Českém Šternberku nebo v Jemništi. Kromě běžných návštěv se společně oslavovaly narozeniny, svátky, Vánoce, Velikonoce... Rodiny spolu jezdily také na výlety nebo se věnovaly některým sportům, Kunhuta se zmiňuje především o tenise. Většinou šlo o rodinná klání, někdy se přidal i některý ze známých.

Na Jemništi trávili Jiří Douglas a Kunhuta i první společné Vánoce. Mezi dárky tehdy našla Kunhuta mj. i kočárek.¹⁵⁸ Tou dobou již byla v sedmém měsíci těhotenství. Po narození dětí už to bývalo naopak a Vánoce se většinou trávili v Českém Šternberku. Kunhuta ve svých dopisech vždy popisuje, jak probíhaly Vánoce i přípravy na ně. Připravovala se také nadílka pro zaměstnance a lidi z vesnice. O pečivu pro nadílku dětem píše ještě v roce 1942.¹⁵⁹ V dalších letech se situace obrátila: po uvalení vnučené správy na Jiřího majetek se rodina ocitla v hmotné nouzi a naopak lidé je obdarovávali různými potravinami apod. Dárky si Kunhuta vyměňovala i se svou rodinou v Chotělicích. Některé z nich dokonce sama vyráběla. Ruční práce jí nedělaly problémy, a tak někdy raději něco upletla či ušila. S matkou si také vzájemně posílaly vánoční cukroví. Při vánočních oslavách samozřejmě nechyběl ani vánoční stromek. (Jen jedinkrát prý Sternbergové vánoční stromek neměli, a to když 22. prosince 1889 zemřel bratr Jiřího Douglase Zdeněk.¹⁶⁰) Protože na Vánoce jezdila často i návštěva z Jemniště, stával stromek pravděpodobně v rytířském sále, který se kvůli oslavě musel nechat nejdříve vytopit.¹⁶¹

Stejně tak i Velikonoce byly velkou událostí. Kunhuta zmiňuje několikrát, že se o Velikonocích sjela větší společnost. A dodržovaly se i mnohé zvyky a tradice jako třeba barvení a hledání vajec. „*Am Ostermontag waren sehr viele Menschen hier und hatten wir ein Kindereier suchen.*“ K jídlu Kunhuta napočítala 20 lidí. Všichni si celý

¹⁵⁸ Dopis z 28. prosince 1921, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Viktorii Mensdorff-Pouilly, i. č. 655, kart. 29.

¹⁵⁹ Tamtéž, dopis z 25. listopadu 1942.

¹⁶⁰ Tamtéž, dopis z 28. prosince 1921.

¹⁶¹ Nedatovaný dopis, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i. č. 326 s. d., kart. 19.

den užili a Kunhuta byla pyšná, že vše proběhlo, jak si přála.¹⁶² Ne vždy se ale Velikonoce slavily v tak hojném počtu, někdy je Sternbergovi trávili jen v rodinném kruhu nebo třeba v Chotělicích či v Červených Pečkách.

Ostatní rodinné slavnosti většinou nebývaly tak veliké. Různé narozeniny, svátky apod. se slavily spíše v užším rodinném kruhu. K těmto příležitostem děti často secvičily nějaké divadlo. To byla oblíbená zábava nejen pro slavnostní příležitosti. Měly k tomu účelu na hradě dokonce vyhrazenou místnost i s kulisami. Kromě toho se ve šternberské knihovně dodnes nachází příručka *Theaterspiele 1929 – 30. Ein Handbuch und Ratgeber für Verein, Schule, Familie.*¹⁶³

5.3. Pozemková reforma a správa majetku

Rodinný život však nebyl to jediné, co Jiřího Douglase v tomto období zaměstnávalo. Svě si vyžadovala správa majetku a nové zákony mu jeho úsilí ještě ztěžovaly. Vyřízení pozemkové reformy na majetku Jiřího Douglase trvalo velmi dlouho. Poslední rozhodnutí padla až v roce 1937. Ačkoli se Kunhuta ve svých dopisech současného dění příliš nedotýká, objevují se přesto zmínky o starostech, které Jiří Douglas v té době měl a jeho častých cestách do Prahy či do Vlašimi. Přestože to prý byl někdy doslova boj, dosáhl Jiří Douglas i některých ústupků.

V době provádění pozemkové reformy byla v držení Jiřího Douglase panství Radnice a Český Šternberk, která zdědil po svém strýci Aloisovi Sternbergovi. Panství Jemniště připadlo po smrti Filipa Sternberga (1924), sestřím Jiřího Douglase Marii Gabriele (1890 – 1934) a Terezii (1902 – 1985). Když v roce 1907 Jiří Douglas zdědil panství po svém strýci jeho, činila výměra velkostatku Český Šternberk celkem 3083 ha půdy, z toho 1199 ha půdy zemědělské a 1827 ha půdy lesní. K velkostatku patřily dvory Čejkovice (121 ha), Měchnov (51 ha), Prak (106 ha), Šternov (223 ha) a Zdebuzevs (71 ha), které hospodařily ve vlastní režii, a dále dvory Dalovy (59 ha), Dolany (89 ha), Nový Dvůr (115 ha) a Otryby (197 ha), které byly propachtovány. K tomu všemu patřil ještě pivovar, dva lihovary, tři mlýny, cihelna, dvě pily a mramorové lomy ve Zdebuzevsi. Výměra panství Radnice činila celkem 2741,5 ha půdy. K velkostatku patřily dvory Březina (90 ha), Přívětice (119 ha) a Radnice (92 ha) vedené ve vlastní režii a dále Darová (145,5 ha), Chomle (39,5 ha), Svinná

¹⁶² Dopis z 23. dubna 1935, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Viktorii Mensdorff-Pouilly, i. č. 655, kart. 29.

¹⁶³ M. Šimáková, *Lokální a inventární katalog*, s. 202.

(123,5 ha) a Vojenice (57 ha). Z průmyslových podniků patřily k panství ještě dva pivovary, dvě cihelny a uhelné doly v Břasích.¹⁶⁴

Pozemková reforma byla na panství Jiřího Douglase prováděna především v letech 1923 – 1926. Z panství Český Šternberk bylo rozparcelováno 666 ha půdy, 349 ha bylo určeno jako zbytkové statky. Vlastníku, tedy Jiřímu Douglasovi, bylo ze záboru propuštěno 1647 ha půdy – statky Čejkovice (121 ha) a Šternov (144 ha) a lesní hospodářství o výměře 1434 ha. Z radnického panství bylo rozparcelováno celkem 471,5 ha půdy, 365,5 ha připadlo na zbytkové statky a 1904,5 ha bylo propuštěno ze záboru. Z průmyslových závodů zůstal jeden lihovar, cihelna, elektrárna, pila a mlýn. Konečné dořešení pozemkové reformy se však odehrálo až v roce 1937. Jednalo se o některé nemovitosti a k nim náležející pozemky (mlýn Poříčko, restaurace v Českém Šternberku, dnešní Parkhotel, chudobinec, poštovní úřad, kovárna, vápencový lom, cihelna ve Vrábově, továrna na zátky v Brtnici, lom „Okáčův vrch“ a pivovar Čejkovice), které byly nakonec propuštěny ze záboru podle §7 záborového zákona.¹⁶⁵

V rodině Jiřího Douglase se pozemková reforma stala téměř každodenním tématem. Po provedení pozemkové reformy se tak těžiště hospodaření, tak jako asi i na jiných velkostatkách, přesunulo na lesní hospodářství. Ačkoli Jiří Douglas nikdy neměl politické ambice, angažoval se v této době v SČV, a to i aktivně. V seznamech SČV je uváděn jako člen po celou dobu existence Svazu.¹⁶⁶ Jiří Douglas byl nejen řadovým členem, ale na Seznamu okrskových delegátů a členů okrsků ho najdeme jako zástupce delegáta za okrsek Benešov – Královské Vinohrady – Vlašim – Žižkov.¹⁶⁷ Tento seznam není časově určen, ale pravděpodobně pochází z 20. let 20. století. V konceptu dopisu ze 13. 3. 1939 je Jiří Douglas jmenován členem výboru SČV.¹⁶⁸ Poslední jmenovitá zmínka o Jiřím Douglasovi pochází z Členského výkazu na rok 1941, kde je uveden pod číslem 111. Je zde uvedena celková výměra jeho majetku (3798 ha), příspěvky za věstník, vyhlášky a konečná částka příspěvků, tj.

¹⁶⁴ Arnošt Lustig, *Schematismus velkostatků v Čechách*, Praha 1933, s. 654 – 657.

¹⁶⁵ Rozhodnutí o propuštění ze záboru dle §7 z.z. ze dne 31.3.1937, SOA Praha, VS Český Šternberk, Revize pozemkové reformy 1948, i. č. 540, kart. 156.

¹⁶⁶ NA, Svaz československých velkostatkářů, Seznam členů SČV a jejich adres, i. č. 60, kart. 1.; tamtéž, Seznam členů SČV 1931, i. č. 62, kart. 1; tamtéž, Členský výkaz na rok 1941, i. č. 64, kart. 1.

¹⁶⁷ NA, Svaz československých velkostatkářů, Seznam okrskových delegátů a členů okresů, i. č. 61, kart. 1.

¹⁶⁸ NA, Svaz československých velkostatkářů, Přihlášky velkostatků, i. č. 81, kart.3.

7786 Kč.¹⁶⁹ Z těchto seznamů tedy vyplývá, že Jiří Douglas byl s největší pravděpodobností členem SČV až do jeho zániku v roce 1942.¹⁷⁰

Ke starostem o majetek se v té době také přidaly rodinné záležitosti. Jeho děti mu sice dělaly radost, ale v roce 1924 zemřel Jiřího otec Filip a o deset let později, v roce 1934, po dlouhé těžké nemoci sestra Marie Gabriela. Po její smrti se rozhořel soudní spor s jedním z jejích zaměstnanců kvůli dědictví. Kunhuta se o tom ve svých dopisech podrobněji nezmiňuje; spor ale trval déle než rok a na Jemniště byla kvůli tomu uvalena i nucená správa.¹⁷¹

Můžeme ale říci, že pokud se týká majetku, Jiří Douglas i přes pozemkovou reformu a hospodářskou krizi ve 30. letech prosperoval. Alespoň z Kunhutiných dopisů není žádná zásadní změna situace patrná; jen občas se objevují zmínky, že je těžká doba a lidé nemají peníze.¹⁷² Jiří Douglas se snažil místním pomoci, a tak se začala budovat nová cesta z Českého Šternberka do Čejkovic, vesnice vzdálené několik málo kilometrů. Původně tím směrem vedla přes kopec jen prašná vozová cesta. Jiří Douglas zaměstnal na tuto stavbu asi 10 – 15 lidí.

5. 4. Čejkovice a Parkhotel

Čejkovice zaměstnávaly v této době Jiřího Douglase ještě z jiného důvodu. Jeho velkým „koníčkem“ se stalo budování hotelu Čejkovice. Na stejném místě stál původně malý pivovar, který se Jiří Douglas rozhodl přestavět. Jak říká Zdeněk Sternberg, přestavbou a zvelebením okolí hotelu se Jiří Douglas zabýval velice podrobně. Spolupracoval s architekty, budoval park, aleje, příjezdové cesty... S touto prací mu pomáhala celá rodina. *„Georg arbeitet mit den Kindern sehr viel bei Čejk.[ovice] sie fellen Blume dort, graben Gruben für neue Blume und Pflanzen (...)* .¹⁷³ Ačkoli se to zpočátku asi nezdálo, probíhaly práce celkem rychle. *„In Čejkovic gehen die Innerarbeiten langsam weiter (...)* .¹⁷⁴ to bylo v lednu 1934. V dubnu stejného roku již Kunhuta píše, že jsou práce hotové, stromy jsou vysázené a

¹⁶⁹ NA, Svaz československých velkostatkářů, Členský výkaz na rok 1941, i.č.64, kart1.

¹⁷⁰ Jaroslav Honc, *Svaz československých velkostatkářů*, s. 14.

¹⁷¹ Dopisy ze 3.-4. srpna 1934 a 27. listopadu 1934, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i. č. 326, kart. 19.

¹⁷² Tamtéž, dopis z 8. října 1934.

¹⁷³ Nedatovaný dopis, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i.č.326 s.d., kart. 19.

¹⁷⁴ Dopis z 1. ledna 1934, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i.č.326, kart. 19.

dokonce se již objevili první hosté.¹⁷⁵ Hotel byl nejprve asi dva roky v pronájmu, ale protože se tento způsob neosvědčil, byl veden ve vlastní režii. V tomto období také došlo k další přestavbě hotelu, svědčí o tom návrh na jeho adaptaci z roku 1936.¹⁷⁶ V hotelu byla zaměstnána Terezie Mensdorff-Pouilly, jedna z neprovdaných sester Kunhuty, která se zde vypracovala až na místo ředitelky.¹⁷⁷ Provoz pensionu byl prý výhodný hlavně z toho důvodu, že většina věcí, především potravin (mouka mléko, maso), byla z vlastních, tj. šternberských zdrojů. Hotel byl určen náročné klientele, především z Prahy, která jezdila odpočívat do údolí řeky Sázavy. Po uvalení německé vnučené správy na majetek Jiřího Douglase v roce 1942 byla z hotelu vytvořena zotavovna tzv. „Heydrichovy akce“ pro dělníky, pracující v německém zbrojním průmyslu. Po skončení druhé světové války se sice začalo s obnovovacími pracemi, ale se změnou politické situace došlo k dalšímu obratu. Po roce 1948 převzalo hotel Revoluční odborové hnutí jako zotavovnu pro „pracující lid měst i venkova“ a pojmenovalo jej „Červánky.“

Čejkovický hotel nebyl jediným projektem podobného druhu, kterému se Jiří Douglas věnoval. Počátek 20. století přinesl rozvoj železniční dopravy, jež se postupně rozšiřovala i do oblasti Posázaví. Koncesní listina pro stavbu dráhy Kolín – Čerčany byla udělena Leopoldu Sternbergovi 10. května 1899¹⁷⁸ a první vlak tudy projel 4. srpna 1901. Hlavním akcionářem a pozdějším držitelem koncese se stal Filip Sternberg, otec Jiřího Douglase. Nová železnice přilákala do Posázaví, a tedy i do Českého Šternberka, výletníky. Jiří Douglas využil této situace a již kolem roku 1910 nechal v blízkosti hradu, na protějším břehu řeky Sázavy, vystavět hotel s názvem „Parkhotel.“ Hotel totiž stál na místě původního barokního parku, který kdysi nechali založit Sternbergové. Na počátku 20. století však věnovali část pozemku i na stavbu železnice, která původní park rozdělila na dvě části, a o několik let později tu vyrostl nový hotel. U hotelu byla zřízena železniční zastávka, u ní plovárna, tenisové kurty, různá hřiště a herny a v nedalekém dvoře se dalo využít i jezdeckých koní. Později se začalo se stavbou již zmíněného hotelu v Čejkovicích, určenému pro náročnější klientelu, a Český Šternberk společně s Čejkovicemi se staly „perlou Posázaví.“ Technické novinky pravděpodobně inspirovaly Jiřího i

¹⁷⁵ Tamtéž, dopis z 16. dubna 1934.

¹⁷⁶ SOA Praha, Velkostatek Český Šternberk, Návrh na adaptaci hotelu v Čejkovicích. I.č. 2662.

¹⁷⁷ Terezie nebyla jedinou Kunhutinou příbuznou, kterou Jiří Douglas v té době zaměstnával. Ve šternberském kamenolomu v Břasech začínal svou kariéru i Kunhutin bratr Artur. Štěpán Gilar, *Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice*, s. VI.

¹⁷⁸ Koncesní listina, SOkA Benešov, AO Český Šternberk, i.č.18, kart.1.

k adaptaci hradu – ve stejném období byl totiž hrad elektrifikován a byl zde zřízen vodovod.

6. Pod vnucenou správou (1938 – 1945)

30. léta nepřinesla Československu mnoho dobrého. Naplno se začala projevovat hospodářská krize, která ve svém důsledku zapříčinila nejen hospodářské potíže, ale i potíže v oblasti sociální. Díky rozmáhajícím se nacionálním a fašistickým tendencím se začaly vyhrcovat již dříve problematické vztahy mezi Čechy a Němci. Německá strana své požadavky vyjadřovala prostřednictvím SdP, která se od poloviny 30. let stále více přibližovala Hitlerově NSDAP. Jejich požadavky směřovaly k autonomii Sudet. Nepomohly ani ústupky nabízené československou vládou a po skutečném spojení SdP s Hitlerovou NSDAP vedly události k jedinému cíli – odtržení Sudet od Československa a jejich přičlenění k Německu. K tomu nakonec došlo v září 1938 Mnichovskou dohodou. Mnohým však již došlo, že připojení Rakouska (březen 1938) a posléze i Sudet není posledním Hitlerovým krokem a že i přes snahy západních mocností zachovat mír i za cenu velkých ústupků se schyluje k válce. *„Reálné však bylo to, co předpokládaly osvícené hlavy, mezi nimi i prezident Beneš, a sice, že Mnichovem expanze Německa nejen neskončila, ale naopak Mnichov povzbudil dobovačné plány Německa i jeho víru v hladký průběh.“*¹⁷⁹ Nebylo pochyb o tom, že se schyluje k válce. *„Přetěžce doplatila západní Evropa na politiku ústupků před Hitlerovskou agresí a na víru některých politiků, že agresora lze usmířit dílčími ústupky na úkor malých národů a snad i Sovětského svazu.“*¹⁸⁰ 17. 9. 1939 bylo napadeno Polsko, v červnu 1940 obsazena Francie a po ní napaden Sovětský svaz. Druhá světová válka byla v plném proudu.

Česká společnost se v době okupace rozdělila do několika skupin. Někteří spolupracovali s Němci, někteří proti nim aktivně bojovali, ale většina zaujala pasivní postoj. *„(...) většina občanů sice nenáviděla Němce, jako vlastenci byli ochotni tu a tam pomoci odboji, ale obávali se o osud své rodiny a nedokázali překročit bariéru legality, nebo dokonce ji rozrušovat bojem se zbraní v ruce.“*¹⁸¹ Stejně tak se začala polarizovat i aristokracie v Československu. Část sympatizovala již od 30. let s nacismem¹⁸², část zůstala loajální Československu, ale i z těch se nakonec někteří přihlásili k německé národnosti. Hlavním důvodem byl nacistický nátlak a výhrůžky, obzvláště po roce 1939. V letech 1938 a 1939 vyjádřila aristokracie svou loajalitu

¹⁷⁹ Vojtěch Mencl, *Křížovatky*, s. 154.

¹⁸⁰ *Tamtéž*, s. 156.

¹⁸¹ *Tamtéž*, s. 166.

¹⁸² Zdeněk Kárník, *České země v éře První republiky (1918-1938). Díl III*, s. 552.

nejprve prezidentu Benešovi (1938) a pak i prezidentu Háchovi (1939) prohlášením o loajalitě a přináležitosti k republice. „*Zdůraznili jsme Benešovi, že my, příslušníci šlechty, jsme sice nikdy nebyli republikáni, ale když náš národ a náš stát jsou ve velkém nebezpečí, že se hlásíme ke spolupráci a ke službě.*“¹⁸³ První prohlášení sestavil Karel Schwarzenberg a přečetl jej František Kinský. Delegace, tvořená dvanácti zástupci české šlechty, předstoupila před prezidenta Beneše 17. září 1938. O rok později odevzdal druhé prohlášení, tentokrát ve formě dopisu, do rukou prezidenta Háchy František Schwarzenberg. „*Doufali jsme, že snad bude moci použít našich argumentů vůči Němcům, kteří tvrdili, že všechny šlechta je automaticky německá. Při sestavování textů obou prohlášení – z roku 1938 i toho z roku 1939 – jsme vycházeli z předpokladu, že Šlechta, která s národem prožívala doby šťastné, chce spolu s národem prožívat i časy zlé.*“¹⁸⁴

K této iniciativě se připojil i Jiří Douglas. Pod prohlášením z roku 1938 bylo podepsáno „jen“ dvanáct šlechticů, kteří však zastupovali celé své rody. Za Sternbergy to byl Leopold Sternberg z častolovické linie rodu. Pod dopis z roku 1939 se Jiří Douglas podepsal sám. Zpočátku neměla tato iniciativa pro její signatáře žádné viditelné následky.

První roky války pravděpodobně neznamenal pro mnohé z řad šlechty žádnou patrnou změnu. Jiří Douglas byl v rámci mobilizace v roce 1938 sice povolán, ale ve skutečnosti narukoval jen jako člen národní gardy v Benešově, takže v zásadě o moc nešlo a on zůstával dál na svém panství.¹⁸⁵ Jiří Douglas byl nadporučíkem v záloze, do československé armády se přihlásil pravděpodobně sám již v roce 1923. V Přihlašovací knize neaktivního mužstva vojska a loďstva válečného 1915 – 1948 je uveden pod číslem 54, přihlášen byl 19. září 1923.¹⁸⁶ O několik let později byl ministerstvem obrany jmenován nadporučíkem v záloze ke 4. jezdeckému pluku v Klatovech.¹⁸⁷ Ani v Kunhutiných dopisech není v prvních letech války patrná žádná zásadní změna v situaci na Českém Šternberku. Z reakcí na současné dění jsou to ve 30. letech jen občasné poznámky o tom, že situace je zlá a doufá, že nevypukne válka. Jinak se objevovaly jen drobné těžkosti v běžném životě – začaly se projevat problémy s cestováním, bylo horší telefonické spojení a někteří ze

¹⁸³ Vladimír Votýpka, *Příběhy české šlechty*, s. 221.

¹⁸⁴ *Tamtéž*, s. 216 – 218.

¹⁸⁵ Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

¹⁸⁶ SOkA Benešov, ONV Vlašim, Přihlašovací kniha neaktivního mužstva vojska a loďstva válečného 1915-1948, i. č. 33, kart. 2.

¹⁸⁷ Jmenovací listina z 28. března 1928, Soukromý archiv Zdenka Sternberga.

zaměstnanců museli narukovat. Jinak ale Český Šternberk žil dál normálním životem. Stále se jezdilo na léto na Březinu, v roce 1941 porodila Kunhuta své poslední dítě a ani společenského života se rodina nezříkala. Dál se pořádaly podzimní hony, jezdilo se na návštěvy, zábavy... Zimní sezona roku 1941 byla důležitá obzvláště pro nejstarší dceru Annu, která tehdy byla oficiálně uvedena do společnosti. Pravděpodobně ji doprovázel její bratr Zdeněk, a sestra Kunhuty, Terezie. Kunhuta doma napjatě čekala na telefon od sestry, aby se dozvěděla, jak si Anna vedla. Před odjezdem do Prahy jí udělovala rady, jak se chovat, přesto ale měla obavy. „...*ich muß gestehen dass ich oft Angst hatte wie sie sich benehmen wird. Ich sagte ihr so viel ich konte und dachte an all das was Du mir von mienen 1.Auftreten in der Welt sagtest, sie scheint es befolgt zu haben...*“¹⁸⁸ Svůj poslední ples absolvovala Anna 25. března 1941.¹⁸⁹

Zásadní zlom znamenal rok 1942 a atentát na říšského protektora Reinharda Heydricha 27. května 1942. Atentát a následná Heydrichova smrt měly pro obyvatelstvo neblahé následky. Následovalo pronásledování obyvatel, rozsáhlé popravy a vyhlazení obcí Lidice a Ležáky. Změna situace se projevila i v přístupu k české aristokracii. Nejhuře na tom byli ti, kteří se nenechali přesvědčit a nepřihlásili se k německé národnosti a ti, kteří se podepsali pod již zmiňované dokumenty z roku 1938 a 1939. Již 16. května 1942 poslal Reinhard Heydrich dopis osobnímu tajemníkovi Martinu Bormannovi ve věci vyvlastnění majetku české šlechty. Heydrich v dopise uvádí, že na majetky některých šlechticů nařídil uvalení vnucené správy. „*Jedná se o statky s rozlohou asi 50 000 ha, jež se v budoucnu znamenitě využijí pro německou emigraci a kolonizaci. Jmenovaní pánové [Kinský, Belcredi, Sternberg, Schwarzenberg, Lobkowitz, Czernin, Kolovrat, Strachwitz atd.] a s nimi někteří další patří k těm intelektuálním štváčům, kteří s využitím svého německého jména a svých šlechtických kontaktů v Říši, ve Východní marce a v Uhrách vyvíjejí činnost pro nás velmi škodlivou, obzvláště špionážní. (...) Důvodem, který mě k tomu přiměl, bylo prohlášení věrnosti předané těmito aristokraty 17. září 1938 Benešovi jménem české šlechty (...).*“¹⁹⁰

Díky těmto událostem se výrazně proměnil i život na Českém Šternberku. Úředně byla na majetek Jiřího Douglase uvalena vnucená správa dopisem ze dne 3.

¹⁸⁸ Dopis ze 4. března 1941, SOA Zámorsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i.č.326, kart. 19.

¹⁸⁹ Tamtéž, dopis z 25. března 1941

¹⁹⁰ Dopis pro Martina Bormanna ze dne 16. května 1942, Soukromý archiv Z. Sterberga. Kopie originálu se do jeho rukou dostala z pozůstalosti jeho příbuzné Žofie Radetzké.

3. 1943,¹⁹¹ ve kterém je sděleno, že podle §1 vládního nařízení ze dne 21. 3. 1939, č. 8/7 byla na Český Šternberk a dvory Šternov, Čejkovice, Drahňovice, Lipnina a vedlejší závody uvalena vnucená správa. Správcem se stal příslušník SS Vincenc Röder.¹⁹² Stejný osud potkal i mnohé jiné, ačkoli ne všichni měli to štěstí a mohli ve svých domovech zůstat. Příkladem je i Jemniště, které tehdy bylo v majetku Jiřího sestry Terezie, provdané za Františka Mensdroff-Pouilly, a spolu s nimi tam žila i její matka Karolina. Na Jemniště byla nejprve také uvalena jen vnucená správa, ale v roce 1943 museli zámek postoupit baronu Danekovi. Jeho panství se zámkem si vybraly za cvičiště a střelnici oddíly SS a Danek, protože byl Němec a člen NSDAP, měl právo najít si odpovídající náhradu. Vybral si Jemniště. Majitelé sice dostali náhradu – 18 milionů, ale po poválečné měnové reformě z nich zůstalo jen několik haléřů.¹⁹³ V podstatě prý šlo o prodej, který ovšem vnucený správce provedl bez Tereziina vědomí. Do dvou týdnů pak museli zámek opustit i se vším vybavením.¹⁹⁴ Rodina se přestěhovala do hájovny v Podlesí a vybavení se přestěhovalo do Českého Šternberka.¹⁹⁵ Nejtěžší asi bylo loučení pro Jiřího matku Karolinu, ačkoli to prý nesla statečně. „(...) *der Abschied von Jemništ soll herzerreißend für sie [Karolina] sein, hier kam sie aber ruhig und mit ganz wenig Tränen... Es ist wirklich Beispiel gebend wie sie das alles trägt, sie war doch wirklich eine Frau die alles hatte und der nichts abging, und nun eigentlich auf die Strasse geworfen. Es macht mir einen tiefen Eindruck.*“¹⁹⁶

Rodině Jiřího Douglase bylo v Českém Šternberku vymezeno jen několik místností, zbytek byl zapečetěn a začal se sepisovat inventář, prý vůbec první inventář majetku v Českém Šternberku. Můžeme říci, že i v takové situaci měl Jiří Douglas štěstí. Nejen že se s rodinou nemuseli vystěhovat, ale ani se jim do hradu nenastěhovaly vojenské jednotky – po předpokládaném vítězství totiž zamýšleli Němci udělit Český Šternberk některému ze zasloužilých důstojníků.¹⁹⁷

¹⁹¹ Dopis ze 3. března 1943, SOA Praha, VS Český Šternberk, Šternberský lesní úřad a správa majetku 1914-1947, i. č. 538, kart. 156a.

¹⁹² V roce 1943 byl odvolán, novým správcem se stal F: Würfel. Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

¹⁹³ Vladimír Votýpka, *Příběhy české šlechty*, s. 68 – 69.

¹⁹⁴ Dopis ze 4. června 1943, SOA Zámorsk, RA Mensdroffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdroff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i. č. 326, kart. 19.

¹⁹⁵ Nedatovaný dopis, SOA Zámorsk, RA Mensdroffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdroff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i.č. 326, kart. 19.

¹⁹⁶ Tamtéž, nedatovaný dopis.

¹⁹⁷ *Český Šternberk je v dobrých rukou*, Metro, 3.6. 2003, s. 8.

Sepisováním inventáře byla pověřena nejstarší Jiřího dcera Anna.¹⁹⁸ Stejně tak byly i některé další děti povolány na různé práce. Karolinu povolali do Benešova k SS Standortverwaltung, kam každý den dojížděla na kole a později s ní jezdila i sestra Anna. Karolina se dokonce tak osvědčila, že se stala vedoucí oddělení a měla pod sebou 11 lidí, Čechů.¹⁹⁹ Nejstarší syn Zdeněk odmaturoval v roce 1942 na gymnáziu a pak až do konce války pracoval v Ústředním svazu řemesel. Svaz měl pomáhat při odstraňování škod způsobených nálety a Zdeněk měl nasazovat dělníky na práci. V současné situaci prý ale nešlo o to, někam někoho poslat, ale spíše naopak uchránit lidi od totálního nasazení.²⁰⁰ Ostatní Jiřího děti ještě chodily do školy a nejmladší Marie se narodila teprve roku 1941. Kunhuta se tak doma někdy cítila osamocena a o své děti se bála. „(...) *bin ich allein zu Hause, Mädi [Anna] in der Kanzlei, Lille weg, Buben in der Schule und die Kleinen lernen auch oder sind draußen. Es ist schrecklich und einsam.*“²⁰¹ Rozruch způsobilo povolání Anny a Karoliny za společnice vdovy po R. Heydrichovi, která tehdy žila v Panenských Břežanech. Obě děvčata uměla samozřejmě německy, byla dobře vychována, a tak byla ideálními kandidátkami. V rodině tato zpráva ale způsobila spíše zděšení. Jejich rodiče přemýšleli, jak se z této situace dostat ven. Nakonec pozvali známého doktora, který napsal děvčatům, že mají obě náběh na zápal plic a jejich situace je vážná, a proto se nemohou nabízeného úkolu ujmout. Když se asi po 2 – 3 týdnech situace uklidnila, obě „nemocné“ vstaly z postelí a dny plynuly dál v běžném rytmu.²⁰² Podruhé se rodiče strachovali jen o Karolinu. Téměř všichni spolupracovníci v jejím věku byli povoláni na práci „do rajchu,“ Karolina však naštěstí zůstala ušetřena.²⁰³

Ani finančně na tom nebyla rodina nejlépe. Jiří Douglas začal pracovat, ale jeho výdělek jistě nestačil na zabezpečení celé rodiny. Když dostal pracovní knížku,²⁰⁴ začal pracovat jako noční hlídač na nedaleké stavbě dálnice.²⁰⁵ Šlo o úsek dálnice D1. Projekt dálnice byl vypracován již v letech 1939 – 1940, v roce 1940 došlo k vyvlastňování pozemků, což se týkalo i některých pozemků šternberských.

¹⁹⁸ Dopis ze 30. března 1943, SOA Zámrsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdroff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i.č.326, kart. 19.

¹⁹⁹ Tamtéž, dopis z 18. srpna 1943.

²⁰⁰ Vladimír Votýpka, *Příběhy české šlechty...*, s. 377.

²⁰¹ Nedatovaný dopis, SOA Zámrsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdroff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i.č.326 s.d., kart. 19.

²⁰² Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

²⁰³ Dopis z 30. března 1943, SOA Zámrsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdroff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i.č.326, kart. 19.

²⁰⁴ Nedatovaný dopis, SOA Zámrsk, RA Mensdorffů-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdroff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i.č.326 s.d., kart. 19.

²⁰⁵ Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

Vyvlastňovací řízení mělo proběhnout 1. 11. 1940 a o několik dní později následovalo odhadní řízení.²⁰⁶ V roce 1941 se se stavbou dálnice začalo.

Peněz bylo přesto málo a ani přiděly nebyly dostačující. Kunhuta si v dopisech matce několikrát stěžuje. „*Keine Eier, kaum Milch, und keine Butter es tut einen so leid wenn man sieht wie sehr das Kind es brauchen würde (...)*“²⁰⁷ „*Die Butter stinkt immer, Fleisch sehr wenig (...)*“²⁰⁸ Kunhuta si také stěžovala na to jak s nimi a jejich služebními jednají. Například zeleninu mohli lidé z hradu chodit nakupovat jen mezi 9 – 10 hodinou. „*(...) so wie wenn wir Juden wäre. (...) Man muß viel Ruhe und Geduld aufbringen um diese dummen Erniedrigungen zu ertragen (...)*“²⁰⁹ Místní obyvatelstvo se k nim ale chovalo velmi dobře. Dary od nich tvořily podstatnou část jejich stravy. „*Anfangs ging es uns sehr knapp mit allem aber es gibt hier so viele Freunde die uns mit allem beschänken.*“²¹⁰ „*Die Bevölkerung hier ist rührend wir bekommen viele Geschenke was für unsere Verköstigung von großen Vorteil ist.*“²¹¹ Ani na Vánoce na ně lidé nezapomněli, každý prý přinesl nějakou maličkost nebo jim chodili pomáhat i s domácností. Kromě běžných potravin jako mléko, maso, vejce, mouku či cukr dostali i mandle, rozinky, tvaroh, děti domácí perník a Jiří i cigarety a pálenku.²¹²

Přes to všechno se rodina snažila žít dál alespoň trochu normálním životem. Kunhuta ve svých dopisech dál popisuje oslavy narozenin, svátků, Vánoc... Stále se stýkali s Hrubými i dalšími známými, pokud to bylo možné, děvčata občas zašla v Benešově do kina, Kunhuta se věnovala ručním pracem, především pletení, a Jiří, protože mu byla znemožněna jeho práce s rytinami, se věnoval především genealogii. Byl také členem Rodopisné společnosti československé, založené roku 1929.²¹³ V časopise vydávaném touto společností vyšel již v roce 1941 jeho příspěvek, Sternebergům byla věnována příloha třetího čísla s názvem *Galerie hrabat ze Sternbergu*.²¹⁴ Jiří Douglas se ve svém příspěvku věnuje rodokmenu, který nechal namalovat ve 30. letech a který je dodnes umístěn v jeho (dnes již bývalé) pracovně.

²⁰⁶ Dopis z 6. listopadu 1940, SOA Praha, Národní správa 1948-1950, i.č. 539, kart.156.

²⁰⁷ Dopis z 12. srpna 1943, RA Mensdorff-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i.č.326, kart. 19.

²⁰⁸ Tamtéž, dopis z 2. prosince 1943.

²⁰⁹ Tamtéž, dopis ze 4. dubna 1943.

²¹⁰ Tamtéž, dopis ze 13. dubna 1943.

²¹¹ Tamtéž, dopis z 25. dubna 1943.

²¹² Tamtéž, dopis z 26. prosince 1943.

²¹³ Jiří Doležal, *Úvahy o české šlechtě v čase První republiky*, in: Svědectví 77, Paříž 1986, s. 43.

²¹⁴ Soukromý archiv Z. Sternberga.

Rodokmen je vyobrazen v podobě stromu, na kterém „visí“ 62 obrázků s podobiznami jeho předků. Vytvoření tohoto stromu života představovalo několikaletou práci jeho samotného a následně i vídeňského malíře Josefa Steinera. O jeho častých návštěvách v tomto období se zmiňuje i Kunhuta ve svých dopisech. Jak Jiří Douglas sám ve svém příspěvku říká, že to byla práce „*tak obtížná, jako vábná.*“²¹⁵ Základem této práce totiž bylo nejprve najít podobizny všech požadovaných předků. Nešlo však pouze o jeho vlastní předky. Rodokmen je specifický tím, že je v podstatě obrácený. Jeho středobodem nejsou zakladatelé rodu, ale tehdejší budoucí dědic panství – nejstarší Jiřího syn Zdeněk. Jeho podobizna je umístěna na kmeni stromu a odtud se rozbíhají větve s podobiznami předků. Polovina rodokmenu proto zahrnuje předky Jiřího manželky. Časově rodokmen končí v polovině 18. století. Nejtěžší prací tedy bylo podobizny najít a poté je získat ke zhotovení kopií. Toto úsilí trvalo několik let; nakonec bylo vytvořeno 62 měděných destiček o velikosti 13 x 19 cm s portréty a drobnými popisky – jménem vyobrazeného a daty narození, sňatku a úmrtí. V příloze Časopisu rodopisné společnosti jsou kromě Jiřího příspěvku otisknuty také stručné informace o zmíněných obrázcích: jméno vyobrazeného, jeho základní data a také místo, odkud originál podobizny pochází. To vše je uzavřeno stručnou historií rodu Sternbergů a Mensdoffů-Pouilly, sepsanou PhDr. Václavem Davídkem.²¹⁶

Konec války přinesl všeobecnou úlevu a také zhoršení protiněmeckých nálad, což je ve světle událostí uplynulých let pochopitelné. Panovala všeobecná shoda o nutnosti odsunu německého obyvatelstva z Československa, který byl oficiálně schválen na Postupimské konferenci v roce 1945. Bezprostředně po válce však vypukl živelný odsun, jehož forma a následky vyvolaly kritiku v západním světě. „*První týdny po válce, to byl čas radosti i smutku. Prezident Beneš se vrátil. Mohli jsme vzhlížet k Hradu, kde sídlila vláda. A k věžím katedrál, tolik spjaté s českými dějinami, s novou nadějí a důvěrou, přestože shlížely na město oplakávající své mrtvé. (...) Němci, kteří zde zůstali, se neměli na koho obrátit. Drobní obchodníci a živnostníci, kteří se u vědomí toho, že nikdy nikomu neublížili, spolehli na české přátele, byli nemilosrdně pronásledováni.*“ To jsou vzpomínky Cecilie Sternbergové, Jiřího častolovické příbuzné.²¹⁷ Zážitky nejstaršího syna Jiřího Douglase Zdeňka, který se v Praze účastnil i květnového povstání, jsou podobné. „*Nechyběl jsem snad*

²¹⁵ Jiří Douglas Sternberg, *Galerie hrabat ze Sternbergu*, Praha 1941, s. 18.

²¹⁶ Tamtéž, s. 27.

²¹⁷ Cecilia Sternbergová, *Cesta...*, s. 211.

nikde, kde se něco dělo, a jednou jsem i střílel. (...) Silně na mě ale zapůsobily všechny krutosti, které jsem nikdy předtím nezažil. (...) Možná jsem si předtím hodně věcí idealizoval a jen nerad jsem si připouštěl, že můj vlastní národ propadá tak kruté touze po pomstě.²¹⁸ „(...) na Karlově mostě promluvit německy byl rozsudek smrti. Lidi by vás umlátili nebo hodili rovnou do řeky.²¹⁹ Spolu s těmito událostmi se také znovu objevila otázka národnosti aristokracie žijící v Československu. Situace se změnila, karty se obrátily. Ty, co spolupracovali s Němci, postihl po válce podobný osud jako za války ty, kteří zůstali loajální Československu. „Aristokraté, kteří se sice nepřihlásili k české národnosti, ale Hitlera aktivně nepodporovali, byli uvězněni a v nejlepším případě směli opustit zemi jen s kufříkem v ruce, panství jim byla zabavena a mnohé z jejich krásných zámků pomstychtivá česká lůza vyrabovala nebo nesmyslně ničila.²²⁰

Situace se osobně dotýkala i Jiřího Douglase a jeho rodiny. On sám se sice na stranu Němců nepřidal, ale rodina jeho manželky se za války přihlásila k německé národnosti téměř celá, kromě Kunhutina otce Emanuela a sestry Viktorie.²²¹ Nejmladší bratr Heinrich byl dokonce povolán, nejprve sloužil jako Sanitätsunteroffizier v Praze, později byl odvelen na frontu a nakonec zajat Američany. Všichni obyvatelé chotělického zámku byli v červnu 1945 internováni v novobydžovském internačním táboře. Někteří zůstali jen krátce, jiní byli propuštěni až po roce. Majetek Mensdorffů-Pouilly byl v roce 1945 zkonfiskován na základě Benešových dekretů.²²² Kunhutiny rodiče se po propuštění přestěhovali na Český Šternberk a později se k nim přidala i její sestra Viktorie. Jejich jména společně se jmény jejich vnoučat, dětí Bedřicha Mensdorff-Pouilly, figurují i na poválečném seznamu Němců z Českého Šternberka, určených k odsunu.²²³ Nakonec však byli z odsunu vyloučeni. Kunhutini rodiče zemřeli oba již v roce 1948,²²⁴ Viktorie zemřela v roce 1960 na rakovinu plic. Všichni tři žili až do své smrti v Českém Šternberku, kde jsou také pochováni. Z roku 1953 se dochovala i Viktoriina nájemní smlouva²²⁵ – měla nárok na užívání pokoje a sousedící koupelny a její nájem činil 125 korun měsíčně.

²¹⁸ Vladimír Votýpka, *Příběhy české šlechty...*, s. 378.

²¹⁹ Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

²²⁰ Cecilia Sternbergová, *Cesta...*, s. 211.

²²¹ Štěpán Gilar, *Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice*, s. VI.

²²² *Tamtéž*, s. IV.

²²³ SOKA Benešov, AO Český Šternberk, Seznam Němců, i.č.25, kart.1.

²²⁴ Emanuel zemřel březnu, Anna v prosinci. Vladimír Pouzar, *Almanach*, s. 261-262.

²²⁵ Jiří D. Sternberg, *Galerie hrabat ze Sternbergu*, Praha 1941.

Již v roce 1945 se začalo jednat o likvidaci vnučené správy a navrácení majetků původním vlastníkům. 19. května byl vydán „Dekret prezidenta republiky o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů.“ V §1 odst. 1 se říká: *„Jakékoliv majetkové převody a jakákoliv majetkově-právní jednání, at' se týkají majetku movitého či nemovitého, veřejného či soukromého, jsou neplatná, pokud byla uzavřena po 29. září 1938 pod tlakem okupace nebo národní, rasové nebo politické persekuce.“*²²⁶ Na základě tohoto dokumentu byla likvidována vnučená správa v celé republice. Majitelé byli vyzváni aby byl sepsán majetek, na který byla za války uvalena vnučená správa. Tím získal svůj majetek zpět i Jiří Douglas. Znovu můžeme říci, že měl skutečně štěstí. Díky tomu, že měl být hrad určen pro některého ze zasloužilých říšských politiků či generálů, se na hradě téměř nic neztratilo a ani nebyl využit jako ubytovna či výcvikové středisko. Jiní na tom byli hůře. V některých objektech byly za války ubytování nejprve němečtí vojáci a po nich ještě vojska osvobozeneckých armád, a to se na objektech viditelně podepsalo. *„Když jsme se vrátili do Častolovic, seznali jsme, že Němci ani Rusové nic neukradli ani nezničili; zato zámek v Zásmukách, kde byli ubytováni němečtí vojáci a po nich ruské jednotky, byl nenapravitelně poškozen.“*²²⁷ Úřední předání panství Český Šternberk do rukou majitele proběhlo 15. a 16. listopadu 1945, fakticky však svůj majetek přebral Jiří Douglas již v květnu 1945.²²⁸ V průběhu dalších událostí se však ukázalo, že šlo pouze o „dočasné“ navrácení majetku. Po nástupu KSČ k moci se začalo jednat o revizi první pozemkové reformy a došlo k opětovým záborům a znárodňování majetku.

²²⁶ Sbírka zákonů a nařízení státu československého ze dne 23. května 1945, SOA Praha, VS Český Šternberk, Šternberský lesní úřad a správa, i.č.538, kart. 156a.

²²⁷ Cecilia Sternbergová, *Cesta...*, s. 18.

²²⁸ Dopis z 31. 10. 1945, SOA Praha, VS Český Šternberk, Šternberský lesní úřad a správa majetku 1914 – 1947, i. č. 538, kart. 156a.

7. Revize pozemkové reformy a státní správa (1945 – 1965)

„Dneska vám každý řekne, že bylo jasné, kam to směřuje, už tehdy. Ono je to tak, že člověk je vždy spíš nakloněn tomu, že přání je otcem myšlenky. Já se pamatuju, že jsme se bavili tak, že už jsme věděli – nejsilnější komunistická strana, národní fronta, zrušena živnostenská komora a agrární strana atd. – že tendence jde úplně doleva. Ale my jsme si vždycky říkali: teď skončila válka, totalita, krutá a tvrdá. Lidi tady, český národ nepude znova do něčeho takovýho hned, bezprostředně. To není myslitelný. Takhle se uvažovalo.“²²⁹

Bezprostřední události po skončení druhé světové války skutečně naznačovaly, že svět, a tedy i Československo, se postupně navrátí do normálních kolejí. *„Po válce, když nám byly vráceny statky zabavené za Němců, vrátili jsme se do Častolovic a tam jsme pak dva a půl roku pěstovali stejně hojné společenské styky jako za první republiky. Pořádali jsme hony a večírky pro dávné přátele a sousedy a nové přátele z řad západních diplomatů.“²³⁰* Na Českém Šternberku se také stále udržovaly společenské styky a ještě v roce 1947 se tu konala velká svatba jedné z dcer Jiřího Douglase. Šlo o Karolinu, jejímž mužem se stal Maxmilián Wratislaw z Mitrowicz. Samotný obřad se odehrál 25. září, ale již den předtím se začali sjíždět hosté. Většinou se ubytovali v hotelích v okolí a večer se na hradě pořádalo soiree v sále, kam hosty vpouštěli tři sluhové ve slavnostních livrejích se šternberským erbem na zlatých knoflících. Druhý den oddal snoubence arcibiskup v hradní kapli sv. Jiří. Po obřadu se pořádal velký oběd a hrad byl zpřístupněn i veřejnosti: *„(...) vypadalo to jako ve středověku. My jsme seděli u oběda, všichni v žaketech, kolem chodili lidi a koukali se.“²³¹*

Po likvidaci nucené správy se Jiří ujal svého majetku a dál jej spravoval. V roce 1946 se dokonce stal předsedou místního národního výboru v Českém Šternberku, ale dlouho v této funkci nezůstal. Brzy se znovu on i ostatní šlechtici stali národními nepřáteli a Jiří Douglas přišel nejen o funkci, ale znovu i o všechny majetek, jehož navrácení se už nikdy nedočkal.

Po událostech v únoru 1948 už se komunisté nemuseli ohlížet na své, již bývalé, partnery ve vládě a mohli dál pokračovat v provádění všech bodů svého programu doplněného o požadavky únorových dnů – vypracování nové ústavy, zákon

²²⁹ Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

²³⁰ Cecilia Sternbergová, *Cesta...*, s. 16.

²³¹ Doplnující rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 29. 9. 2006. Viz příloha č. 3.

o dalším znárodnění a pozemkové reformě. Revize první pozemkové reformy a plán nové pozemkové reformy byly podstatou tzv. hradeckého programu. V roce 1947 se stal tento program předmětem rozporů KSČ s ostatními stranami, ale po únoru 1948 už nic nestálo jeho realizaci v cestě. Zákon o revizi pozemkové reformy byl vydán již 11. července 1947. 7. ledna 1948 následovalo prováděcí nařízení tohoto zákona a 12. května 1948 byla vydána vyhláška o úplném znění zákona o revizi první pozemkové reformy.²³² Jiří Douglas přišel nejprve jen o část svého majetku. 19. června 1948 byl na lesním úřadě v Brtnici sepsán protokol o označení podniku, na který se ustanovuje národní správa, podle kterého vlastnil Jiří Douglas v té době 1791 ha lesního majetku a 265 ha zemědělského majetku.²³³ K lesnímu majetku tehdy patřily tři myslivny a osm hájenek a k tomu deputátní pozemky lesních zaměstnanců (zahrnuto ve výše uvedené výměře), parní pila, vodní dílo, bývalý mlýn v Poříčce, tři dělnické domky v Českém Šternberku a také elektrárna v Ratajích nad Sázavou. Elektrárna však byla 10. listopadu 1947 následkem znárodnění rozvodní sítě vyřazena z provozu. K zemědělskému majetku patřil dvůr, lihovar a mlýn ve Šternově, dvůr v Čejkovicích, zelinářská zahrada v Českém Šternberku (poškozená náletem v srpnu 1944²³⁴ a později znovu vybudovaná), penzion v Čejkovicích a Parkhotel v Českém Šternberku. A samozřejmě byl v majetku Jiřího Douglase také hrad Český Šternberk. O několik měsíců později, 6. září 1948, byl v kanceláři velkostatku Radnice sepsán zápis o převzetí majetku. Výpovědní lhůta byla do 30. září 1948. Jiřímu Douglasovi nakonec zůstal hrad s okolím ve výměře 20 ha půdy a výměra půdy nepřesahující 50 ha, kterou si Jiří Douglas vyžádal z výměry hospodářského dvora Čejkovice. Převzat byl tedy veškerý majetek lesní, rybníční a zemědělský (s výjimkou již zmíněné výměry). Společně s tím byl převzat i veškerý živý i mrtvý inventář, sloužící k hospodaření. Jmenovitě je pak uvedeno, že se přejímá osobní automobil značky Popular, psací stroj značky Corona, počítačový stroj značky Facit a jeden pár koní.²³⁵ Převzetí majetku bylo ohlášeno dopisem ministerstva zemědělství z 28. srpna 1948, kterým sděluje rozhodnutí o záboru a jeho rozsahu a také jeho nezvratitelnost: „*Rozhodnutí toto jest konečné a není proti*

²³² Sbírka zákonů a nařízení republiky československé ze dne 5. června 1948, SOA Praha, VS Český Šternberk, Revize pozemkové reformy 1948, i. č. 540, kart. 156.

²³³ Tamtéž, Protokol ze dne 19. června 1948.

²³⁴ Dopis z 21. srpna 1944, SOA Zámorsk, RA Mensdorff-Pouilly, dopisy Kunhuty Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly Anně Mensdorff-Pouilly, roz. Westphalen zu Fürstenberg, i.č.326, kart. 19.

²³⁵ Zápis ze dne 6. září 1948, SOA Praha, VS Český Šternberk, Revize pozemkové reformy 1948, i. č. 540, kart. 156

*němu oprávněného prostředku.*²³⁶ Poslední majetek předal Jiří Douglas v únoru 1959. V zápisu ze schůze MNV v Českém Šternberku z 20. února 1959 se v bodě 13) Různé uvádí, že členové MNV byli informováni, že Jiří Sternberg předává zbývající objekty, tj. dva domky a zotavovnu Červánky, státu.²³⁷

Podobný osud potkal i mnoho dalších. Někteří přišli o svůj majetek najednou, někteří, jako Jiří Douglas, postupně. Na nic nebyly brány ohledy, ani na loajalitu a věrnost, kterou česká šlechta prokázala během druhé světové války. *„I když se komunisté skutečně chopí vlády, přece nám snad dovolí nějak žít, třeba za velmi omezených hmotných podmínek. Jistě se najde zvláštní řešení pro těch dvanáct rodin, jejichž představitelé riskovali majetek, ba i životy, když na začátku války vyjádřili věrnost prezidentu Benešovi, odsoudili Němce a projevíli ochotu bojovat za vlast.*²³⁸ To jsou z dnešního pohledu snad až naivní slova Cecilie Sternbergové. Stejně jako v minulosti se šlechta a její majetek stali trnem v oku zákonodárců a ti, kteří nepřišli o majetek revizí první pozemkové reformy, o něj přišli díky znárodnovacím zákonům, které byly schváleny v roce 1948. A proč právě znovu aristokracie? Slovy Karla Strachvice: *„To je přece pochopitelné, bylo to především z obavy, že aristokracie nebude vystupovat jako skupina loajálních občanů, ale jako kontra skupina, která by režimu mohla vpadnout do zad, i když si myslím, že něco takového neměl nikdo v úmyslu. Podvědomě v ní cítili i duchovní a morální nadřazenost..., určitou převahu..., proto ta obrovská nenávisť. Ekonomické důvody byly určitě druhořadé, vždyť majetky šlechty v roce 1948 zdaleka nebyly tak velké jako kdysi, už tu nešlo o bohatství, ale o odstranění případného potenciálního nepřítele. (...) Rozdávání z majetku bohatých ovšem úspěšně využívá každý totalitní režim. Nic to nestojí a je to populární.*²³⁹

Další osudy české aristokracie opravdu nebyly veselé. Díky znárodnovacím zákonům přišli nakonec všichni i o to málo, co jim po revizi první pozemkové reformy zůstalo. Na Českém Šternberku se dochoval dokument, který mapuje převzetí zbylého majetku. Jde o zápis z 11. listopadu 1949.²⁴⁰ Zbylé pozemky převzalo ministerstvo zemědělství, hrad s okolím byl předán národní kulturní komisi. Zajímavý

²³⁶ Dopis z 28. srpna 1948, SOA Praha, VS Český Šternberk, Revize pozemkové reformy 1948, i.č. 540, kart. 156.

²³⁷ Zápis MNV Český Šternberk z 20. února 1959, SOKA Benešov, Místní národní výbor Český Šternberk.

²³⁸ Cecilia Sternbergová, *Cesta...*, s. 21.

²³⁹ Vladimír Votýpka, *Příběhy české šlechty...*, s. 343-4.

²⁴⁰ Zápis z 11. září 1949, Soukromý archiv Z. Sternberga.

je bod V. tohoto dokumentu. Píše se v něm o žádosti dosavadního majitele, tedy Jiřího Douglase, pracovat na hradě ve funkci kastelána. Tato záležitost byla projednávána již 4. listopadu 1949 na schůzi Místního národního výboru a byla jím doporučena. Žádost doporučil také akční výbor národní fronty v Českém Šternberku a okresní národní výbor ve Vlašimi (usnesení z 10. listopadu 1949) a nakonec ji doporučil i zástupce místní organizace KSČ v Českém Šternberku. Pražským zástupcům KSČ se prý tato situace příliš nelíbila, ale nakonec podlehli. „*Strhla se ostrá debata, soudruzi z Prahy tvrdili, že to nejde, poněvadž by to nebylo legitimní, ale soudruh Frk²⁴¹ se nedal: Pořád říkáte vůle lidu, vůle lidu, ta je v socialismu nejdůležitější. Lid jsme my a my si to přeješ. Takže je to úplně legitimní.*“²⁴² Jiří Douglas se tak stal během jediného dne z majitele státním správcem ve vlastním domě. Znovu můžeme říci, že měl štěstí. Mohl zůstat a měl zajištěné zaměstnání. Mnozí jiní byli nuceni své domovy opustit, někteří byli zatčeni a řada z nich emigrovala. Dnes se příklad Jiřího Douglase uvádí jako rarita, „z domácího pána zaměstnancem,“ dodnes se na Českém Šternberku ukazuje jeho fotografie „v pracovním nasazení“. Nebyl ale jediný, koho potkal podobný osud. Po zestátnění zámku v Křimicích se stal na několik let jeho správcem Jaroslav Claude Lobkowicz. Byl dokonce členem Národní kulturní komise, a proto musel být účasten dražby vlastního majetku. Přihlížel jí i jeho otec Jaroslav Lobkowicz, který stál opodál a pozoroval, jak se jejich osobní majetek rozprodává za směšné částky. V té době mu bylo 74 let.²⁴³

7.1. Emigrace

Události těchto let vyvolaly také řadu emigrací i z řad aristokracie. Ze známých a příbuzných Jiřího Douglase to byla např. rodina jeho častolovických příbuzných,²⁴⁴ nebo např. Jindřich Kolowrat-Krakowský, či většina rodiny Bubnů z Litic. Emigrovaly také tři z dětí Jiřího Douglase. Pro něj určitě nebylo snadné se s nimi rozloučit, ale podle slov jeho syna Zdenka se zpočátku dokonce uvažovalo i o tom, že by za nimi později odjeli i další. Jiří Douglas o tom ale asi příliš neuvažoval. „*Můj otec nechtěl*

²⁴¹ Předseda místní organizace KSČ.

²⁴² Valdimír Votýpka, *Příběhy české šlechty...*, s. 382.

²⁴³ Vladimír Votýpka, *Návraty české šlechty*, Praha – Litomyšl 2002, s. 46 – 47.

²⁴⁴ Leopold Sternberg s manželkou Cecilií a dcerou Dianou. Přes Francii se dostali do Spojených států a nakonec se usadili na Jamajce.

*odtud nikdy odejít.*²⁴⁵ Nebyl sám, ačkoli mnoho jeho přátel a známých odešlo, mnoho jich také zůstalo. Snad měli podobné důvody jako Jiří. Jednoduše řečeno: byli tu doma. Na otázku V. Votýpky, autora několika knih o současné české aristokracii, proč zůstali v Čechách a neemigrovali, odpovídají mnozí podobně: „(...) *člověk tady vyrostl, jsem tu doma,*“²⁴⁶ odpověděl Zikmund Schlik a podobně i Arnošt Schwarzenberg: „(...) *já tu žiju příliš dlouho, zvyknul jsem si tady: A musím pečovat o rodinnou hrobku na Orlíku.*“²⁴⁷

V roce 1948 emigrovali dva mladší synové Jiřího Douglase, Emanuel (*1927) a Filip (*1929), jimž zprostředkoval cestu jejich starší bratr Zdeněk. Po nich pak emigrovala ještě nejstarší dcera Jiřího Douglase Anna (*1922). Její odchod byl asi o něco dobrodružnější než odchod jejích bratrů – přeplavila se přes Dunaj z Bratislavy do Rakouska.²⁴⁸ Podobným způsobem jako ona odešli do Rakouska i jiní. Například společně s Bedřichem Mensdorffem-Pouilly tuto cestu podstoupila Henriette Mladotová, která pospala své zážitky v jedné z Votýpkových knih. „*V noci nás s Mensdorffem odvezli dva studenti kousek za Bratislavu, kde na nás čekali na břehu Dunaje s pramicí jiní dva. (...) Zvolna se začalo rozednívat a předměty kolem nás dostávaly mlhavé obrysy. Vezli nás přes klidné rameno Dunaje za Karlovou Vsí...Zkrátka jsme přistáli na ostrově uprostřed řeky. (...) Na druhém konci ostrova na nás čekal mladý muž s kanoí, do níž se vešel jen jeden z nás (...).*“ Volba padla na Bedřicha Mensdorff-Pouilly, Henrietta Mladotová musela čekat, nakonec i ji převezl kanoista na druhý břeh a ocitla se v Rakousku.²⁴⁹

Přechodem přes hranice však útrapy uprchlíků většinou nekončily. Pokud se nesetkali hned se svými známými, čekal je většinou pobyt ve vězení nebo uprchlickém táboře a teprve odtud mohli putovat dál. Anna Sternebergová se uchýlila ke svým známým a studovala dál ve Švýcarsku hotelovou školu, oba její bratři se usadili v Tyrolsku. Jak již bylo řečeno, možná by se za nimi vydala i další část rodiny, ale k jejich emigraci nakonec nikdy nedošlo. Karolina byla provdaná a kromě Zdenka šlo v podstatě ještě o děti. Museli by odcestovat s rodiči, ale ti chtěli zůstat v Československu. Možnost odejít ze země měl ještě Zdeněk. Sám byl zapleten do ilegálních odchodů nejen svých příbuzných, ale i mnohých dalších, a to byl důvod proč o emigraci vůbec uvažoval. Byl včas varován, že mu hrozí nebezpečí zatčení a

²⁴⁵ Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

²⁴⁶ Vladimír Votýpka, *Příběhy české šlechty...*, s. 139.

²⁴⁷ *Tamtéž*, s. 113.

²⁴⁸ Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

²⁴⁹ Vladimír Votýpka, *Návraty české šlechty...*, s. 26 – 7.

nemalého postihu. „(...) byl jsem varován jedním důstojníkem, který mi řekl ‚Radši dneska než zítra. Zmizte vodsad‘, protože za to, co už teď vědí, byste dostal doživotí. Přejtejším‘ Tak jsem chtěl utéct.“ Při nočním loučení s rodiči však rozhodnutí změnil. Reakce rodičů, zejména otce, se kterým měl velmi úzký vztah, ho přiměla zůstat. Nakonec se dobrovolně přihlásil vojenské službě a několik dalších let pak zůstal u jednotek PTP.²⁵⁰

7.2. Státním správcem

Kontakty s těmi, co odešli, nebyly téměř žádné. Občas se podařilo předat nějakou zprávu přes známé a diplomaty, ale bylo to velice řídké a také nebezpečné. Panoval proto oboustranný strach – těch, co byli za hranicemi, o ty, kteří zůstali, a naopak. Život na Českém Šternberku tehdy opravdu nebyl jednoduchý. Finančně na tom rodina nebyla nejlépe (Jiřího měsíční příjem činil 920 korun měsíčně), ale alespoň měl Jiří Douglas zajištěné zaměstnání a byt. K dispozici měl 7 místností a spolu s tím nárok na odběr určitého množství elektrického proudu, uhlí a dříví na podpal.²⁵¹ Spolu s jeho rodinou žila na hradě také sestra jeho ženy, Viktorie, která měla nárok na užívání jednoho pokoje a sousedící koupelny a dalším obyvatelem šternberského hradu byl P. Václav Vrátný, katecheta ve výslužbě. Měl nárok na doživotní užívání jednoho pokoje, kuchyně, předsíně a užívání půdy a dřevníku. Jeho pobývání bylo provždy bezplatné, tak, jak mu to bylo přislíbeno 3. října 1946 (pravděpodobně smlouvou) Jiřím Douglasem.²⁵²

Jako průvodce se Jiří Douglas zapsal do paměti snad všech svých návštěvníků, ale už málokdo vnímal, že bývalý hradní pán chodí v botách někdy naboso – aby jeho žena nemusela látat ponožky, když nebylo na nové.²⁵³ Lidé je také často vídali paběrkovat na jejich bývalých polích, kde sbírali, co zbylo po sklizni.²⁵⁴ Paní Kunhutu dokonce honil na jednom takovém „lupu“ nějaký sadař, ale když ji poznal, ucouvl a nechal ji jít.²⁵⁵ Stejně jako v nejtěžších dobách za druhé světové války se jim lidé z okolí snažili pomoci. Pokud ne hmotně, pak alespoň tím, že jim nijak neztrpčovali život. „*Propad do sociálního suterénu pokládal* [Jiří Douglas] za

²⁵⁰ Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

²⁵¹ Vyšetřovací spis, SOkA Benešov, Místní národní výbor Český Šternberk.

²⁵² Nájemní smlouva ze dne 23. dubna 1952, Soukromý archiv Z. Sternberga

²⁵³ Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

²⁵⁴ Vladimír Votýpka, *Příběhy české šlechty...*, s. 385.

²⁵⁵ Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

*životní úděl, nic nedůstojného nebo zlého v něm neviděl.*²⁵⁶ Ani jeho postavení, coby správce a průvodce, nebylo vždy zcela bez problémů. V 50. letech napsal nějaký vedoucí úředník z ROH, který pracoval v bývalém hotelu v Čejkovicích, výzvu, aby byl Jiří Douglas z Českého Šternberka odstraněn. Dokonce nechal tuto výzvu podepsat i všechny místní dělníky a odeslal ji na vyšší místa. Proti tomu se však opět postavili zástupci místní organizace KSČ a Jiří Douglas zůstal na svém místě. Přesto to nebyla příjemná situace a po několika týdnech byla jeho existence na hradě velmi nejistá.²⁵⁷

Opravdové ponižení však přišlo až se soudním procesem, který proběhl v roce 1958. Byl obžalován z toho, že v prostorách hradu úmyslně uchovává cenné věci s úmyslem zpeněžit je, a tím tedy okrást stát. To pro něj muselo být velice ponižující. Ze svého majetku si nic neodnesl ani za druhé světové války, když byl jeho majetek pod vnucenou německou správou, ani se nepokoušel narušit zapečetěné prostory, i když na hradě se svou rodinou dál žil. Stejně tak tomu bylo i po znárodnění. Sám asistoval při inventarizaci a zabránil rozkrádání majetku.²⁵⁸ *„Mohli jsme cokoliv cenného, co bylo v zámeckých depozitářích, odvézt nebo přemístit jinam a nikdo by se o tom nedozvěděl, ale naivně jsme se domnívali, že pokud všechny věci budou mít svá inventární čísla, zůstanou tam, kde jsou a kde byly vždycky, takže jsme se pro sebe nevzali skutečně nic – tatínek dokonce ani svou starou stříbrnou tabatěrku.*²⁵⁹

Úředně byl obviněn z pletich proti zestátnění a spekulaci podle §§ 130 a 134a odst.1 tr. zák.²⁶⁰ Celá záležitost byla v podstatě nesmyslná. Při protipožární prohlídce v roce 1957 byly nalezeny ukryté stříbrné předměty a díky tomu vzniklo podezření, že se v prostoru hradu nalézají i další podobné věci. 18. května 1957 byla tedy provedena domovní prohlídka a následovalo vyšetřování a obvinění Jiřího Douglase, jeho sestry Terezie a jejího muže Františka Mensdorff-Pouilly. Vyšetřování bylo zahájeno v srpnu 1958. Úřední obvinění znělo: *„V přesně nezjištěné době v roce 1952 – 1953 dala [Terezie] uschovati svému bratru Jiřímu Sternbergovi, bývalému majiteli hradu Český Šternberk, zlaté a stříbrné skvosty značné hodnoty aniž by je předložila k soupisu národní kulturní komisi, která po jejich nalezení je převzala jako kulturní hodnoty. Tímto jednáním chtěla Mensdorff-Pouilly znemožnit jejich převzetí*

²⁵⁶ Vladimír Votýpka, *Příběhy české šlechty...*, s. 384.

²⁵⁷ Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

²⁵⁸ *Český Šternberk je v dobrých rukou*, Metro, 3.6. 2003, s. 8.

²⁵⁹ Vladimír Votýpka, *Příběhy české šlechty...*, s. 382 – 3.

²⁶⁰ Vyšetřovací spis, SOKA Benešov, Místní národní výbor Český Šternberk.

státem.“ Obvinění jejího bratra i manžela bylo až na několik drobností stejné. Všichni tři podali proti tomuto obvinění stížnost, ale stížnosti Terezie a Jiřího byly zamítnuty. Stíhání proti Františkovi bylo zastaveno 8. ledna 1959 – z toho důvodu, že veškeré „zcizené“ cennosti byly majetkem jeho ženy. Jiří Douglas a Terezie se hájili tím, že cennosti, které dala Terezie Jiřímu do úschovy, byly předměty její osobní potřeby, které dostala od příbuzných a ukryla je již v letech 1942 – 1943 před Němci. Navíc sama předměty neužívala a protože byla bezdětná, byly určené Jiřího potomkům. Část předmětů byla ukryta na půdě hradu, část byla uložena v zavařovací sklenici a zakopána na jižní straně hradního prostoru. S tím Jiřímu pomáhali jeho synové Jan Bosco a Kašpar. To, že cennosti při inventarizaci Jiří Douglas nepřihlásil, nebyl podle jeho vlastních slov úmysl, ale jednoduše na ně zapomněl. *„Bylo to v době, kdy mi byl vzat domov a již předtím jsem přišel téměř o všechnen majetek, takže jsem při sepisování inventáře duševním rozladěním opomněl tuto věc oznámit.“*

Součástí soudního spisu byly kromě zápisů z výslechů obviněných, také výslechy vyšetřovatele Josefa Spilky, který nepochyboval o tom, že se Sternbergové chtěli obohatit na úkor státu, a kromě toho také vyjádření lékařů a představitelů obce Postupice. Vyjádření městského národního výboru v Postupicích bylo pozitivní – rodina Mensdorff-Pouilly měla v obci dobrou pověst a nebyly proti nim žádné stížnosti ani po stránce politické ani po stránce pracovní. Terezie pracovala pro místní JZD, její muž jako lesní dělník. Druhý zmíněný dokument se týkal Jiřího Douglase. Trpěl v té době progredientní arteriosklerózou a byl v péči IV. interní kliniky v Praze.

Obhájcem obviněných byl JUDr. Miloš Otáhal, ale pravděpodobně žádná obhajoba by nemohla soud přesvědčit, že se ani Jiří Douglas, ani Terezie nechtěli nijak obohacovat na úkor státu. *„Neobstojí také námitka, že ukryté věci nemínil nikdy zcizit. Je jisté, že věci ukryl pro budoucí hmotné zajištění sebe a své rodiny, což by sotva realizoval jiným způsobem než prodejem, výměnou či jinou formou zcizení těchto cenných věcí (...) Spekulační pohnutka je v jednání obžalovaných prokázána způsobem, jakým předmět ukrývali, třídním postavením obžalovaných, kteří se nedovedli vyrovnat s převratnými změnami, ke kterým došlo po roce 1948 v hospodářské struktuře našeho státu.“* 3. března 1959 padl rozsudek, odsouzení bylo jednomyslné. Jiří Douglas Sternberg byl odsouzen za trestný čin pletich proti zestátnění podle § 130 tr.z. a trestného činu spekulace podle § 134a/1 tr.z. Terezie Mensdorff-Pouilly byla odsouzena jen za trestný čin spekulace podle § 134a/1 tr.z. Oba tresty byly podmíněné – Jiří Douglas dostal trest tříletý, Terezie dvouletý.

V roce 1960 byli na základě prezidentské amnestie omilostněni. Tím ale příběh tohoto soudního sporu neskončil. V roce 1991 byla podána proti rozsudku stížnost. Podal ji syn Jiřího Douglase Zdeněk Sternberg. 17. října 1991 byl vydán rozsudek, který zprostil obviněné viny, oba dva již posmrtně – Jiří Douglas zemřel v roce 1965, Terezie v roce 1985. „(...) rozsudkem bývalého lidového soudu ve Vlašimi ze dne 3. 3. 1959 sp. zn. T1/59 byl porušen zákon v ustanovení par. 134a odst. 1 tr.zák. 86/1950 Sb. ve znění zák. č. 63/1956 SB. v neprospěch obviněných zemřelých Jiřího Sternberga a Terezie Mensdorff-Pouilly.“²⁶¹

Život na Českém Šternberku skutečně nebyl jednoduchý, ale jak již bylo řečeno – Jiří Douglas nepokládal svůj osud za nic zlého. I v této době se věnoval svým zálibám. Každý den prý chodil na procházky, rád se bavil i s lidmi, sedával pod sochou svatého Prokopa a povídal si s kolemjdoucími. „S pejskem kokršpanělem došel až k brtnickému rybníku (...) a sedl si na kamennou podestu sochy svatého Prokopa pod klenbou stromů. (...) Chvilí poseděl, pozoroval srnky u napajedla nebo si povídal s místními lidmi, kteří šli kolem, ale nejraději tam chodíval naproti svému vnukovi, když měl přijet autobusem z Prahy.“²⁶² Tím vnukem byl syn Zdenka Sternberga Filip. Za svými prarodiči dojížděl z Prahy každý týden. I když to někdy bylo složité a skutečně nebylo ani na jízdenku.²⁶³ Na konci 50. let se Jiří Douglas také znovu „vrátil“ ke své sbírce rytin. V letech 1958 – 59 vznikl dvoudílný katalog „Třicetiletá válka v soudobých obrazech.“ Jde o velice podrobné dílo s podrobným popisem všech rytin a samozřejmě nezanevřel ani na četbu. „...četl, strašně moc četl. To je přímo můj dojem, když zavřu oči,“²⁶⁴ vzpomíná Zdeněk Sternberg.

V roce 1965 si Jiří Douglas zažádal o výjezdní doložku do Rakouska a Německa a kupodivu ji on i jeho žena dostali. Konečně se tak po letech odloučení mohli setkat se svými dětmi, které emigrovaly v roce 1948. Během pobytu v Tyrolsku Jiří Douglas zemřel na srdeční slabost a byl pochován na místním hřbitově v Brunecku. Jeho žena se po návratu do Československa odstěhovala ke své dceři Karolině do Dírné; svého manžela přežila o více než 20 let.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Vladimír Votýpka, *Návraty české šlechty...*, s. 105.

²⁶³ Rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 15. 9. 2006. Viz příloha č. 2.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 90.

8. Současnost

Rok 1989 přinesl další rozsáhlé politické zvraty. Změna politického režimu přinesla i změnu právního řádu. Federální shromáždění přijalo v následujících letech přes 400 nových zákonů, mezi nimi i tři zákony restituční a jednu novelu důležitou ve vztahu právě k těmto třem zákonům.²⁶⁵ Tyto zákony umožnily navrácení zestátněného majetku bývalým vlastníkům nebo jejich potomkům. Protože se o největší majetky přihlásili potomci aristokracie, stali se terčem kritiky tisku. Někteří z aristokratů „sebrali odvahu“ a přijeli se podívat do Československa ještě před listopadovými událostmi. Řada z nich se později vrátila natrvalo a někteří stále „sedí na dvou židlích“ a cestují mezi Českem a cizinou. Řada z nich odcházela před léty z Československa v dětském věku a mohlo by se zdát, že již nemají k původním rodovým sídlům tak osobní vztah, aby byli schopni vzdát se své „nové“ existence v cizině a vrátit se k majetku, který je mnohdy v katastrofálním stavu. Podle výpovědí, které publikoval ve svých knihách V. Votýpka, je tomu naopak. Navrácení velkých majetků ani není důvodem k obohacení. Restituce tak velkých majetků a památkových objektů je mnohdy spíše těžkým břemenem, kvůli kterému se ne jeden z aristokratů musel zadlužit. Možnost navrácení majetku a jeho přijetí pokládají spíše za povinnost. Povinnost postarat se o majetek, který jim byl svěřen, a povinnost předat ho dalším generacím. *„Restituce se pro mne, stejně jako pro většinu potomků české šlechty, staly záležitostí tradice, rodové zodpovědnosti či chcete-li posloupnosti. V první řadě je důležité majetek zachránit, uchovat a předat další generaci.“*²⁶⁶

V roce 1992 se do Českého Šternberka vrátili jeho původní majitelé – Sternbergové. Jiří Douglas ani jeho žena se již navrácení majetku nedočkali, panství se však ujal jejich nejstarší syn Zdeněk. Ten se také společně se svým švagrem Jaromír Hrubým z Gelenj angažoval v prosazování novely zákona o půdě, tedy restitučního zákona.²⁶⁷ Tato novela výrazně pozměnila zákon o půdě. Měla umožnit lepší řešení sporných případů a zahrnovala i vypuštění 3. odstavce §6, který omezoval restituce na 150 ha zemědělské půdy, případně 250 ha veškeré půdy.²⁶⁸

²⁶⁵ Vladimír Votýpka, *Návraty české šlechty...*, s.7.

²⁶⁶ *Tamtéž*, s. 103.

²⁶⁷ *Tamtéž*, s. 98.

²⁶⁸ *Tamtéž*, s. 11.

Navrácením majetku v plném rozsahu bylo umožněno, aby se šlechta mohla postarat i o navrácené památkové objekty.

Stejně jako řada jiných rodin řešili zpočátku i Sternbergové několik problémů: zda vůbec majetek restituovat a pokud ano, kdo ze sourozenců by se ho měl ujmout. Sourozenců v té době bylo (a stále je) devět a o rozdělení majetku snad nestál žádný z nich. Po rodinné poradě se rozhodlo, že restituce bude vyřizovat Jan Bosco. Již po týdnu byl ale ze všeho tak zoufalý, že se vyřizování nakonec ujal Zdeněk. Restituce proběhly v podstatě bez problémů a Zdeněk se svou ženou se mohl nastěhovat do hradu. I v uplynulých letech byl hrad přístupný veřejnosti, památkový ústav provedl i některé opravy, např. opravu střechy, a tak nemusel čelit tak velkým problémům jako jiní, kterým se jejich majetek vrátil v dezolátním stavu.

Kromě restitucí vyřídil Zdeněk Sternberg hned po návratu do Čech ještě jednu věc: V roce 1991 podal k soudu žádost o zproštění viny svého otce. I to se mu podařilo, rozsudek proti Jiřímu Douglasovi i jeho sestře Terezii byl prohlášen za neplatný.

Později bylo Sternbergům navráceno také Jemniště. Jeho správy se ujal syn Jana Bosca Jiří. Oba svědomitě spravují jim svěřený majetek; na svých sídlech si uchovávají svůj soukromý prostor, ale jinak jsou oba objekty zpřístupněny veřejnosti. Český Šternberk je dokonce otevřen celoročně, jeho chodbami projdou ročně desetitisíce návštěvníků. Hrad si tím vydělává na údržbu a postupně se nechávají restaurovat i jednotlivé exponáty. Například v roce 2001 byl znovu restaurován barokní oltář – ten oltář, který kdysi objevila Kunhuta s Jiřím krátce poté, co se nastěhovali jako novomanželé do Českého Šternberka. Zdeněk Sternberg nechal oltář restaurovat a při slavnostní mši v létě roku 2002, sloužené strahovským opatem Pojezdným, byla kaple znovu uvedena do provozu. Se stejným zájmem pečuje i o další majetek – lesy, statky, zámek Březina, kde je dnes učiliště a internát. Zdeněk Sternberg ho pronajímá za symbolickou 1 korunu.²⁶⁹

Své rodiče také často navštěvuje Zdeněkův syn Filip. Se svou rodinou zůstal žít ve Vídni, kde se usadili po emigraci v roce 1968, a kde žije a pracuje jako právník dodnes. Nabízí se otázka, zda on, který dodnes žije v cizině, bude stejně jako jeho otec pečovat o rodinný majetek. Stejná otázka vyvstává i u řady jiných šlechticů. Zdeněk Sternberg nepochybuje, že se jeho syn jednou vrátí zpátky. „Zavře svou

²⁶⁹ *Tamtéž*, s. 103.

*advokátní kancelář ve Vídni a přestěhuje se do Čech. Jinou možnost prý nemá(...)*²⁷⁰
A podobně mluví i ostatní. Slovy Jana Podstatzky-Lichtensteina: „*Některým potomkům se zpátky třeba ani moc nechce, mají svou práci ve světě, ale když to bude nutné, přijdou a hodně rychle. Jak to jednou naše děti udělají, bude záležet na nich, ale myslím, že zámek zůstane domovem naší rodiny, že aspoň na stáří se všichni vrátí.*“²⁷¹

²⁷⁰ Boris Dočekal, *Osudy...*, s. 78.

²⁷¹ *Tamtéž*, s. 84.

9. Závěr

Smyslem této práce bylo představit Jiřího Douglase Sternebrga na pozadí událostí doby, ve které žil, a zároveň na jeho příkladě ukázat, jak se postupně proměňoval přístup ke šlechtě jako společenské vrstvě ve stejném období. Jiří Douglas se narodil do doby, ve které šlechta tvořila elitní vrstvu, jež měla vliv na politické i kulturní dění ve společnosti. Ještě ve 20. století tvořila šlechta uzavřenou vrstvu s vlastními pravidly a tradicemi, do které se jen těžko mohl dostat někdo jiný. Navenek jednotná společnost však byla uvnitř přísně hierarchizovaná. Základním vodítkem pro rozvrstvení nebyl ani majetek, či postavení, ale bezchybný původ. Pokud měl daný jedinec dostatečné množství předků, narozených ve šlechtickém stavu, byla k němu společnost v ostatních záležitostech shovívavější. Jen ti nejurozenější měli možnost získat nejvyšší postavení u císařského dvora a jen oni měli také bezprostřední vliv i na samotného císaře.

Vznik první republiky znamenal zásadní zlom v tomto tradičním rozvrstvení společnosti. Aristokracie byla úmyslně postupně vytlačována ze svých tradičních pozic, byla likvidována jako politická a společenská vrstva. Prvním pokusem, jak šlechtu ze života společnosti vytlačit, byl zákon o zrušení šlechtických titulů, řádů a výsad, ale teprve pozemková reforma znamenala zásadní zlom. Tím, že československá republika zaútočila na pozemkový majetek šlechty, zaútočila i na její tradiční životní styl. Pozemkový majetek tvořil základ její výlučnosti a způsobu života. Umožňoval nejen hmotné zajištění, ale vytvářel i podmínky pro pěstování tradičních zábav a společenských kontaktů. Odvíjelo se od něj i tradiční rozvržení roku: zimní měsíce se trávily ve městech, především v Praze a ve Vídni, kde probíhala společenská sezóna a šlechta tu plnila i své povinnosti vůči dvoru, a na letní měsíce se šlechta stěhovala na svá venkovská síla. Jednak tu byli zaměstnáni správou majetku, jednak se tu mohli věnovat tradičním zábavám, jako byl např. lov či jízda na koni apod. Podzimní hony byly důležitým mezníkem v roce, vytvářely prostor nejen pro společenská setkávání, ale i pro politická a hospodářská jednání.

Tyto tradiční zábavy plnily do určité míry i funkci sňatkového trhu. Ačkoli ve 20. století byl výběr partnera již svobodnější, přesto se stále dodržovaly určité tradice a především zásada rovnorodosti. Ani v této době nebyly obvyklé sňatky nerovnorodých partnerů. Pokud tak někdo učinil, ať už byl pohnutkou hluboký cit (jako např. v případě arcivévodě Františka Ferdinanda D'Este) nebo ekonomická

otázka (jako u Georga Hoyose), byl většinou automaticky vyřazen ze společnosti. To se týká především nejvyšší vrstvy šlechtické společnosti. Nižší vrstvy byly v mnoha ohledech otevřenější, vůči nerovnorodým sňatkům i nově nobilitovaným příslušníkům, jejichž počet zásadně narůstal během 19. století. Pomineme-li ekonomické otázky (dědictví fideikomisu apod.), nerovnorodé sňatky znamenaly pro nejvyšší vrstvy šlechtické společnosti určité ponížení vlastního postavení. Dokonalý původ byl symbolem jejich výlučnosti a garancí jejich cti.

Události první poloviny 20. století otevřely ještě jednu důležitou otázku – otázku národnosti šlechty žijící v českých zemích, resp. v Československu. Můžeme říci, že co se týká národnosti, tvořila šlechta v období Rakousko-uherské monarchie jednotný celek, byla internacionální společností. Pokud se jednalo o národnostní otázku, byla chápána spíše ve smyslu zemského patriotismu. Otázka národnosti se řešila podle toho, ve které ze zemí monarchie se nacházel pozemkový majetek daného šlechtice. Národnostní spory provázely Rakousko-uherskou monarchii po celé 19. století, šlechta se však do těchto sporů příliš nezapojovala. Po vzniku nové republiky byla odmítána jako nechtěný pozůstatek monarchie a byla považována především za německou, za cizí prvek, který vypudil a nahradil původně českou šlechtu po bitvě na Bílé Hoře. V průběhu dalších let se šlechta sama začala polarizovat. Zcela patrné to bylo již při vytváření organizací, které měly sloužit na obranu a podporu velkých vlastníků půdy proti pozemkové reformě. Organizace vznikly dvě: Svaz československých velkostatkářů a Verband der deutschen Grossgrundbesitzers. Německy orientovaná aristokracie se cítila být postižena pozemkovou reformou více a začala spojovat své požadavky s požadavky sudetských Němců a začala stále více sympatizovat s nacionalistickými a fašistickými stranami. Sympatie některých z nich se později proměnila i ve spolupráci s nacisty a Hitlerem. Naproti tomu česky orientovaná šlechta se snažila československou republiku v krizových dnech podpořit a svými prohlášeními v letech 1938 a 1939 vyjádřit loajalitu. V té době se také začal poněkud měnit přístup společnosti ke šlechtě. Znovu se začalo uvažovat o jejím využití především v diplomacii a také o obnovení užívání šlechtických titulů, k čemuž skutečně došlo. O šlechtě se znovu začalo uvažovat jako o možném partnerovi, protišlechtická kampaň, která se strhla v prvních letech po založení nové republiky, byla považována za omyl.

Za své sympatie k českému národu zaplatila pročeská šlechta během druhé světové války většinou nejméně zabráním majetků, v horším případě následovalo i

věznění a perzekuce. Po válce se ovšem situace změnila a trestána byla naopak šlechta proněmecká. Následovalo zabírání majetku, odsun Němců apod. Zlepšení situace však trvalo jen několik málo let. Po roce 1948 i pročeská šlechta znovu přišla o své majetky. Rok 1948 bývá označován jako konec šlechty v českých zemích. V době první pozemkové reformy ve 20. letech 20. století byla šlechtě ponechána alespoň část majetku, která jí umožňovala dál udržovat tradiční způsob života. Po roce 1948, revizi první pozemkové revizi a další pozemkové reformě, přišla šlechta o vše. Někteří emigrovali, někteří zůstali. Většina z nich se začala věnovat běžným občanským povoláním, kterým se věnují dodnes. Na situaci víceméně nezměnily nic ani restituce po roce 1989. Šlechtě byl sice její majetek vrácen, mnozí se vrátili zpět do Čech, ale aby mohli udržovat navrácený majetek, stali se z mnohých podnikatelé v různých oborech nebo se dál věnují různým povoláním.

Výše zmíněné dějinné zvraty způsobily zvraty i v životě Jiřího Douglase. Tak, jak se měnila doba, měnily se i jeho osudy. Narodil se sice jako druhorozený, ale smrt jeho bratra a později také smrt jeho strýce vše změnila. Správy svého majetku se sice ujal již před první světovou válkou, ale do Českého Šternberka se nastěhoval až na počátku 20. let 20. století, kdy se oženil a založil rodinu. Tehdy probíhající pozemková reforma sice okleštila jeho majetek, ale až do druhé světové války, kdy na něj byla uvalena německá vnucená správa, můžeme říci, že Jiří Douglas prosperoval a udržoval se svou rodinou i tradiční životní styl. Vedli sice spíše poklidný život, ale i tak se účastnili řady společenských událostí, ačkoli tomu Kunhutina četná těhotenství nebyla vždy nakloněna. Prvním zásadním zlomem bylo uvalení vnucené správy na majetek Jiřího Douglase, protože i on se přidal k již zmiňované iniciativě českých šlechticů a nenechal se zviklat ani výhrůzkami Němců, kteří ho, stejně jako mnoho dalších, nutili k přihlášení se k německé národnosti. Svého majetku se sice znovu ujal hned po skončení války, ale stejně jako další o něj po roce 1948 přišel. Teprve toto období znamenalo skutečný pád až dno společnosti, okořeněný obviněním a odsouzením za údajné spekulativní úmysly s rodinnými cennostmi. Jiří Douglas zemřel na srdeční slabost již v roce 1965, a tak se navrácení svého majetku nedočkal. Nedočkala se ho ani jeho žena, která zemřela o 20 let později. V 90. letech majetek získal jejich nejstarší syn Zdeněk, který letos oslaví své 85. narozeniny.

10. Seznam pramenů a literatury

10.1. Prameny

Národní archiv Praha

Fond Svaz československých velkostatkářů, kart. 1, 3

Státní oblastní archiv Praha

Fond Rodinný archiv Šternberků, Český Šternberk, kart. 31

Fond Velkostatek Český Šternberk, kart. 34, 156, 156a

Státní oblastní archiv Zámrska

Fond Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice, kart. 1, 19, 26, 29

Státní okresní archiv Benešov

Fond Archiv obce Český Šternberk, kart. 1 – 2

Fond Místní národní výbor Český Šternberk, neuspořádáno

Fond Okresní národní výbor Vlašim, kart. 2

Soukromý archiv Zdenka Sternberga

10. 2. Literatura

Bezecný, Zdeněk, *Příliš uzavřená společnost*, České Budějovice 2005.

Bezecný, Zdeněk, *Šlechtic ve velké válce*, Česká společnost a velká válka. Sborník příspěvků z vědecké konference konané v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích dne 20. listopadu 1998, České Budějovice 1999, s. 29 – 30.

Dočekal, Boris, *Osudy českých šlechticů*, Jihlava 2002.

Doležal, Jiří, *Úvahy o české šlechtě v čase První republiky*, Svědectví 77, Paříž 1986, s. 39 – 62.

Galandauer, Jan, *František Ferdinand D'Este*, Praha 1993.

Gilar, Štěpán, *Rodinný archiv Mensdorffů-Pouilly-Chotělice*, Zársk 2000.

Glassheim, Eagle, *Noble nationalists. the transformation of the Bohemian aristocracy*, Cambridge – London 2005.

Honc, Jaroslav, *Svaz československých velkostatkářů 1919 – 1943*, Praha 1975.

- Kárník, Zdeněk, *Česká národní aristokracie ve 20. století jako sociální vrstva? Úloha první republiky ve formování národní identity české aristokracie*, Studie k sociálním dějinám 7, Opava 2001, s. 243 – 259.
- Kárník, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918 – 1938) Díl I. Vznik, budování a zlatí léta republiky (1918 – 1929)*, Praha 2003; *Díl III. O přežití a o život (1936 – 1938)*, Praha 2003.
- Kol., *Dějiny zemí koruny české II*, Praha 1992.
- Lacina, Vlastislav, *Boj o uzákonění pozemkové reformy v letech 1918 – 1919*, Sborník k dějinám 19. a 20. století, Praha 1978, s. 123 – 140.
- Lustig, Arnošt, *Schematismus velkostatků v Čechách*, Praha 1933.
- Mašek, Petr, *Od věží k troskám*, Sanquis 20, Praha 2002, s. 66.
- Mencl, Vojtěch, *Křižovatky 20. století: Světlo na bílá místa v nejnovějších dějinách*, Praha 1990.
- Nedorost, Libor, *Češi v 1. světové válce. Mým národům*, Praha 2006.
- Pouzar, Vladimír (ed.), *Almanach českých šlechtických rodů*, Praha 2000.
- Slabáková, Radmila, *Emoce, city a výchova v rodině Mensdorff-Pouilly: od „zburžoazňování“ k „aristokratizaci“ u rakousko – české aristokracie v 19. století*, Studie k sociálním dějinám 7, Opava 2001, s. 29 – 41.
- Slezák, Lubomír, *Tvůrci, kritikové a odpůrci pozemkové reformy*, Moderní dějiny I, Praha 1993, s. 197 – 215.
- Sternberg, Jiří Douglas, *Galerie hrabat ze Sternbergu*, Praha 1941.
- Sternbergová, Cecilie, *Cesta. Paměti české aristokratky*, Praha – Litomyšl 2002.
- Šimáková, M., *Lokální a inventární katalog zámecké knihovny v Českém Šternberku*, Praha 1976.
- Škutina, Vladimír, *Český šlechtic František Schwarzenberg*, Praha 1990.
- Votýpka, Vladimír, *Návraty české šlechty*, Praha-Litomyšl 2002.
- Votýpka, Vladimír, *Příběhy české šlechty*, Praha-Litomyšl 2002.
- Županič, Jan, *Nová šlechta rakouského císařství*, Praha 2006.
- Český Šternberk je v dobrých rukou, Deník Metro ze dne 3. 6. 2003, s. 8 – 9.

www.boku.ac.at/geschichte0.html, staženo dne 12. 2. 2008.

Příloha č. 2:

Rozhovor se Zdenkem Stenbergem ze dne 15.9.2006 v Českém Šternberku. Rozhovor vedla Jiřina Zemanová.

- ***Mluvil váš otec někdy o svém dětství? Vzpomenete si na některé zážitky?***

Samozřejmě z rodinného povídání něco vím. Narodil se jako druhý syn, starší se jmenoval Zdeněk, ten umřel už ve 14 letech na infekční revmatismus, který se tehdy vyskytoval dost často. Není to nic tak zlého, selhalo mu srdce a ve 14 letech umřel. Můj otec je ročník 88. Dětství prožil se dvěma sestrami v Jemništi, a sice v létě, a v zimě se celá domácnost a všechno stěhovalo do Vídně, do Ungarngasse 45. To byl šternberský palác, který teď patří italskému státu, protože ho můj otec prodal po roce 18. Tak tam bývali v zimě. Do školy nechodil za celý svůj život vůbec nikdy. To je taky taková zvláštnost, která tehdy byla úplně normální. Vyučoval ho domácí učitel a pak dělal zkoušky (jako já do 14 let taky, jenže pak jsem už chodil do školy, on nikoliv). Dokonce soukromně jako privatista maturoval. Zajímavý je, že jeho učitelem byl tentýž, jmenoval se Emmerich Mattencloit (to je takové zvláštní jméno, pocházel ze Slezska), který vyučoval střídavě pozdějšího císaře Karla, který od roku 16 do roku 18 byl rakousko-uherským císařem, a mého otce. A protože oba byli přibližně téhož věku, tak v zimě se dost často stávalo, že ten pan učitel zavedl mého otce do Schönbrunnu, tam do těch parků velkých, a tam si ti kluci hráli. Takže oni byli vlastně přátelé. Otec míval kdysi schovaný nějaký jeho pohlednice, který mu psal ten Karel. „*Milý Jiří,*“ (ovšem německy) „*dovídám se, že jsi byl ve Vídni a nehlásil ses u mě, což ti vytýkám a doufám příště se polepíš. Srdečně zdraví tvůj Carl.*“ Tak to je docela zajímavý. To ale zaniklo nějak v době, kdy to převzala tady pak státní správa.

Řeči, což je manko moje a mých sourozenců, protože to bývalo kdysi úplně jinak. Můj otec se svou matkou mluvil vlastně výlučně francouzsky a taky se svými sestrami. To ještě pamatuju já, že za války, za protektorátu, se téměř denně telefonovalo z Českého Šternberka, to bylo telefonní číslo 1, do Jemniště, a tam bylo Postupice číslo 2. A to se hlásilo na poště „*Já bych chtěl Postupice 2,*“ a za chvíli to zvonilo a oni se začali bavit francouzsky. To bylo běžný, nás to nijak nevzrušovalo, ale někdo to poslouchal mimo a udal to u gestapa a ty se domnívali, že když se někdo baví francouzsky, tak je zatím něco nekalého proti říši a dokonce kvůli tomu byli nějaký výslechy atd.. Ale to jenom mimochodem. A pak ve Vídni se také učil

anglicky. A sice třikrát týdně konverzaci se synem anglického, tedy anglikánského, biskupa. S ním chodil po Vídni a bavili se anglicky. On ty řeči dost slušně ovládal.

Potom studoval na vysoké škole für Bodenkultur, to byla škola zemědělského a lesního inženýrství. Tu absolvoval, ale nikoliv jako inženýr. Myslím, že ani nedodělal ty poslední zkoušky. Ale prostudoval všechny ty ročníky. Pak následovala jednorozční prezenční služba. Což bylo pro absolventy, pro abiturienty, kteří měli nárok stát se důstojníky. Po roce byl vyřazen jako poručík. Byl u 13. dragounů. Ti byli známí, měli název „prince Evžena Savojského.“ Kvůli tomu mu jeho otec namaloval ten obraz, se scénou po bitvě u Bělehradu.

Když mu bylo 19 let, zemřel jeho strýc Alois, který byl svobodný a který byl vlastníkem panství Český Šternberk, Radnice a pak ještě ve Vídni celý řady činžovních domů. To odkázal mému otci, zatímco jeho otec, Filip, který byl mladším bratrem toho Aloise, zdědil po svém otci Zdeňkovi Jemniště, tedy Postupice. Takže od roku 1907 byl otec majitelem Českého Šternberka.

Rok čtrnáctý, atentát sarajevský a bezprostředně potom, když začala válka začátkem srpna, nebo ještě v červenci už vypovězená válka Srbsku, tak narukoval do Postoloprť, kde byl jádrový kádr takzvaný, podstata toho regimentu, hlavní místo. Už v roce 14 na podzim, pak už došlo k tomu vypovězení války Srbsku atd., jak byl odvelen s jednotkou na východní frontu, kde byl až do první revoluce (Kerenský atd.), kdy se přestalo bojovat. Pak tam musel ještě dlouho zůstat, když se likvidovaly fronty apod. Po návratu domů a měl být přemístěn se svou jednotkou na jižní frontu, kde se bojovalo proti Itálii. To jsou ty známé bitvy v jižních Tyrolích. Ovšem tehdy jeho matka, která se o něj samozřejmě se třásla hrůzou, protože to byl jediný syn a byl tam trvale ve velice velkém ohrožení. (On také popsal všechny své zážitky). A jeho matka pak dosáhla nějakou žádostí, že ho pustili za účelem správy svého majetku. Na to byl nějaký paragraf, nějaké kritérium, že z toho důvodu mohl být zproštěn vojenské služby. Ovšem to bylo jen pak ke konci, asi na půl roku do konce války. Nešel tedy už na frontu do Itálie, což mu asi zachránilo život. Protože, to také popisuje, téměř všichni jeho přátelé, důstojníci i mužstvo, tam padli. Docházelo k hrozným ztrátám.

Ve Šternberku se tehdy ještě nebydlelo. Tady byly obyvatelné akorát tři pokoje, a sice dnešní barokní ložnice, vedle dnešního prostora Kašpara Šternberka, která byla rozdělena na dva pokoje, a pak ještě kuřácký sál. Byly zařízeny velice sporým nábytkem, který nechal vyrobit můj pradědeček, který pro umění neměl velký smysl.

Byl spíš praktický typ a nechal nábytek vyrobit u nějakého venkovského truhláře. (Ještě tu někde jsou torza toho nábytku.) Tehdy se sem jezdilo jen na krátkou dobu, třeba na týden. Dědeček, tedy pradědeček, tu býval občas pobýval, když byl starý. Ještě já jsem zažil poslední známky jeho pobytů. Například na cestě k rybníku a té tzv. Vraždě, to je ta cesta k Čejkovicím. Tam byly udělaný takový stolky, jakoby vysoký lavičky. On byl malého vzrůstu a bylo mu tehdy přes 80. Projížděl lesem na koni a aby mohl pohodlně slézt, tak mu lesáci udělali takový lavičky. A to tam ještě bylo v době mého dětství. Nakonec to všechno shnilo.”

Teprve po uzavření sňatku mého otce v roce 21, ženil se v Chotělicích u Nového Bydžova, se zařizovalo bydlení. Z části sem přišel nábytek z Jemniště, z části z Březiny, a pak hlavně, pokud jde o artefakty, tedy stylový kusy nábytku, z Vídně, protože někdy v roce tuším 21, 22 byl prodán vídeňský palác. Ten nábytek stěhovala firma Zdeněk Dvořák. To byl vídeňský Čech, jedinej Zdeněk mimo mě v celý Vídni. A ještě k tomu jedna poznámka. Protože tam ke konci války byli nějakí zajatci, tuším angličtí vojáci, tak ten nábytek byl plný vší a všelijakých štěnic. Protože tehdy ještě nebyly takový ty působivý insekticidy, jako jsou dneska, tak se všechno odstěhovalo do Šternberka na půdu asi na tři roky, aby štěnice vymrzly. A po třech letech se to dalo do sálu a do salonů.

A pak už vlastně není co povídat. Pak už se otec zabýval správou majetku a pak jsme se začali vyskytovat my. Protože moje nejstarší sestra je z roku 22 a já jsem 23, pak je další 24, a tak to pokračovalo.

- ***Jaký byl společenský život ve Vídni v tomto období?***

Společenský život ve Vídni vedla moje babička, to bylo tehdy ve Vídni známý, já to ovšem znám je z vyprávění. To je ta, co ji maloval Ženíšek, a s ní její vzdálená, to bych musel vysvětlit, kněžna Croyová. A sice, nejstarší bratr mého pradědečka Zdeňka se jmenoval Jaroslav a ten měl jedinou dceru a ta se jmenovala Rosa, čili Růžena, a byla provdána za knížete Croy. Žil někde ve Slabcích u Plzně. A ty dvě dámy vedly střídavě společenský život ve Vídni. To byly salóny, kam se zvali hosti, ale ne jenom tak na kecání, ale pořádali se přednášky univerzitních profesorů, diskuse... takový intelektuální salon. Tak to dělaly ty dvě dámy střídavě a dokonce tam chodili arcivévodové, a tak všelijak a pak byli ty oficiální věci. To byly ty velký plesy Hofball a Ball bei Hof. Ty byly každý rok, kde seděl císař na nějaký židli nebo křesle, nebo na podiu a pod ním se bavil dav. Samozřejmě všechno v uniformách, s

řády. Dámy ve velkých toaletách s těmi šperky, co dnes nikdo nenesí. Šperky... kdysi ještě samý diamanty a diadémy a já nevím, co ještě. Frak byl povinnost, samozřejmě. Smoking nebo tmavý oblek, vyloučeno. A pak takový přesný společenský pravidla – komu se jak uklonit, komu podat ruku, komu políbit ruku... a všelijaký další. Takže to byl ten život. To už za války samozřejmě ochabovalo, a pak to přestalo všechno.

- ***V jaké uniformě je Váš otec na obrázku z rodokmenu v pracovně?***

Jako nadporučík 13. dragounů. To je ta rakousko-uherská uniforma.

- ***Byla Vašemu otci udělena funkce komořího? Měla nějaký zvláštní význam?***

Já myslím, že to nebylo pro nějaký zvláštní zásluhy. Funkci uděloval císař. Komořímu patřila uniforma, já se dokonce na ní vzpomínám, ale ta taky myslím, že už tu není, a ještě symbolický klíč, který se nosil na opasku. Byla to spíše symbolická funkce. Titul se uváděl například i na parte, oznámení sňatku apod. Vyšší hodností byl tajný rada, ale to můj otec nebyl. Já jsem znal několik lidí, kteří titul toho tajného rady měli. Tajní radové už se museli nějak vyznamenat, například intelektuálně jako spisovatelé, nebo politici apod.

- ***Kdy Váš otec podnikl cestu do Indie?***

Po maturitě, společně s přítelem Karlem Czerninem. Ne, pardon, jmenoval se Otakar. Tehdy to bylo něco zcela výjimečného. Dneska tam kdekdo letí na dovolenou, tehdy to tak ale nešlo. Šlo to samozřejmě jedině lodí, odněkud z Itálie, snad z Benátek. Projížděli Středozezemním mořem, Suezským průplavem, Indickým oceánem až do Indie. Byli tam, myslím, tři týdny nebo měsíc, nevím přesně. V Indii se pak převážně zdržovali v Cejlonu, tedy ve Srí Lance. Otec měl z té doby zajímavé zážitky.

Samozřejmě měli doporučení, jak se to tehdy dělalo. Protože to tehdy byla britská kolonie, tak od anglického velvyslance ve Vídni, a od dalších. Když tam pak někde přišli, okamžitě byli zvaní atd. Říkal, že bydlel v nějakém paláci ve skvostně zařízeném pokoji se vším, co se dá vymyslet. A na stropě byl na veřejích, takový veliký vějíř. Na něm byl provázek, kterej šel dírkou ve zdi na chodbu. Ale na nějakou

jinou chodbu, ne na tu, kudy vešel. A on večer prostě přišel do svého pokoje, kde bylo pětatřicet nad nulou, a přesto tam vál příjemný vánek. Tak si řekl, co to může být, jestli je to poháněno třeba nějakým motorem, a tak šel ven a hledal. Našel Inda, kterým tam celou noc takhle houpal. Když si to člověk představí... A to bylo nejen u něho, ale bydlelo jich tam víc. U každých dveří seděl jeden chudák a tahal za šňůrku. Tak to bylo z té cesty. Pak ten Czernin tam ještě zůstal a otec se už vrátil.

- ***Proč se vypravil zrovna do Indie?***

Nevím. Prostě se řeklo Indie. Taky tam střílil ty dvě divoký prasata.

- ***Byl Váš otec vášnivým cestovatelem?***

Světově moc necestoval. Myslím, že byl i někde v Africe. Normálně cestoval jen po Evropě, nebyl nějaký cestovatel. Aspoň v době, kdy já už si na to vzpomínám, tak skoro vůbec ne. No, a od roku 38 bylo vlastně konec cestování v našem prostoru úplně. Protektorátní občan nesměl ani do Ústí nad Labem.

- ***Měl Váš otec nějaké bližší přátele?***

Samozřejmě v mládí měl takový stejně starý jako každý z nás., pak z vojny... Víte, ty rodiny jsou tady v Čechách skoro všechny nějakým způsobem blíž nebo vzdáleněji příbuzný. Takže to byly takový vztahy... tykáme si se všema a známe se. Samozřejmě, to bylo tehdy taky a nejen odsud, ale taky z Rakouska, Německa, Francie, různě. Ale nějaký přímo takový přátelství zvláštní, to si nepamatuju. Když si dopisoval, tak většinou věčně. Ne „*Už jsem tě dlouho neviděl...*“, ale „*Sděl mi, jestli můžeš*“, takové detailní informace...

- ***Jak se seznámili Vaši rodiče?***

Sami. Tehdy byli, což dneska už samozřejmě už není, jak se ty rodiny, zejména ve Vídni, vzájemně znaly a navštěvovaly různý sešlosti mládež, nějaký setkání. Ale moji matku, myslím, nepoznal ve Vídni, ani nevím při jaký příležitosti, možná v Praze. Nevím přesně.

- ***O co se Váš otec zajímal, jaké měl koníčky?***

Koníčky, na to on trpěl. To on strašně rád. Ale to nebyl jenom sběratelský zájem. Ze sběratelství to byla ta nejvýznamnější sbírka, to je známý. On se zabýval, zejména později, to bylo už tak za války, genealogií. Toho tady je asi dvě skříně. To dělal celou válku a ještě tak pár let po válce. A pak četl, strašně moc četl. Jo, to je přímo můj dojem, když zavřu oči. Jak sedí v té pracovně. Ovšem tam, jak je teď ta lampa na tom kulatém stole, tam bylo křeslo, vedle bylo rádio, kde se poslouchal za války Londýn. A to tehdy musela být na každém rádiu taková stužka, povinně se musela přivázat, a tam bylo napsáno „*poslouchání nepřátelského rozhlasu je přísně zapovězeno a trestá se i smrtí.*“ To tam viselo, ale každý večer se běžně poslouchalo, samozřejmě. Tak tam seděl, pokud nepracoval u psacího stolu. Ale vidím ho stále před sebou s nějakou knihou. On toho přečetl strašně moc.

Ještě jeho další zájmy. Například po nejmíň tři až čtyři léta budoval hotel Čejkovice. To ho strašně zajímalo. To byl původně pivovar, malý. On to pak přestavěl a velice podrobně se tím zabýval. Kultivoval tam celé okolí, sázel stromy, takový park tam založil. Tehdy tu dokonce nebyla vůbec sjízdná spojnice Český Šternberk – Čejkovice. To ručně v době, tuším, 30 – 31, tak nějak, když byla nezaměstnanost, světová ekonomická krize. Tak tam prostě odkopali tu skálu, aby ta silnice byla vodorovná. Jinak šla cesta nahoru na skálu a zase dolů. Ještě se na to pamatuju. Tím se velice intenzívně zabýval. Pak to [*hotel Čejkovice – J. Z.*] dva roky bylo v pronájmu, ale to se nějak neosvědčilo. Nakonec to dokonce bylo vedeno ve vlastní režii a docela to fungovalo. Řídila to tam svobodná sestra mé matky. Tehdy ještě Pražáci jezdili na Sázavu a na Berounku a ne na Kanárský ostrovy, takže se tam toho dost dělo. Bylo to dost výhodný potud, že mnoho potravin, mléko, maso, samozřejmě mouka... to bylo všechno z vlastních zdrojů. Takže to bylo poměrně laciný. Po honě se do Čejkovic vezlo třeba 200 koroptví, nebo zajáci, bažanti, srnčí. A to fungovalo dobře až do roku 38, kdy došlo k těm známým politickým zvratům... a tím to zaniklo. Pak to vyvlastnili Němci jako všechno ostatní a byla tam tzv. Heydrichova akce. To byla taková zotavovna pro český dělníky, kteří pracovali ve zbrojním průmyslu. Aby se jaksí pobízeli, dostali tam všelijaký zvláštní přiděly. Pak to v roce 45 vyrabovali do posledního kousku Rusové, který to obsadili. Já se pamatuju, že jsem šel k Vendelínovi [*socha sv. Václava v okolí Českého Šternberka – J. Z.*] a tam na kraji lesa stálo koncertní křídlo. To tam odnesli Rusové. Nakonec se tam deštěm zničilo. Za chvíli ty furnýry vykvetly a bylo po všem. Hotel úplně vyrabovali.

Pak byly ty tři roky 45 – 48, únor, tak už se s tím nedalo nic dělat. Pak to převzalo ROH a byla to až do roku 89, tuším, ozdravovna ROH.

Jinak ho kdysi v mládí zajímala myslivost. To ho přešlo zrovna tak jako mě. Já jsem byl taky náruživý střelec, když mi bylo tak 20 nebo 25 a teď bych se nešel ani nikam dívat na hon, ale jinak... Zajímal se o mnoho věcí... historie. Jeho obor byla třicetiletá válka a Napoleon. To je taky vidět v knihovně. Tam je samá literatura o napoleonských válkách a tak.

Umění... samozřejmě nikoliv moderní. Já se pamatuju, že na tzv. Jugendstil, secesi se u oběda nadávalo, že to je úpadkový a hrozný. Teď je to to nejkrásnější, co existuje. Repre, Obecní dům v Praze nebo Wilsonovo nádraží, to odmítal.

- ***Jak se Váš otec stavěl ke změnám po zániku monarchie a založení republiky?***

Samozřejmě, že nadšení nebylo vůbec. Kvůli tehdejší obecné náladě, která samozřejmě se taky uměle pěstovala: nepřátelé byla Vídeň, Rakousko-Uhersko, „věznice národů“, jak se tomu říkalo v uvozovkách. Stejně tak Řím, čili katolická církev, protože katolická církev úzce souvisela s tou dynastií a za třetí šlechta. Šlechta... jeden z prvních zákonů po roce 18, to bylo zrušení titulů. To bylo už v roce 18 a současně pozemková reforma, která do záboru vzala všecko až na 250 ha a pak po leta letoucí až do 30.let byly prakticky postupně propouštěny ze záboru lesní pozemky, protože o ty nebyl zájem. Tady například, jenom pro zajímavost, bylo asi 7 dvorů: Čejkovice, Šternov, Měchnov, Prak, Nový Dvůr, Otryby, Malovidy. To byly všechno dvory a u každého takových 150 hektarů orné půdy. Z toho všeho zůstaly jenom Čejkovice a Šternov, ostatní šlo pryč.

Samozřejmě nadšení nebylo absolutně žádné. Můj otec byl realista a bral to jak to přišlo. On pak byl převzat do československé armády jako nadporučík v záloze a taky v roce 38 narukoval. Byl povolán, ovšem jenom v Benešově u nějaký národní gardy nebo tak něco. A byl, jako my všichni a celá rodina už od pradávna, zemský vlastenec. V tom smyslu toho buditelského národního, jak bych to nazval, ne šovinisty, to... ta tendence, která vznikala tak v polovině minulého století, tak to bylo jaksi jeho sourozencům a předkům cizí. To bylo spíš mezinárodní, tolerantní do všech směrů. Ale kdysi... já si vzpomínám například na takový zvláštní rozpor. Protože... já jsem měl učitele, to byl pan Vojtěch Votruba z Rataj, který byl ovšem horlivý vlastenec. Vyučoval mě. šesti-, sedmi-, osmiletého kluka v tom smyslu, že

Habsburkové byli největší lotři a církev kořistila tohle a tamto a podobně a já jsem to poslušně opakoval, abych měl pokoj. A pak u oběda, kde jsme nesměli jako děti mluvit, to jenom vždycky jeden z nás musel odříkat modlitbu před jídlem, a pak mlčet, a dospělí se bavili. Tam jsem zase slyšel, jak se nadávalo na Masaryka a na to, co se dělo tehdy v roce 18, 19 atd. Tak já jsem zase tam to bral jako že to prostě je jinak a tam jsem jim neříkal nic o Habsburcích atd., protože jsem se chtěl vyhnout nějakým sporům. No a ten [učitel – J. Z.] byl rád, když mu to opakuju... prostě jsem byl vychován jako oportunist.

- ***Jak vypadala situace v Českém Šternberku po roce 1938 a během druhé světové války?***

Já jsem tu už nebydlel, ale stále jsem sem jezdil. Maturoval jsem v roce 42, pak jsem byl do konce války zaměstnán v Praze v takovém hospodářském podniku, říkalo se tomu Ústřední svaz řemesel; taková veřejnoprávní organizace. V roce 42 bylo všecko zabráno, nejenom u nás, ale velký majetky těch českých rodin, který byly protektorátní příslušníci. Říkali tomu vnucená správa. Byl jmenován vnucený správce, ten se jmenoval Würfel a pak později Rödel, to byl po něm další. To byli příslušníci SS, ale chodili v civilu. Ten jeden měl pečetní prsten s těmi znaky SS, ty dva blesky vedle sebe. Zapečetili tady všecko. My jsme nemohli do sálu nebo nevím do nějakých salonů. Přes všecko byly pásky a nějaký Němec sepisoval všechny předměty a my jsme k tomu nesměli. Tehdy od Němců to byl první pořizovaný inventář. A nesměli jsme např. na Brtnici do lesního úřadu nebo do dvora do Šternova. Moje sestry byly nasazeny, což je zajímavý, u SS Standortverwaltung Benešov, to bylo to cvičiště. A ve správě těch pozemků měli český zaměstnanec. Sestry každý den, autobusy nejezdily, jezdily na kole. Dneska už by to nikdo neudělal, ale ony šlapaly do Benešova a večer zase zpátky 22 km, ještě žádný asfalt... no hrozný. V zimě to samozřejmě bylo horší. Pak se přestěhovaly do Jemniště a odtamtud to měly blíž. No a pak byla jedna veliká akce, prostě hrůza. Jednoho dne je předvolali na nějaký vyšší nebo esesácký velitelství nebo co a tam jim řekli, že jsou takový kultivovaný děvčata a uměj dobře německy, a tak že budou přemístěny do Panenských Břežan, kde je vdova po Heydrichovi a budou jí dělat společnost. To byla hrůza. Rodiče nespali celou noc. A co teď? Já jsem tady tehdy byl. Pamatuju se, že bydlely tam nahoře, jak má teď Kašpar ty dva pokoje [3. patro hradu – J. Z.]. Nakonec přišel pan doktor Stejskal, to byl obvodní lékař, a s ním se otec domluvil. My jsme k tomu nesměli, aby

to bylo utajený, ale věděli jsme, o co jde. A ten jim vystavil, že mají influencu gravis, náběh na zápal plic atd. a musí ležet v posteli. Nálezy od doktora se poslaly do Benešova a trnulo se hrůzou, co bude dál. Po čtrnáctin dnech už se o tom nemluvalo. Vyřešilo se to jinak. A ty těžce nemocný zase vstaly z postelí.

No, jinak jsme neměli příjmy žádný. Z jednoho dne na druhý nebyly peníze, nic. Byla nějaká apanáž, tak tomu říkali, což bylo úplně mizivý, a tak můj otec převzal funkci u dálnice. Směrem jako na Kácov se stavěla se dálnice. Tam za rybníkem vybírali ten obrovský svah pro tu dálnici, a protože tam byli ty stavební stroje všelijaký, dělal tam otec hlídače. Tady byly všelijaký zásahy od německých míst, taky po tý Heydrichiádě až do roku 45, kdy se to restituovalo. Takže to 20.století, co člověk už všechno zažil... Můj otec, který zažil monarchii... napřed ta pozemková reforma, pak ta německá doba, pak tři roky taková indiferentní situace když už se vědělo, že to nějak směřuje někam jinam, do roku 48 a potom úplný jaksi pád do suterénu sociálního, nebo jak bych to nazval. Já se pamatuju, že on například, aby moje matka nemusela látat roztrhaný ponožky nebo punčochy, tak on tu chodil bosej v botách. To je spíš úsměvný. Protože se nedostaly... prostě, si to tak navykl, aspoň prý nemusí spravovat fusekle. Nebyly peníze. Pamatuju se, když už jsem byl z vojny a z PTP zpátky, tak jsme žili s ženou a s mým synem v Praze na Malý Straně na Oujezdě a on měl tady kolo. Rodiče tady ještě byli a on chtěl každou sobotu po škole za každou cenu do Šternberka. To mu bylo tak deset dvanáct, možná ani ne. Znal i šoféry; už tehdy jezdil autobus po tý starý benešovský až sem a ta jízdenka z Prahy stála, tuším, 9,60 nebo tak nějak. Byly situace, kdy jsem mu nemohl těch 9 korun na to dát. To zní úplně... Já se pamatuju, že jsem mu to musel rozmluvit, „tak tentokrát nepojedeš nikam.“ Nebo chodili rodiče krást na vlastní bejvalý pole. Moji matku pak honil nějaký sadař někde za Brtnicí. Když jí ale poznal, tak ucouvnu a nechal jí jít.

- ***Jaké bylo období let 1945 – 1948?***

Dneska vám každý řekne, že bylo jasné, kam to směřuje, už tehdy. Ono je to tak, že člověk je vždy spíš nakloněn tomu, že přání je otcem myšlenky. Já se pamatuju, že jsme se bavili tak, že už jsme věděli – nejsilnější komunistická strana, národní fronta, zrušená živnostenská a agrární strana atd. – že ta tendence jde úplně doleva. Ale my jsme si vždycky říkali, teď skončila válka, totalita, krutá, tvrdá. Lidi tady, ten český národ nepude znova do něčeho takovýho hned, bezprostředně. To není myslitelný. Takhle se uvažovalo. A pak byli v roce 46 první volby. Ty byly

svobodný ještě a to získali komunisti čtyřicet procent, drtivě vyhráli. Zejména na venkově. Tehdy se živil hlad po půdě. Pozemková reforma – všecko dostanete. Pak jim to stejně nedali. A pak už se to vlastně schylovalo stále intenzivněji. Já se pamatuju ještě tak na podzim 47, to už bylo dost takový jasný, kam to směřuje. No, a pak byl ten únor známej. Živě se na to pamatuju. Já jsem byl účastník té studentský památný demonstrace na Hrad. A to jak to celý probíhalo. A těsně potom okamžitě ty tvrdý zásahy, zavírání. Pak začali ty příbuzný, známý všelijak prchat přes hranice a to už pak byl rok 48...

V té době to byla taková pseudodemokracie, by se dalo říct. Oni si nemohli všecko dovolit. Ale já se například pamatuju, to je docela zajímavý, v zahradě valdštýnského paláce bylo nějaký shromáždění lidu a tam mluvil ministr Kopecký. To byl ministr informací, jeden z nejtuzších komunistů. Já jsem tam byl taky, jen tak pro zajímavost. Bylo tam pár set lidí. Na tom pódiu Kopecký a pak tam seděl ještě, jak on se jmenoval, Tylínek. To byl nějaký římsko-katolický kněz. Byl v lidové straně a byl tuším v prvních letech taky dokonce ministrem. A ten pak šel k pódiu a začal taky mluvit. To bylo všecko někdy v roce 45, 46. A doplňoval pana ministra Kopeckého, že tu válku proti těm nacistům, proti tomu všemu (holocaust atd.), nevybojovali jenom sověti. Sice ano a podstatným podílem a zasloužili se, ale! byli tady taky Angličani a Američani, Francouzi ...a lidi začali tleskat a Kopecký vstal a vztekle odešel a za ním ještě dva tři z jeho doprovodu. Odešel a druhý den se to skandalizovalo v novinách. Taková byla povaha, každý se bál něco takovýho říct. To už se vlastně tehdy neslušelo říkat.

- ***Proč tu tedy Váš otec zůstal a neemigroval?***

Můj otec nechtěl odtud nikdy odejít. Odešli dva moji bratři. Tomu jednomu bylo 21 a druhému bylo 18. Ty šli v roce 48. Moje nejstarší sestra ta zase byla ve Švýcarsku, v hotelový škole. Ta taky odešla dobrodružně, z Bratislavy (Petržalka) na veslovacím člunu přes Dunaj utekla na druhou stranu do Rakouska. My jsme tak říkali, že přijdeme taky za nima, že se uvidí. Pak ovšem vůbec k tomu nedošlo. Mně šlo o krk, protože já jsem dělal takový dost nedovolený věci. Zprostředkovával jsem i dost významným lidem útěk za hranice, protože jsem měl možnost. Takovou ilegální, pochopitelně. A pak se to nějak, i když ne úplně, prošvihlo. Něco se vědělo a byl jsem varován jedním důstojníkem, kterej mi řekl „radši dneska než zítra. Zmizte vodsad, protože za to, co už teď vědí, byste dostal doživotí. Přejnejlepším.“ Tak jsem

chtěl utéct a dokonce už jsem byl připraven. Jel jsem sem, bylo to pozdě v noci, rodiče už leželi v posteli. Poslední vlak přijížděl ve čtvrt na dvanáct z Prahy. Vzbudil jsem je a řekl jsem jim, že musím zmizet. A oni, zejména můj otec byl z toho tak zoufalý, což jsem na něm viděl jak reagoval, že jsem víceméně spontánně hned to vrátil a řekl jsem ne, tak já tu zůstanu a uděláme to jinak. Pak už byli jenom samý mladší sourozenci, děti už jenom a já ho nechtěl nechat o samotě. My jsme měli velice takovej úzkej, dobrej vzájemnej vztah. Já jsem se pak vlastně přihlásil dobrovolně... Nebo ne přihlásil, já jsem žádal jednoho známého plukovníka, aby mi zařídil, aby mě povolali do prezenční služby. Já měl odklady studijní, studoval jsem práva. On to zařídil, a protože to bylo zrovna v září a 1. října byl nástupní termín, tak jsem byl povolanej, na dva milimetry ostříhanej a po čtrnácti dnech jsem šel do PTP na šachtu. A tím jsem se ztratil z povědomí úřadů. Věděli sice, že jsem na vojně, občas mě tam vyslyšali, ale věděli, že jezdím, že fárám atd., tak pak jsem ještě se zavázal tři roky dál po skončení prezenční služby, takže jsem byl asi pět let a čtyři měsíce na šachtě. No, a pak už zase byla úplně jiná doba. Pak už nebylo myšlení na odchod. Taky už nebyly možnosti utéct, všechno bylo úplně zadrátovaný a taky už jsem o tom potom neuvažoval.

- ***Jak se Váš otec díval na to, že část rodiny emigrovala? A jak to vnímali lidé z okolí?***

Bylo to obecně známý, samozřejmě, protože ty lidi nás znali všechny. Tady ty místní lidi se chovali vždy velice dobře. My jsme měli vždycky dobrý vztah. Moje matka znala každého jednotlivého odsadř. To bylo takový její lobby. Věděla to je dcera toho a ten si vzal tu a tak. Takže vztahy jsme měli dobrý. No jo, to nebylo nic výjimečného, že z rodin někdo uprchl a někdo tady zůstal, takových případů bylo spousty.

S nimi [*uprchlými – J. Z.*] nebyli vztahy vůbec, to nebylo vůbec možný nějak dopisovat nebo telefonovat. Samozřejmě že byly nějaký kontakty přes diplomaty, ale to bylo zase velice nebezpečný, když něco přivezli, nějakou zprávu nebo tak. Předávalo se to všelijak potají. To byl trvale strach, že se něco provalí... Pamatuju se, že jsem měl v Praze stále strach, co se tady děje ve Šternberku. Tehdy například v Čejkovicích byl nějakej vedoucí od ROH, cizí člověk, který nepocházel z okolí. Tak ten napsal výzvu, že ten Sternberg musí zmizet z toho hradu, a nechal to všechny ty dělníky podepsat a pak s tím šel na nějakou vyšší instanci. A tady se o to brali nějakí

Šternberáci, který zase v obráceným směru byli proti tomu. Ale to byla hrůza, protože teď se po týdny nevědělo, co se stane, co bude a tak. Takže ta existence tady byla pořád taková vágní.

- ***Jak vás otec vychovával? Na co byl kladen důraz?***

Můj otec byl velice klidný a vyrovnaný člověk. Já ho nikdy neslyšel říct nějaký slovo hněvu nebo rozčilení. Výchovu dětí, takovou tu běžnou domácí výchovu měla na starost spíš moje matka. A pak v té době samozřejmě byli také vychovatelé. U těch malých byla sestra, která sice nebyla sestra, ale říkalo se jí tak, Jizerová. A ta ty malý učila, jak se mají chovat atd. A pak, když jsme byli větší, tak jsme přebírali tu mentalitu a způsoby od rodičů. Ale že by to byl nějaký dril nebo nějaká výchova v takovém tom smyslu, to vůbec. To vznikalo tak samo o sobě, postupně. Ale samozřejmě se na výchovu dbalo. Já se pamatuju, že když jsem byl už od 14 let na gymnáziu v Praze, tak můj otec cítil povinnost, že se musí jednou za rok u těch profesorů informovat, což se dělá dosud. Já se pamatuju v kvartě, ke konci roku, jak chudák tam chodí po těch chodbách a stojí tam jak žebrák před dveřmi až vyjde pan profesor. Oni byli vždycky trochu tak povýšený ti páni (profesor latiny a matematiky), a protože ty rodiče obtěžovali, tak měli takovej způsob jako svrchu. No a tak, když jsem viděl, jak on trpí, a pak jde zase o poschodí vejš a tam zas čekal na profesora kreslení a ten se ani nezastavil a řekl: „Jo, jo, tak ono a tohle...“ Tak jsem mu pak řekl: „Prosim tě, už tam nikdy nechod'. Já ti zaručuju a to já jsem nikomu se takhle nezaručil jako teď tobě, že kdyby bylo nejmenší nebezpečí, že bych se nějak dostal do úzkých při tom studiu, tak to okamžitě ohlásím. Ale už tam nikdy nechod'.“ On tam taky nikdy už nešel. A pak se pamatuju, to mi chtěl udělat radost. Já jsem jim tady [v Českém Šternberku – J. Z.] řekl: „Zejtra mám dělat ústní maturitu.“ A on chudák přijel. V roce 42 nebyli auta, pochopitelně, tak lokálkou do Prahy a pak k tomu gymnáziu. To bylo na Smíchově, Husova ulice, Vančurovo gymnázium se to jmenovalo. Tam stál a čekal až vyjdu ze školy. Jenže já už jsem byl doma na Újezdě. A tak se tam ptal „Prosim vás, můj syn Zdeněk Sternberg...“ „Jé, ty skončili už v půl desátý“ nebo já nevím v kolik. Tak pak přišel teda za mnou. Takhle tam zbytečně čekal.

- ***Jak s vámi otec mluvil doma?***

Německy, ale taky česky. To bylo tak. Do roku 38, to se zlobili ty vychovatelé a učitelé, jsme mluvili takovým zvláštním šternberským slangem, rodinným. Což byla zmotaná čeština a němčina a pár takových francouzských výrazů od babičky. Skoro nikdo tomu nerozuměl. A jakmile došlo k těm známým zvrátům politickým, tak pak se ani z takových důvodů nedalo mluvit německy. Tak se celou válku mluvilo výlučně česky. A po válce na Karlově mostě promluvit německy byl rozsudek smrti. Lidi by vás umlátili nebo hodili rovnou do řeky. Skutečně. To byly případy, o tom nechci ani mluvit, co se dělo v roce 45. Jenom jednu věc řeknu. Když jsem šel od Národního divadla přes Most legií, napočítal jsem pět plovoucích mrtvol ve Vltavě. Protože to byl sport revolučních gardistů. Tady bylo spoustu těch pražských Němců a ty vyháněli z bytu ven a na nábřeží a hup do řeky. Ale to jen mimochodem. Takže to se mluvilo samozřejmě česky a tak to pak už zůstalo. Například moje nejmladší sestra, ta dotedka, teda neříkejte jí to, mluví německy jak prase. Teda ne, já to přeháním, ale je slyšet... ona rozumí a taky se dovede vyjadřovat, ale vyrůstala v době, kdy němčina už byla nemožná. Takže když něco řekla, tak my jsme si z ní dělali pak legraci, jak vyslovuje a tak.

Příloha č. 3:

Doplňující rozhovor se Zdenkem Sternbergem ze dne 29.9.2006 v Českém Šternberku. Rozhovor vedla J. Zemanová.

- ***Odkud získal Váš otec jméno „Douglas“ ?***

Jméno se vzalo od rodiny Thurnů. Vlastně i to první jméno, protože jeho dědeček z matčiny strany byl Jiří. A to „Douglas“ je... abych to přesně řekl: jedna jeho teta si vzala skotského hraběte O'Donnella, a ten se jmenoval Douglas. Tak od toho to přešlo pak na mého otce. Takže to není samozřejmě tady z toho prostředí, absolutně ne. To je čistě z důvodu... mám totiž dojem, že ten skotský O'Donnel, „odonel“ jak se říkalo kdysi, zastupoval toho jeho dědečka Jiřího při křtu. A tak to druhý jméno měl pak od toho kmotra.

- ***Víte něco o účasti Vašeho otce v rámci iniciativy českých šlechticů v letech 1938 a 1939?***

O tom vím hodně, protože si na to dobře pamatuju. To sestavilo pár přátel ze šlechtických rodů, když došlo k podzimní krizi v roce 38. Tehdy se ohlásili u prezidenta Beneše a chtěli ho nějak podpořit. tehdy to bylo všechno takový otevřený, nevědělo se, jak to dopadne. Hitler hřímal za hranicema a podobně. Byla to taková nervózní atmosféra. A Beneš je přijal, bylo jich asi dvacet nebo kolik. Ten projev sestavil otec nynějšího Karla Schwarzenberga, rovněž Karel. Přednesl to František Kinský. Ten to přednesl jaksi za ně. Mluvílo se o sounáležitosti, podpoře a tak dále. A potom, to pak bylo samozřejmě i v novinách a byla to vlastně příčina toho, že už v roce 42 byla všem těm, kteří se toho zúčastnili, vyvlastněn majetek, cestou té vnucené správy. Taky přímo je v dopise, který Heydrich napsal Martinu Bormannovi (to byl vlastně první muž po Hitlerovi). Napsal mu (z Prahy), že se rozhodl těm šlechticům, a vyjmenoval je taky, (já mám dokonce opis toho dopisu), vyvlastnit majetek a že ten majetek je určen pro zasloužilé politiky a generály třetí říše po vítězství atd. A pak tam píše o germanizaci českého prostoru, který tvoří enklávu do Velkoněmecké říše a takový věci. A když už jsem byl v emigraci, tak nejmladší sestra onoho Leopolda Sternberga z Častolovic, otec Diany, která byla provdaná za Josefa Radeckého, potomka onoho známého maršálka, žila jako vdova v Gmundenu a když přijela do Vídně, tak nás navštěvovala. A když umřela, tak jeden z jejích synovců likvidoval její byt a všechno, co bylo šternberský, dal do kufru a přivezl nám to do

bytu ve Vídni. Spousty fotografií a všelijakých věcí. A já jsem to pak prohlížel, většinu jsem vyhodil, protože to nemělo význam. Ale našel jsem tam dopis od jistého doktora, jméno si nepamatuju, Čecha, který v roce 45 byl určen na úřad říšského protektora, který už neexistoval, tedy ten úřad, a jeho povinností bylo ještě s dalšími kolegy probrat dokumentaci toho úřadu, ty pořadače atd. A ten doktor, který to tam vedl, tak se znal s tím Leopoldem Sternbergem z Častolovic, a jako pro zajímavost mu poslal fotokopii toho Heydrichova dopisu. Tedy toho průklepu A byl u toho dopis od toho doktora: „Vážený pane hrabě, pro zajímavost Vám posílám ... To jsem objevil a bude Vás jistě zajímat, že jméno vašeho rodu je tam rovněž uvedeno. Srdečně vás zdraví František...“ Já to mám dokonce přeložený od pana doktora Slezáka. Heydrich tam píše, že jména, a teď jich tam je asi osm nebo deset, a mimo jiné i jméno Sternberg, že tito páni jaksi byli u prezidenta Beneše a vyjádřili se proti zájmům říše tím, že atd. atd. Takhle to vzniklo.

- ***Jak probíhal běžný den Vašeho otce?***

Ve 20. a 30. letech, to jsem byl ještě dítě, samozřejmě... Pokud si vzpomínám, tak hlavní téma byla pozemková reforma. Protože tehdy se ten majetek podstatně zmenšil v důsledku toho zákona o pozemkové reformě. Tady bylo asi 8 zemědělských dvorů v okolí. Nový Dvůr, Votryby, Zdebuzevy, Dolany, Prak, Měchnov... to všechno patřilo k panství Šternberk a všechno bylo vyvlastněno. Zůstaly Čejkovice a Šternov. A původně šlo do záboru všechno, i lesy, do rozměry 250 hektarů, pak se postupně propouštělo ze záboru, ale jenom lesní půda. A to bylo zdůvodněním, že ten vlastník měl povinnost patronátu o kostely a za druhé o historické památky. To byl tuším paragraf 11. Pro ty účely se pak, aby byl schopen udržovat ty objekty, vypouštělo ze záboru nebo upouštělo od záboru. Já jsem tehdy chodil do obecní školy od roku 29, takže příliš ty jeho zájmy jsem ani tak nesledoval, ale vím, že téma bylo pořád pozemková reforma. A pak už hospodářská krize, což se taky projevovalo tady v místě dost výrazně. Já se pamatuju, že například aby měli lidi tady nějakou možnost obživy, ale to už jsem myslím vyprávěl, tak se dělala ta cesta, dneska silnice z Českého Šternberka do Čejkovic, podle Sázavy. Tam byla, to ještě se tak matně pamatuju, vozová cesta, prašná, mizerná, která vedla takhle od posledního domu do kopce. A tam, jak jsou ty okály vidět u silnice, tak nahoře byla a pak šla zase směrem dolů k zatáčce k Čejkovicím. A to ručně, já nevím, deset až patnáct lidí z místa a z okolí vyhlodali a stříleli taky samozřejmě tu skálu a tvořili tam

tu cestu. To jenom tak říkám, jak byla hospodářská krize a strašná bída tehdy. A byla to taky taková věc, o který se mluvilo, a pak hlavně politika, tedy světová nebo evropská, protože od roku 33 už vyrůstal v Německu Hitler. To byla ta Machtarbeitung a už to začínalo. Pak byl ten anšlus rakouskej a tak. To byly trvale takový zvraty politický, který se samozřejmě trvale probíraly.

Jinak soukromí, ty jeho zájmy. Historie, a taky se ještě tehdy intenzivně tvořila ta sbírka těch rytin. To už si na to pamatuju, to bylo ještě tak ve 30. letech. Pak to končilo, když začala válka. Pak začal dělat zase genealogii za protektorátu. To trvale seděl a zabýval se prostě těmi vývody předků. Jinak myslivost ho ani moc nezajímala. Příroda ano, denně pravidelně někde chodil venku. Byl takový mírný, velice myslím oblíbený, taky s lidmi se bavíval. Bylo známý, že chodil už když byl starý pak vždycky k rybníku a sed si tam, pod sochu svatého Prokopa a to už... to chodili takový ty fotřící kolem a vždycky se tam bavili s ním

- ***Jaký byl společenský život na Českém Šternberku?***

No, vlastně nic jiného než v rámci rodiny nebylo, narozeniny a podobně. Pak spousty hostů, když byly hlavní hony. To byla vždycky každý rok taková událost. To přijeli pozvaný střelci, hosti ovšem s manželkami, tak to bylo takový... Ale jinak něco, co by nesouviselo přímo s naší rodinou se tady vlastně nekonalo. Jezdili sice běžně hosti nějakí, často byli pozvaný na oběd, to se pak obvykle konalo nahoře v jídelně. To bylo úplně běžný, tam byly dva sluhové, prostírali a servírovali. To bylo velice často, že byl někdo pozvaný k obědu, ale přes noc tu zůstávali jenom výjimečně nějaký bližší příbuzný a pak když byly ty tři hony tak... Hostinský pokoje byly tam, jak máme teď byt. Protože jinak se existovalo nahoře v expozici, to byl vlastně byt kdysi, a výš pak ještě to další poschodí a tady dole. Pak tam jak jsou ty motorky a ty pokoje až k naší kuchyni byly hostinský a ještě ty dva naproti, ten „čejkovickej“ a „šimeček“. Tam, kde je knihovna byl dětský pokoj, tedy kde je knihovna Kašpara Sternberga, a pak ten „u generála“, to byl taky dětský pokoj. Tam vedly schody nahoru před tu koupelnu. To jsme sami zlikvidovali ty schody, je to asi pět až šest let nebo tak nějak, a tím se zvětšila ta prostora. A pak ještě ten pokoj další, kde je teď koupelna a sauna, tam bydlela ta chůva dětská. Jo, tak takhle, co jsem měl vlastně odpovědět?

- **Oslavy...**

V roce 47. To se už tak cítilo, že se to schyluje. A to tady byla veliká svatba. Hosti bydleli v nějakých těch hotelích v Benešově nebo kde ještě. Někteří přijeli jenom na večer, kdy byla taková soirée v sále. Druhý den přijel arcibiskup Beran a oddával je v kapli tady na terase. Pak byl veliký oběd a byl otevřený hrad a lidi se chodili dívat... vypadalo to jako ve středověku, my jsme seděli u oběda, všichni v žaketech a kolem chodili lidi a koukali se. Asi prostě ze zvědavosti nebo... Tak to byla poslední taková slavnost.

- **Bylo tu hodně lidí?**

Já už si moc nepamatuju. Víím, že v sále pohybovali v sále... pouštěli je tři sluhové v livrejích – ty tu ještě někde musí být. Byly modro žlutý a měly zlatý knoflíky s erbem. To byly ale jenom na takový oslavy. No, tak to bylo v září 47... pak už se tady nic neudálo. A předtím jak říkám. Když slavil dědeček z Chotělic sedmdesátiny, tak to zas byly spousty hostů a fotografování na terase. To bývalo občas.

Příloha č. 5:

Fotografie²⁷³

Hrad Český Šternberk. V oválné věži na levé straně se nachází kaple sv. Jiří. Foto Mgr. H. Hořejší.

Jiří D. Sternberg v uniformě důstojníka rakousko – uherské armády.

Kunhuta Sternberg, roz. Mensdorff-Pouilly.

²⁷³ Fotografie pocházejí převážně ze SOA Zámorsk a hradu Český Šternberk.

Vlevo nahoře:

Jiří D. Sternberg historickém kostýmu, poč. 20. stol. *Osobní archiv Zdenka Sternberga.*

Vlevo dole:

Rodina Mensdorff-Pouilly, 20. léta 20. stol. V horní řadě uprostřed Jiří D. Sternberg. Starší pár uprostřed: Anna a Emanuel Mensdorff-Pouilly. Jedno z dětí je Jiřího dcera Anna. SOA Zámorsk, *Fotografie, i.č. 1003.*

Vpravo: děti Jiřího Sternberga, straší Anna, mladší Zdeněk, Vánoce 1923. SOA Zámorsk, *Fotografie, i.č. 1003.*

Jiří D. Sternberg při provázení na hradě Český Šternberk, 50. léta 20. století. *Soukromý archiv Zdenka Sternberga.*

Filip Sternberg

F. Ženíšek: Karolina Sternberg.

Filip Sternberg: Vítězství prince Evžena Savojského u Bělehradu 1717.

Pracovna Jiřího D. Sternberga v Českém Šternberku. Místnost je vybavena původním zařízením; v levém rohu rodokmen, který nechal Jiří D. Sternberg namalovat ve 30. letech 20. století. *Foto Jiřina Zemanová.*

Pohled na Parkhotel a zbytky původního francouzského parku v Českém Šternberku. *Foto Mgr. H. Hořejší.*